

ATT STIMULERA TILL LÄSLUST

Hur bibliotekarier kan arbeta för att läsovilliga barn och ungdomar ska kunna känna läslust!

Linda Eriksson & Jenny Magnusson

Examensarbete (20 poäng) för magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet.

Handledare: Birgitta Olander

BIVILs skriftserie 2006:8

ISSN 1401:2375

© Lunds universitet. Biblioteks- och informationsvetenskap 2006.

Title

Stimulating the joy of reading! How librarians can work with young reluctant readers to help them find the joy of reading.

Abstract

The purpose of this Master's thesis is to make suggestions as to how librarians can promote young reluctant readers to help them find the joy of reading. We want to show how the comprehension of these children and adolescents can be translated into action in the librarians work with reading promotion.

Our main questions are:

- What attitudes do the librarians find that children and adolescents, ages 9-15 with reluctance to read, have towards reading?
- What do public- and school librarians do to stimulate children and adolescents, ages 9-15 that are reluctant to read, to feel the joy of reading?
- What role or which roles can the public- and school librarians have in the work of reading promotion, targeting children and adolescents with a reluctance to read?

We have used Beers's theories about reluctant readers and reading promotion, Chambers's model and theory "Reading Circle" and his theories about conditions that promote a "good reading environment". We have also used Smidt's theories about the librarian's different roles in the work of supplying literature.

The method we have used is qualitative and based on literature and interviews with 7 children- and school librarians that all of whom work or have worked with reading promotion for children and adolescents in the ages between 9-15, that are reluctant to read.

Our results show that in order to gain understanding about the attitudes towards, and relationship to reading, our targeted group have, the librarian has to be aware of the inner conditions that these children and adolescents have. These inner conditions are going to affect the work and the result of the reading promotion activity. Some inner conditions, for example, the lack of motivation and an disinterest in reading, the librarian can bridge by altering the outer/external conditions. If these children and adolescents get a special time to read every day in an environment that is calm, his or her inner condition can be affected to be more positive.

The method that the librarian uses can stimulate the children and adolescents to be able to feel the joy of reading, and help them overcome their negative attitudes towards reading. One method that could stimulate the children's and adolescents' joy of reading is to act out a part of a story, to get involved by participating in it. Another way is to read aloud or listen to audio books to give the involved people a common experience. In a *Book talk*, that is adjusted, the librarian is able to show different types of literature and medium suited for these children's and adolescents' special needs and interests. Through their complex roles, the librarians, by understanding, can use different methods

to stimulate the children and adolescents that are reluctant to read to find the joy of reading.

Keywords

Barnbibliotekarier, Litteraturförmedling, Läsfrämjande verksamheter, Läslust, Läsovilja, Lässvaga, Skolbibliotekarier

Aliteracy, Children librarians, Joy of reading, Reading promotion, Reluctant readers, School librarians, Unmotivated readers

Förord:

Vi vill framföra ett stort tack till de bibliotekarier som genom sin medverkan möjliggjort denna undersökning.

Vi vill även tacka vår handledare, Birgitta Olander, vars råd och stöd varit en stor tillgång under arbetets gång.

Malmö juni 2006

Linda Eriksson & Jenny Magnusson

”Om det ska vara så fint som vi säger att alla ska ha samma rättigheter då är det ju vårt ansvar att se till att dom får det också! Att dom har samma möjlighet att välja som alla andra. Dom behöver lite extra hjälp därför att dom tycker att det är så tråkigt och trist, då är det väl vårt ansvar att försöka göra det så roligt och bra som möjligt.”

(Doris)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Inledning	3
2 Bakgrund	5
2.1 Bibliotekslagen	5
2.2 Verksamheter som riktar sig mot målgruppen ovilliga läsare	6
3 Syfte och frågeställningar	9
3.1 Frågeställningar	9
3.2 Avgränsningar.....	10
3.3 Disposition.....	10
3.4 Definitioner.....	11
4 Metodbeskrivning	13
4.1 Val av metod.....	13
4.2 Kontakttagande och urvalsförfarande.....	14
4.3 Genomförande	15
4.4 Etiska aspekter	16
4.5 Analys och presentation av resultat.....	17
5 Teori	18
5.1 Målgruppen: ovilliga läsare	18
5.2 Lässtimulerande metoder.....	20
5.2.1 ”Läsandets cirkel”	21
5.2.2 Inre och yttre förutsättningar.....	23
5.3 Bibliotekariens olika roller	23
6 Litteraturgenomgång och tidigare forskning	26
6.1 Målgruppen ovilliga läsare	26
6.1.1 Förutsättningar för att barn ska kunna bli läsare och känna läslust.....	26
6.2 Lässtimulerande metoder.....	28
6.2.1 Bokprat.....	28
6.2.2 Högläsning och samtal om det lästa	29
6.2.3 Litteratur som tilltalar målgruppen.....	29
6.2.4 Samarbete	31
6.3 Bibliotekariens roll i det läsfrämjande arbetet.....	31
7 Presentation av informanter och resultat av empirisk undersökning	36
7.1 Anita	36
7.1.1 Verksamheten.....	36
7.1.2 Målgruppen: ovilliga läsare.....	37
7.1.3 Lässtimulerande metoder.....	37
7.1.4 Roll / Roller.....	38
7.2 Barbro	38
7.2.1 Verksamheten.....	38
7.2.2 Målgruppen: ovilliga läsare.....	38
7.2.3 Lässtimulerande metoder.....	39
7.2.4 Roll/ Roller.....	39
7.3 Carin	40
7.3.1 Verksamheten.....	40
7.3.2 Målgruppen: ovilliga läsare.....	41
7.3.3 Lässtimulerande metoder.....	41
7.3.4 Roll / Roller.....	42
7.4 Doris	42

7.4.1	Verksamheten	42
7.4.2	Målgruppen: ovilliga läsare	43
7.4.3	Lässtimulerande metoder	43
7.4.4	Roll / Roller	43
7.5	Erika	44
7.5.1	Verksamheten	44
7.5.2	Målgruppen: ovilliga läsare	44
7.5.3	Lässtimulerande metoder	44
7.5.4	Roll/ Roller	45
7.6	Frida	46
7.6.1	Verksamheten	46
7.6.2	Målgruppen: ovilliga läsare	46
7.6.3	Lässtimulerande metoder	46
7.6.4	Roll/ Roller	47
7.7	Greta	47
7.7.1	Verksamheten	48
7.7.2	Målgruppen: ovilliga läsare	48
7.7.3	Lässtimulerande metoder	48
7.7.4	Roll/Roller	49
8	Analys och diskussion.....	50
8.1	Målgruppen: ovilliga läsare	50
8.1.1	Slumrande läsare och lästekniskt okunniga läsare.....	51
8.1.2	De oengagerade och omotiverade läsarna	51
8.2	Inre förutsättningar.....	51
8.3	Yttre förutsättningar och en god läsmiljö	53
8.4	Påverkan och stöd av vuxna.....	54
8.5	Lässtimulerande metoder	55
8.5.1	Anpassat bokprat för läsovilliga	55
8.5.2	Bokdrama och andra konstnärliga ingångar till litteraturen	57
8.5.3	Samtal och berättande.....	57
8.5.4	Högläsning och lyssnande	58
8.5.5	Sommarboken	59
8.6	Utåtriktad verksamhet och samarbete	59
8.7	Bibliotekariens olika roller i det lässtimulerande arbetet	61
8.7.1	Bibliotekarien som kritiker och litteraturkännare.....	61
8.7.2	Bibliotekarien som socialantropolog	62
8.7.3	Bibliotekarien som pedagog	62
8.7.4	Bibliotekarien som marknadsförare.....	63
8.7.5	Bibliotekarien som människa	64
8.7.6	Bibliotekarien som inspiratör	64
8.7.7	Bibliotekarien som samhällsanalytiker.....	65
8.7.8	Möjligheter och begränsningar i rollen/ rollerna som bibliotekarie i det lässtimulerande arbetet.....	65
9	Slutsatser	68
	Litteraturförteckning.....	72
	Bilaga 1	75
	Bilaga 2	76
	Bilaga 3	77
	Bilaga 4	79
	Bilaga 5	80

1 Inledning

Barn och unga utgör på flera sätt en självklar del av den verksamhet som finns runt om på landets folkbibliotek. Vår förförståelse av bibliotekens läsfrämjande verksamhet sade oss att det oftast satsas på ”alla” barn. Konsekvensen av detta kan bli att folkbibliotekarierna inte anpassar sin verksamhet efter de olika behov som finns inom målgruppen barn och unga. Istället riktar de in sig på ett behov som anses vara ”allmänt”. Detta finner vi problematiskt eftersom barn och unga är en heterogen grupp med många olika behov och intressen. På landets skolbibliotek däremot är målgruppen given, skolans elever, vilket ger skolbibliotekarierna en annan utgångspunkt än folkbibliotekarierna. Till skolan kommer alla barn, både de läsovilliga och de läsvilliga. Men inte heller denna grupp, skolans elever är homogen, vilket gör även skolbibliotekariernas arbete komplicerat ur en läsfrämjande aspekt. I denna undersökning har vi intervjuat sju bibliotekarier som på olika sätt arbetar läsfrämjande med läsovilliga barn och unga i åldern 9-15 år. Verksamheterna bedrivs av såväl folk- som skolbibliotekarier. Vår utgångspunkt ligger på bibliotekariens läsfrämjande roll och möjligheter vad gäller att stimulera läslust hos ovilliga läsare. Vi ser därför möjligheter snarare än problem i det faktum att de läsfrämjande verksamheter som ingår i vår studie inte enbart finns inom folk- respektive skolbibliotek. Gunilla Borén och Louise Limberg, lektor respektive högskoleadjunkt vid Bibliotekshögskolan i Borås vid tillfället då texten skrevs, skriver

”[...] men som en röd tråd i allt barnbiblioteksarbete går huvuduppgiften att väcka barns läslust, att öppna böckernas värld för alla barn, var de än befinner sig, på biblioteket, i skolan, i förskolan, för alla barn, även de som har bristfälliga språkkunskaper, är svaga läsare eller har andra hinder.”

(1991, s. 35).

De läsovilliga barnen kommer sällan till folkbiblioteket. Däremot utgör skolan en plats där bibliotekarier och läsovilliga barn har möjlighet att mötas. Borén och Limberg skriver, med stöd i de kulturpolitiska målen, att barn ska mötas av kultur i de miljöer där de befinner sig i sin vardag (1991, s. 36). Samtliga av de läsfrämjande verksamheter som utgör empiriskt forskningsunderlag i denna undersökning samarbetar med skolan.

Målgruppen för denna undersökning är läsovilliga barn och unga. Orsakerna till denna ovilja är flera och av olik karaktär. I denna undersökning definieras läsning främst som läsning av tryckt text. Det innebär såväl skön- som facklitteratur samt bilderböcker och tecknade serier. I vår definition ingår även ljudböcker. Åldersmässigt befinner sig vår målgrupp inom grundskolan i åldern 9-15. I dessa åldrar kan intresset för läsning svalna av olika anledningar. Det kan även vara så att ett intresse för läsning aldrig har funnits. Vi intresserar oss därför för hur bibliotekarier inom både folk- och skolbibliotek i sin

läsfrämjande roll kan stimulera dessa ovilliga läsare till att bli läsande och känna läsglädje.

Valet av ämnet för vår undersökning härstammar från vårt intresse för barn och unga samt för läsfrämjande verksamhet. Vi har båda två haft positiva upplevelser av litteratur och läsning och drivs av att få förmedla detta till andra.

2 Bakgrund

2.1 Bibliotekslagen

I Bibliotekslagen, som omfattar både folk- och skolbibliotek, ges lässtimulans och språkutveckling stort utrymme. Det går att läsa att:

”§ 9 Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.”

(SFS 1996:1596).

Lagen säger således att en viss anpassning ska tillämpas för att stimulera barn och unga till läsning. Det har varit denna anpassning av medier och de specifika behov barn och unga kan ha som vi har tagit fasta på, vilket även skänker giltighet åt vår uppsats och borgar för dess aktualitet inom biblioteks- och informationsvetenskap.

Bibliotekslagen som infördes den 1 januari 1997 innefattar hela det allmänna biblioteksväsendet och syftar bland annat till att garantera avgiftsfria boklån samt att fastslå att det ska finnas minst ett folkbibliotek i varje kommun. Bakgrunden till riksdagens beslut om lagen var att den allmänna biblioteksservicen försämrats på många håll i Sverige (SOU 1997:141 *Boken ITiden*, s. 133). Det poängteras även i propositionen *Kulturpolitik* att bibliotekslagen syftar till att tydliggöra kommunens ansvar vad gäller en bra biblioteksservice åt barn och unga (Prop. 1996/97:3, s. 49). Innan lagen trädde i kraft utarbetades en del förslag i olika politiska dokument till lagens innehåll, bland annat i *Kulturpolitikens inriktning* där ett författningsförslag gavs (SOU 1995:84, s. 483). I Regeringens proposition *Kulturpolitik* gavs ett nytt förslag till bibliotekslag med författningskommentarer. I detta förslag hade en del ändringar blivit gjorda från föregående, bland annat hade paragraf 8 blivit uppdelad i två nya paragrafer, paragraf 8 och paragraf 9. Bibliotekslagens paragraf 8 som tidigare omfattade barn och unga samt funktionshindrade och invandrare omarbetades till att endast behandla funktionshindrade och invandrare medan den nya, paragraf 9, tog fasta på barn och unga (Prop. 1996/97:3, s. 209).

Anledningen till att paragraf 8 omarbetades var att Kulturrådet ansåg att kommunernas ansvar skulle tydliggöras när det gäller god biblioteksservice åt barn och ungdomar, vilket Regeringen instämde i (Prop. 1996/97:3, s. 209). I författningsförslagens kommentarer påpekades att paragrafen syftar till att ange det ansvar som folk- och skolbiblioteken har för barn och unga vad gäller deras behov av bland annat böcker och

informationsteknik (Prop. 1996/97:3, s. 209). Tidigare i propositionen beskrivs målgruppen barn och unga som:

”Barn och unga är inte någon homogen grupp. De har olika uppväxtvillkor, föräldrar med olika intressen och olika ekonomiska förutsättningar. Också barn och unga skapar sin egen kultur som vuxenvärlden måste respektera och kommunicera med.”

(Prop. 1996/97:3, s. 22).

Det finns kanske en anledning till att dessa behov som anges i Bibliotekslagen inte specificeras ytterligare då de är många. Lagen kan dock tolkas som om behoven främst gäller olika typer av medier anpassade till barn och unga och deras behov. Vi har tagit fasta på både de behov läsovilliga barn och unga i åldern 9-15 år har när det gäller medier, och de metoder som bibliotekarier kan använda sig av för att stimulera dem till läsning.

Vår aktuella målgrupp, läsovilliga barn och unga i åldern 9-15 år, kan innefattas av Bibliotekslagens paragraf 8 och paragraf 9 eftersom orsakerna till oviljan kan bottna bland annat i läs- och skrivsvårigheter som dyslexi. Dock har vi utgått ifrån paragraf 9 med anledning av att det är hela gruppen av läsovilliga barn och unga som i undersökningen har varit vår målgrupp.

2.2 Verksamheter som riktar sig mot målgruppen ovilliga läsare

Målgruppen läsovilliga barn och unga förekommer ofta i den litteratur som handlar om bibliotekariers läsfrämjande arbete. Maria Törnfeldt, bibliotekarie numera verksam vid Uppsala länsbibliotek, beskriver målgruppen läsovilliga och lässvaga barn och unga som ”kanske inte den lättaste målgruppen för barnbibliotekariens arbete, men utan tvivel en som erbjuder utmaningar och sätter vår yrkeskunskap på prov” (Törnfeldt, 1994a, s. 205). Hon skriver vidare att ”en av våra viktigaste arbetsuppgifter är att bryta igenom motståndet hos det barn som av olika skäl inte vill läsa. Vi ska ge barnet möjlighet att uppleva litteratur på ett sådant sätt att läsningen blir meningsfull” (Törnfeldt, 1994a, s. 205). Vi har i litteraturen tagit del av några projekt som riktar sig till ovilliga läsare. De är emellertid få. Oftast riktar sig bibliotekariers läsfrämjande arbete till större grupper för att kunna fånga upp så många som möjligt, både läsvilliga och läsovilliga. En del av de projekt som riktar sig till de läsovilliga finns beskrivna i boken *Som fisken i vattnet*. Boken, vilken är tänkt att fungera som ett hjälpmedel och idégivare för alla som arbetar med barn och böcker, samlar 46 olika projekt där ett fåtal riktar sig direkt till ovilliga läsare (Wilhelmsson red. 2001, s. 9). Ett av dessa projekt är *Pojkarna i sexan i Kungsbacka* vilket var ett projekt som genomfördes 1998-99 i Kungsbacka för att få pojkar i årskurs sex att hitta tillbaka till böckerna. Projektet gick till på så sätt att tre barnbibliotekarier träffade pojkar ur två klasser vid sju tillfällen då de presenterade lämpliga böcker för pojkarna. De genomförde även olika aktiviteter för att stimulera pojkarna till läsning. Till exempel genomfördes bok- och filmlektioner där tanken var att filmupplevelser skulle inspirera till läsning och författarbesök där författaren Stefan Casta förmedlade betydelsen av pojkarnas egna historier. En dramapedagog var också inblandad och genomförde berättelseövningar, rollspel och iscensättande av pojkarnas egna berättelser (Wilhelmsson red. 2001, s. 94).

Unga killar läser inte..? var ett projekt som genomfördes i Värmdö där biblioteket och två högstadieskolor samverkade. Deltagande var 60 pojkar från fyra olika klasser. En aktivitet som genomfördes var författarbesök av Mats Berggren som även deltog regelbundet i projektet. Han arbetade bland annat med skrivövningar med pojkarna, inspirerade lärarna på skolan att arbeta på nya sätt med böcker samt rekommenderade böcker för pojkarna. Mycket ny litteratur köptes in till biblioteket med tanke på projektets målgrupp och i samråd med författaren (Wilhelmsson red. 2001, s. 98).

Törnfeldt (1994b) skriver i artikeln ”Stimulating Children to Read: a Project Concerning Poor and Unwilling Readers” om ett projekt som pågick mellan 1991 och 1992 med avsikt att ta reda på mer om svaga läsare och deras läsning ur ett bibliotekarieperspektiv. Målet med projektet var att prova olika metoder av samarbete mellan barnbibliotekarier och lärare för att nå barn med lässvårigheter eller barn som hade mindre intresse för läsning. Syftet var att få dem att läsa mer effektivt. Törnfeldt ville rikta uppmärksamheten mot svaga läsare som grupp. I begreppet svaga läsare inkluderar Törnfeldt barn med lässvårigheter och barn med ineffektiv läsning (Törnfeldt, 1994b, s. 23). Projektet, vilket planerades i tätt samarbete med lärarna, mynnade ut i tre huvudsakliga metoder vilka provades på fyra olika skolor. Den ena metoden bestod i grupper för högläsning där barnen delades in i mindre grupper efter läsförmåga. I dessa grupper fick barnen läsa vars en sida högt ur en gemensamt vald bok, både för varandra och för läraren. Denna metod uppskattades av barnen och lärarna tyckte att formen var väldigt värdefull eftersom de gavs tillfälle att lyssna till varje enskilt barns läsning. Därefter fick barnen diskutera texten de läst utefter frågor som bibliotekarien utformat tillsammans med läraren. Denna metod hade inspirerats av Aidan Chambers, föreläsare och barn- och ungdomsförfattare, idéer om boksamtal. I de fall där läraren var engagerad fungerade dessa samtal väldigt väl. Den andra metoden bestod i små grupper för tyst läsning. I denna grupp bokpratade bibliotekarien om ett antal utvalda böcker, vilka barnen fick välja ifrån och sedan läsa tyst ur. Efter ett par träffar intervjuade bibliotekarien barnen individuellt där de samtalade om en bok som barnen själva hade valt. Genom dessa samtal fick bibliotekarien möjlighet att förstå barnets attityder till läsning samt vad de föredrog att läsa. Bibliotekarien upplevde denna aktivitet som väldigt positiv både från barnens och från hennes sida. Barnen värdesatte att bli sedda som läsare av en vuxen som främst inte var intresserad av deras läsförmåga utan av deras läsupplevelse. Den tredje metoden syftade till att lära barn att bokprata för varandra. Arbetet gick till så att bibliotekarien och läraren anordnade kurser där barnen fick lära sig att presentera böcker. Barnen fick sedan tillfälle att förbereda bokprat samt utföra dessa inför yngre elever på skolan. Detta arbete var väldigt lyckat och lärarna såg att de svaga läsarna fick bättre självförtroende under arbetet (Törnfeldt, 1994b, s. 24).

Efter att ha arbetat med projektet i två år skriver Törnfeldt att hon lärt sig att barn med lässvårigheter eller ointresse för läsning behöver ett bredare utbud av böcker att välja från, till exempel bilderböcker för äldre barn, facklitteratur och böcker för lite yngre barn. Törnfeldt ger exempel på vad hon kallar ”Secret Bag”, en väska där hon vid bokprat har den sortens böcker som nämnts ovan för att få barnen att acceptera dessa trots att de kan verka lite ”udda”. Denna bredd anser hon gynnar svaga läsare. Ett annat bra sätt att nå barn med lässvårigheter är att ge dem regelbundna bokprat när de har speciella läsgrupper med en speciallärare. De grupperna är oftast små och påtryckningarna från övriga kamrater att välja ”rätt” litteratur blir då mindre (Törnfeldt,

1994b, s. 23-25). Törnfeldt påpekar att det inte är en omöjlighet att få dessa svaga läsare att börja läsa. Det bästa sättet är i samarbete med lärare (Törnfeldt, 1994b, s. 25).

Malin Ögland, bibliotekschef på Håbo bibliotek, beskriver i boken *Skolans bibliotek: om konsten att utveckla samarbetet mellan skolbibliotek och arbetslag* om hur personalen på Gransäterskolan i Bålsta vid en ombyggnad utvecklade skolbibliotekets funktioner. En del av det arbetet bestod i att skapa en bra läsmiljö vilket resulterade i att det byggdes kojor i biblioteket där barnen kunde sitta och läsa i lugn och ro. Dessa kojor kom väl till pass då bibliotekarierna upptäckte att det fanns en liten grupp med barn som inte kunde sitta still och därför hade svårigheter att delta i den ordinarie verksamheten. En av bibliotekarierna fick då en idé att hon skulle samla dessa barn och intervjua dem vad gällde deras tidigare läsning och smak och tycke för böcker (Ögland, 2002, s. 27-28). I boken fortsätter Ögland att berätta om tillfällena då den vanliga verksamheten har fått avbrytas för att prova andra vägar för att nå dessa barn. Vid ett tillfälle blev bilderböcker räddningen, andra gånger högläsningen eller samtal kring ämnen som intresserade barnen. Ögland konstaterar att möjligheten till flexibilitet är av betydelse för läslusten till exempel möjligheten att ändra miljö, gruppindelning, fokus och metod (Ögland, 2002, s. 28-29).

Annika Edlund, barnbibliotekarie på Grubbebiblioteket i Umeå och med en bakgrund som litteraturpedagog för Bibliotekstjänst, skriver i boken *På tal om böcker - om bokprat och boksamtal i skola och bibliotek* (2005) om den stora utmaningen att hitta böcker som kan locka läsovilliga och lässvaga till att läsa. Eftersom förutsättningarna för barn ser så olika ut anser Edlund att personalen på bibliotek och i skola har mycket stor betydelse. Dessa kan bidra till att alla barn kan få god tillgång till böcker och tid att läsa. Ett sätt att ge barnen en läsupplevelse är genom högläsning. Genom högläsning kan barnen få en läsupplevelse vilken kan leda till att barnen själva ser en vits med att läsa. Av den anledningen anser Edlund att bibliotekarien alltid ska ha med sig en bok att läsa högt ur vid bokpraten, liksom att urvalet ska vara brett med olika svårighetsgrad, typ av genre och typ av medier på de verk hon eller han presenterar (Edlund, 2005, s. 32-35).

3 Syfte och frågeställningar

Som vi i inledningsstycket till denna uppsats presenterat så har vår förförståelse varit att bibliotekens läsfrämjande verksamheter riktar sig till ”alla” barn. Då det fokuseras på ett behov likt detta som anses vara allmänt uppstår en problematik som vi menar är av vikt att belysa. De barn och unga som inte är positivt inställda till läsning av olika anledningar, menar vi, förbises med dessa läsfrämjande aktiviteter. Den grupp av läsovilliga barn och unga som vi har fokuserat på i denna undersökning befinner sig inom åldersintervallet 9-15 år. Valet av dessa åldrar menar vi motiveras av att barn i nioårsåldern kan tappa det läsintresse som de vanligen har vid skolstarten två år tidigare. Barnen har nu oftast tagit de lästekniska redskap som krävs för att läsa i besittning. Det är nu som vi menar att de olika vuxna som kommer i kontakt med barn och unga och deras läsning bör arbeta fokuserat för att lära målgruppen hur de kan tillgodogöra sig olika texter. Detta arbete är relevant för hela gruppen av barn och unga inom åldersgruppen. Bibliotekarien är en av de vuxna som kommer i kontakt med dessa och är en viktig kugge i hjulet i arbetet för att få de läsvilliga. Genom den specifika kompetens hon eller han besitter är bibliotekarien en stor tillgång i detta arbete. Detta är inte det samma som att arbeta med att lära barn och unga språktekniska färdigheter. Margaretha Ullström, gymnasiebibliotekarie, belyser skillnaden på följande vis:

”Att låta barn och ungdomar erövra lusten till läsning är något annat än att ägna sig åt lästräning. För att verkligen bli läsare måste lusten till läsning och nyfikenheten på litteraturens värld väckas och då måste litteraturen trollbinda, fascinera och uppröra”

(Ullström, 2005, s. 136).

Vi har undersökt folk- och skolbibliotekariers läsfrämjande verksamhet riktad mot målgruppen barn och unga i åldern 9-15 år som är ovilliga att läsa. Vårt syfte är att kunna ge förslag på hur bibliotekarier genom den roll eller roller som hon eller han besitter kan arbeta läsfrämjande mot dessa barn och unga. Syftet med vårt arbete är även att ge en ökad förståelse för detta intresse och hur bibliotekarier kan omsätta denna förståelse till handling i det läsfrämjande arbetet.

3.1 Frågeställningar

Vilka attityder menar bibliotekarier att de kan finna hos läsovilliga barn och unga i åldern 9-15 år?

Hur kan folk- och skolbibliotekarier stimulera till läslust hos läsovilliga barn och unga i åldern 9-15 år?

Vilken roll eller roller kan folk- och skolbibliotekarier ha i den lässtimulerande verksamheten mot läsovilliga barn och unga i åldern 9-15 år?

3.2 Avgränsningar

Inom målgruppen för undersökningen finns det många olika orsaker till ovilja mot läsning. Vi har utgått ifrån att en av dessa orsaker kan vara olika former av läs- och skrivsvårigheter. Inom gruppen för läs- och skrivsvårigheter finns ett flertal former som tar sig varierade uttryck. Forskning bedrivs och det finns uppsatser skrivna inom ämnet. Då vi sökt förståelse för olika orsaker till barns och ungas läsovilja har inte läs- och skrivsvårigheter i betydelsen dyslexi och övriga läs- och skrivhinder ägnats särskild uppmärksamhet på bekostnad av andra orsaker. Sett till omfattningen av läs- och skrivsvårigheter hos vår målgrupp är det snarare möjligen läs- och skrivsvårigheter som fått stryka på foten till fördel för andra orsaker till dessa barn och ungas ovilja. Det kan vid en första anblick te sig skevt att läs- och skrivsvårigheter inte har fått ett större utrymme i jämförelse med andra orsaker i denna undersökning. Vi vill med detta avsnitt framhålla att det är ett från vår sida medvetet val. Läs- och skrivsvårigheter behandlas med samma tyngd som andra orsaker som till exempel ointresse, koncentrationssvårigheter eller oförmåga att skapa inre bilder. Vi har studerat olika metoder och medel för olika läsfrämjande verksamheter. Det specifika intresset finns självfallet hos den målgrupp vi har arbetat med i denna uppsats. Vi har främst fokuserat på lässtimulering och inte på språkutveckling. Såväl lässtimulering som språkutveckling nämns dock som mål för det läsfrämjande arbetet i Bibliotekslagen.

Vi har i undersökningen varit intresserade av att undersöka vilken roll eller roller bibliotekarien kan spela i den läsfrämjande verksamheten riktad mot målgruppen läsovilliga barn och unga i åldern 9-15 år. I *Nationalencyklopedin* beskrivs roll som ett ”sociologiskt begrepp för de förväntningar och normer som är förknippade med en social position eller uppgift” (2006). Detta kan innebära att bibliotekarien genom sin position och uppgift kan ha en speciell roll och funktion i det läsfrämjande arbetet med dessa barn och unga. Det är denna roll som vi i vår undersökning försöker identifiera för att klargöra vad den innebär i det läsfrämjande arbetet. Vi har således inte fokuserat på bibliotekariens kompetens även om vi är medvetna om att denna ligger nära vad som förknippas med roll. Det är bibliotekarien i egenskap av roll som har varit viktig i denna undersökning. Av samma anledning har vi ej fört ett resonemang om bibliotekarieutbildningarnas innehåll vilket annars kunnat te sig logiskt.

3.3 Disposition

Uppsatsen är upplagd enligt följande struktur. Inlednings- och bakgrundskapitlen syftar till att placera läsaren i det sammanhang undersökningen utgått ifrån. I bakgrunden behandlas Bibliotekslagen samt det förarbete som föregick stiftandet av denna. Även exempel på verksamheter i Sverige som riktat sig mot läsovilliga barn och ungdomar redogörs för i korthet. I kapitlet därefter, Syfte och frågeställningar, presenteras det syfte och de frågeställningar som har utgjort fokus för undersökningen. Även de avgränsningar som har gjorts och de definitioner som har använts återfinns här. Kapitlet som följer, Metod, behandlar vårt val av metod. Avsnittet rymmer en diskussion kring

vår användning av telefonintervjuer som metod och även hur de beslut som fattats inför undersökningen har påverkat vår forskning. I vårt fall rör det sig exempelvis om att välja att uteslutande låta bibliotekarier och inte barn utgöra informantunderlag. I nästkommande kapitel, Teori, presenteras de tre teoretiska resonemang som utgör undersökningens bas. Presentationen av dessa följer frågeställningarnas struktur. Detta innebär att följande ämnesområden behandlas i följande ordning: målgruppens förhållande till läsning belyses av Kylene Beers, läsmiljöer och förutsättningar för läsning belyses av Aidan Chambers och slutligen behandlas bibliotekariens olika roller som belyses av Jofrid Karner Smidt. Litteraturgenomgången som följer presenterar tidigare forskning kring ämnesområdet. Även denna är strukturerad efter frågeställningarna. Följande kapitel, Presentation av informanter och resultat av empirisk undersökning, rymmer en presentation av de sju bibliotekarier och deras verksamheter som ingår i undersökningen. Efter denna presentation följer uppsatsens analys och diskussion. Denna har en problematiserande karaktär och förankrar intervjuresultaten i de teorier samt den forskning som finns inom ämnesområdet. Kapitlet har strukturerats efter frågeställningarna. Sedan presenteras de slutsatser som undersökningen har resulterat i. Avslutningsvis följer en litteraturförteckning. Samtliga informantbrev och den intervjuguide som vi i intervjuerna har använt oss av utgör bilagor i uppsatsens sista del.

3.4 Definitioner

Nedan presenteras de definitioner vi arbetat utifrån under arbetet med denna undersökning.

Barn och unga – I denna undersökning har vi arbetat med en del av den målgrupp som biblioteken definierar som barn och unga. De flesta bibliotek menar att barn och unga inbegriper barn och ungdomar upp till arton års ålder. Den grupp barn och unga som vi har arbetat med är i åldern 9-15 år.

Läsfrämjande verksamhet – Enligt Bibliotekslagen, aktuell för svenska folk- och skolbibliotek, ska bibliotekarierna bland annat arbeta för att främja läsning och språkutveckling. För att uppfylla dessa krav ägnar sig bibliotekarierna åt olika former av läsfrämjande verksamhet. En av de mest spridda formerna är bokprat. Detta innebär att en bibliotekarie besöker en grupp barn exempelvis i skolan, alternativt att en grupp barn, till exempel en skolklass, besöker kommunens folkbibliotek. Väl på plats pratar bibliotekarien om böcker som hon/han tror intresserar den aktuella barngruppen. Ofta läser bibliotekarien högt ur någon/några av böckerna och visar upp böckerna. Andra läsfrämjande verksamheter kan vara sagostunder på biblioteket, hur biblioteket väljer att skylta med böckerna i det fysiska biblioteket, recensioner av böcker, presentation av barns egna boktips samt uppsökande verksamhet av olika slag.

Läslust – I de styrdokument som svenska folk- och skolbiblioteken har att rätta sin verksamhet efter tas såväl läsglädje som språkstimulans och -utveckling upp. I vår undersökning har läslusten utgjort fokus. Med läslust menar vi en positiv känsla och upplevelse inför och i samband med läsning. Språkutvecklingen är något vi anser vara av vikt för en läsares utveckling men den har inte utgjort fokus för vår undersökning.

Läsning – Med läsning menas i denna undersökning att läsaren får en upplevelse vid lästillfället. Vi menar, med hänvisning till Aidan Chambers teorier om läsning, att avkodning av text inte är det samma som läsning. Avkodning kan vara en förutsättning för att läsa men denna färdighet utgör inte i sig självt den enda komponent som krävs för att kunna tillgodogöra sig en text (Chambers, 1995, s. 13-15).

Läsovilja – I denna undersökning är vår målgrupp barn och unga som inte har en positiv inställning till läsning. Det innebär inte nödvändigtvis att det handlar om lässvaga barn som hindras i sin läsning av läshinder som till exempel dyslexi. Läsovilja kan ha flera olika orsaker vilket vi har försökt att kartlägga i vår undersökning.

Lässtimulering – Aktiviteter som syftar till att stimulera till läsning exempelvis bokprat.

Roll - De förväntningar och normer som är förknippade med en social position eller uppgift (*Nationalencyklopedin*, 2006).

4 Metodbeskrivning

Under följande avsnitt kommer vi att redogöra för vårt val av metod för undersökningen. Vi kommer även att visa på hur vi planerade och genomförde vår undersökning samt hur vi har analyserat våra resultat. I avsnittet går det också att finna de etiska aspekter som vi i undersökningen har tagit hänsyn till.

4.1 Val av metod

För att kunna uppnå vårt syfte med undersökningen, att ge en ökad förståelse för hur bibliotekarier menar att läsointresset hos läsovilliga barn och unga i åldern 9-15 år ser ut, samt hur bibliotekarien genom sin roll som litteraturförmedlare kan omsätta denna förståelse i handling i det läsfrämjande arbetet, ställde vi upp tre frågeställningar vilka vi redogjort för tidigare. För att få svar på dessa frågor och genom dessa kunna uppnå vårt syfte har vi valt att genomföra en intervjustudie med bibliotekarier som arbetar med eller har arbetat med läsfrämjande verksamheter riktade till läsovilliga barn och unga i åldern 9-15 år. Genom informanternas erfarenheter och upplevelser av sitt arbete önskade vi få en fördjupad insikt i och förståelse för de frågor vi ställde oss.

Eftersom vi har varit intresserade av att få ta del av informanternas upplevelser och erfarenheter av arbetet med läsovilliga barn och unga i åldern 9-15 år har vi valt att använda oss av kvalitativ metod. Den kvalitativa metoden kännetecknas av att den går på djupet (Repstad, 1999, s. 10-12). Detta innebär att vi har försökt sätta oss in i den undersöktes situation och inta ett inifrånperspektiv för att på detta sätt få en djupare och mer fullständig tolkning av den företeelse som vi har studerat (Holme & Solvang, 1997, s. 92). Vi har i vår uppsats valt kvalitativ metod av flera anledningar. En anledning var att vi har velat få en inblick i det specifika arbete som våra informanter bedriver samt ta del av deras tankar kring läsovilliga barn och unga, olika metoder samt deras roll i det läsfrämjande arbetet. Precis som Repstad skriver försöker kvalitativ forskning komma fram till den ofta tysta och underförstådda "teori om världen" som aktörerna har när det gäller det som de är sysselsatta med (Repstad, 1999, s. 12). Genom kvalitativa intervjuer har vi fått möjlighet att ställa frågor om informanternas upplevelser och uppfattningar angående de ting som vi har tyckt varit relevanta utifrån vårt syfte och problemområde.

Vi har övervägt möjligheten att intervjua de barn som våra informanter kommer i kontakt med i sina verksamheter men valde att avstå från detta. Den främsta anledningen till detta var att vi i denna undersökning framförallt har velat belysa hur bibliotekarier kan arbeta med denna grupp. Att genomföra fysiska intervjuer med såväl bibliotekarier som barn skulle kunna ha gjorts, men den geografiska spridning våra informanter har förhindrade detta. Även en observation av de olika verksamheterna

kunde ha varit intressant men precis som i föregående fall gick det inte att genomföra på grund av att informanterna är verksamma i olika delar av landet. Med denna avgränsning gjord har vi inte fått ta del av barnens egna upplevelser vilket eventuellt kan ses som en brist. Vi hade med barnens egen medverkan i studien kunnat få en fördjupad och eventuellt annorlunda bild av vilka attityder de har till läsning samt vilka behov de upplever sig ha. Dessa svar hade kunnat fördjupa vår förståelse av målgruppen och hade kunnat utgöra grund för förslag till fruktbara lässtimulerande metoder gentemot dessa. Vi är medvetna om att bibliotekariers uppfattningar inte alltid behöver överensstämma med barnens. Det finns en risk att bibliotekariers uppfattningar är färgade av den egna förmågan och de egna möjligheterna i rollen snarare än i de verkliga behoven som barnen upplever sig ha. Det kan finnas en skillnad där emellan vilket vi i denna undersökning inte har gått närmre in på. På samma sätt hade observation kunnat vara en gynnsam metod för undersökningen då vi genom sådana hade kunnat studera de aktuella verksamheterna och själva fått ta del av målgruppens attityder och respons gentemot dessa. Emellertid vill vi ännu en gång poängtera att det är bibliotekariernas upplevelser, metoder samt roll eller roller vi är intresserade av i denna undersökning.

4.2 Kontakttagande och urvalsförfarande

Vår utgångspunkt var en förhoppning om att kunna undersöka läsfrämjande verksamheter som riktar sig till den specifika målgrupp vi är intresserade av. Svensk Biblioteksförnings specialgrupp för barnbibliotek kontaktades via mail (se bilaga 1). I detta mail uttrycktes även en önskan om att få kontakt med denna form av läsfrämjande verksamheter. Efter en vecka nådde mailet de aktuella mottagarna. Ett identiskt mail skickades även ut via BIBLIST. Dessa mail skickades 2006-01-30 respektive 2006-02-03.

Responser på våra mail lät inte vänta på sig. Dessvärre beskrev de flesta svaren en allmän läsfrämjande verksamhet snarare än sådan inriktad mot vår målgrupp. Denna karaktär på svaren var dock på förhand väntad av oss. Det gav oss en bekräftelse på att vår arbetshypotes att folkbiblioteken sällan formar sin verksamhet för att nå de läsovilliga var riktig och gav oss därmed indikationer på att vår forskningsidé var relevant.

Vi kontaktade skolbibliotekarier genom Svensk Biblioteksförnings specialgrupp för skolbiblioteks mailinglista samt SkolBIBLIST med samma förfrågan som ovan (se bilaga 2). Dessa mail skickades ut 2006-02-21 respektive 2006-03-05. Vi mailade även några skolbibliotekarier som vi genom det förra mailutskicket fått vetskap om bedrev en verksamhet som kunde vara av intresse för vår studie.

De svarande som var av intresse för vår undersökning kontaktades för vidare frågor samt en förfrågan om de kunde tänka sig att ställa upp som informanter i vår studie. Ett annat tillvägagångssätt som vi har använt oss av för att finna information om pågående och avslutade lässtimulerande projekt har varit att söka litteratur som behandlat barn och unga som är ointresserade av läsning och möjliga åtgärder och metoder. Då vi läst om intressanta projekt för vår undersökning har dessa kontaktats med samma förfrågan som beskrivits ovan.

Då urvalsprocessen avslutades utgjordes undersökningens informantunderlag av sju bibliotekarier som arbetade inom folk-, skol- och integrerade folk- och skolbibliotek. Samtliga arbetade eller hade arbetat med olika läsfrämjande aktiviteter med läsovilliga barn och unga i ålder 9-15 år.

4.3 Genomförande

Vi skapade utifrån problemformulering och frågeställningar en intervjuguide med frågor som vi i intervjun önskade fokusera intervjun kring. Detta var inte en fast manual som skulle följas till punkt och pricka utan var avsedd att fungera som en guide i intervjusituationen. Meningen var att vi sedan under intervjun skulle kunna checka av så att vi hade fått den information som vi ville ha (Se bilaga 5).

Vi genomförde samtliga intervjuer per telefon eftersom våra informanter var spridda runt i landet och eftersom vi ville ge alla våra informanter identiska förutsättningar. Detta innebar att trots att någon informant fanns inom rimlig resväg så genomfördes alla intervjuerna per telefon. Efter att ha ringt eller mailat till informanterna med en förfrågan om de kunde tänka sig att ingå i undersökningen, ringde vi upp dem en tid senare för att boka tid för intervju. I samband med tidsbokningen av intervjuerna gavs informanterna här möjlighet att höra vår röst. Att vara bekant med röst och dialekt hos intervjuaren menar vi kan borga för att lättare skapa kontakt vid intervjutillfället. Av denna anledning var vi konsekventa med att den av oss som ringde och bokade tid för intervju även var den som sedan genomförde den samma. I samtalet informerade vi informanterna om formella omständigheter, så som inspelning och konfidentialitet, och vi frågade dem samtidigt om de kunde tänka sig att svara på några frågor i mailform inför intervjun rörande deras läsfrämjande verksamhet (se bilaga 3 och 4). Anledningen till att vi valde att också ställa frågor i mailform var att vi ansåg att det kunde vara svårt att hålla koncentrationen uppe tillräckligt lång tid som krävs för en telefonintervju. Mailfrågorna var av sådan karaktär att de behandlade fakta snarare än individuella upplevelser. Därför ansåg vi att det var lämpligt att ställa dessa frågor via mail. Mailfrågorna var även tänkta att fungera som en chans för informanterna att börja fundera på de ämnesområden vi skulle komma att ställa frågor kring, samtidigt som vi skulle kunna använda svaren i vår intervju om det fanns något att förtydliga eller utveckla angående en aktuella verksamheterna. Innan vi genomförde intervjuerna med informanterna genomfördes en pilotintervju med en blivande bibliotekarie. I pilotintervjun fick vi dels öva på att ställa frågorna och dels undersöka om de uppfattades på det sätt vi önskade. Av den informant som ingick i pilotstudien fick vi önskemål om att förtydliga att det var den enskilde bibliotekariens individuella upplevelser och åsikter som vi önskade ta del av och inte en allmän upplevelse som delades av yrkeskåren. Vi tog fasta på detta och justerade en del av våra frågor. I den uppdaterade version av intervjuguiden användes i större utsträckning än tidigare ordval som ”tycker du”, ”anser du” och ”tror du”. Intervjuguiden finns i sin helhet som bilaga 5. Pilotintervjun gav oss även tillfälle att testa den apparatur som skulle användas i intervjusituationerna.

Intervjuerna tog mellan 30 och 50 minuter i anspråk. Vad gäller telefonintervju så skiljer den sig en del från en fysisk sådan vilket ställer andra krav på intervjuaren och

informanten. Till exempel är det svårare att avgöra vad tystnaden under samtalet betyder då personerna som samtalar inte kan se varandras ansiktsuttryck och kroppsspråk. I intervjutillfällena noterade vi att det var bättre att vänta några sekunder då det tystnade än att rusa vidare så att informanten kände att hon inte fick tid att svara, eller kände sig avbruten. Vi erfor att rösten är ett ovärderligt verktyg i denna intervjuform. Det är viktigt att intervjuaren genom tonfallet låter informanten veta att det är en tillåtande och en icke tidspressande situation så att informanten upplever att det är ett behagligt klimat i intervjusituationen. Det var positivt att vi båda befann oss i en bekant miljö, det vill säga informanten satt på en plats där hon är trygg vilket kan vara viktigt i situationen. Det samma gällde för oss. Vi övervägde även möjligheten av att använda en webbkamera för att få en visuell kontakt med informanterna, men då vi ansåg att våra informanter eventuellt skulle vara ovana vid detta medium bestämde vi oss för att det snarare skulle vara ett störningsmoment än en möjlighet. Inför arbetet med intervjuerna har vi inte funnit någon litteratur som i någon större omfattning behandlar den form av telefonintervjuer som vi använt oss av. Det som finns att tillgå diskuterar främst enkätundersökningar som genomförs på telefon. Bland denna litteratur är *How to Conduct Telephone Surveys* av Linda B. Bourque och Eve P. Fielder ett exempel (2003). Vi är medvetna om att det finns negativa aspekter av att genomföra denna djupgående form av intervju per telefon. Den mest uppenbara bristen är att intervjuaren och informanten inte kan se varandra. Därmed försvinner möjligheten att ta del av kroppsspråk och ansiktsuttryck. Vi bedömer detta som den största bristen då kroppsspråket i intervjusammanhang är av vikt då det kan avslöja mycket om informantens reaktion på och inställning till de frågor som ställs. I en intervjusituation måste intervjuaren för att uppnå ett så bra resultat som möjligt vara uppmärksam på samtliga uttryck som informanten ger. Bland dessa uttryck ingår bland annat tonfallet (Kvale, 1997, s. 36).

Avslutningsvis i intervjun gav vi utrymme för eventuella frågor, kommentarer och tydliggöranden (Kvale, 1997, s. 120). Det kan vara så att intervjupersonen har en del frågor angående intervjun och dess presentation eller att hon eller han vill göra vissa förtydliganden av saker som sagts under intervjun.

Med informanternas samtycke spelades alla intervjuerna in. Den tekniska lösningen bestod i en apparatur som kopplades samman mellan telefonen och en minidiscspelare. Fördelarna med detta var bland annat att vi hade möjlighet att lyssna till tonfall och ordval upprepade gånger efteråt. Vi behövde inte heller under intervjuns gång anteckna utan kunde fullt ut koncentrera oss på den personen som vi intervjuade och på dess svar. En annan fördel var att vi genom att lyssna till oss själva blev medvetna om sådant vi gjorde bra men också sådant vi gjorde mindre bra under intervjun (Trost, 1997, s. 50). När intervjun var genomförd transkriberade vi den i sin helhet. Anledningen till detta var dels att vi skulle delge varandra intervjuerna och dels för att utskriften skulle fungera som ett underlag för den kommande analysen.

4.4 Etiska aspekter

Vi har genom hela vår undersökningsprocess varit noga med att ge informanterna korrekt och tydlig information om vårt syfte och upplägg av vår studie, så att de skulle kunna avgöra om de ville medverka i studien eller ej, ett så kallat informerat samtycke

(Kvale, 1997, s. 107). Denna information gav vi, som redovisats ovan samt i bilaga 3, både vid telefonsamtal och vid mailkontakt med våra informanter. Vad gäller konfidentialitet så har vi lovat våra informanter detta vilket innebär att privata data som identifierar undersökningspersonerna inte kommer att redovisas (Kvale, 1997, s. 109). Detta innebär att informanternas namn fingeras i uppsatsen samt att den ort och arbetsplats där informanterna är verksamma kommer att utelämnas.

4.5 Analys och presentation av resultat

Formen för vår analys bestämdes i grova drag då vi utformade strukturen för vår intervjuguide (Kvale, 1997, s. 162). Intervjuguiden strukturerades utefter våra frågeställningar angående målgruppen, metoder och den roll eller roller som bibliotekarien kan spela i det läsfrämjande arbetet med den läsovilliga barn och unga i åldern 9-15 år. Analysen gjordes sedan systematiskt då vi började med att läsa igenom de transkriberade intervjuerna och efter genomläsning kategoriserades svaren i första hand till de tre frågeområdena vi satt upp. Denna bearbetning ledde i sin tur fram till att vi fann flera genomgående teman under varje område, vilka vi använde oss av som kategorier då strukturen för analysen lades upp. I analysarbetet relateras sedan den teori vi utgått ifrån samt tidigare forskning till dessa kategorier. I slutdiskussionen kommer vi på nytt att gå igenom frågeställningarna, ge svar på dem och visa hur vi uppnått syftet med vår undersökning.

5 Teori

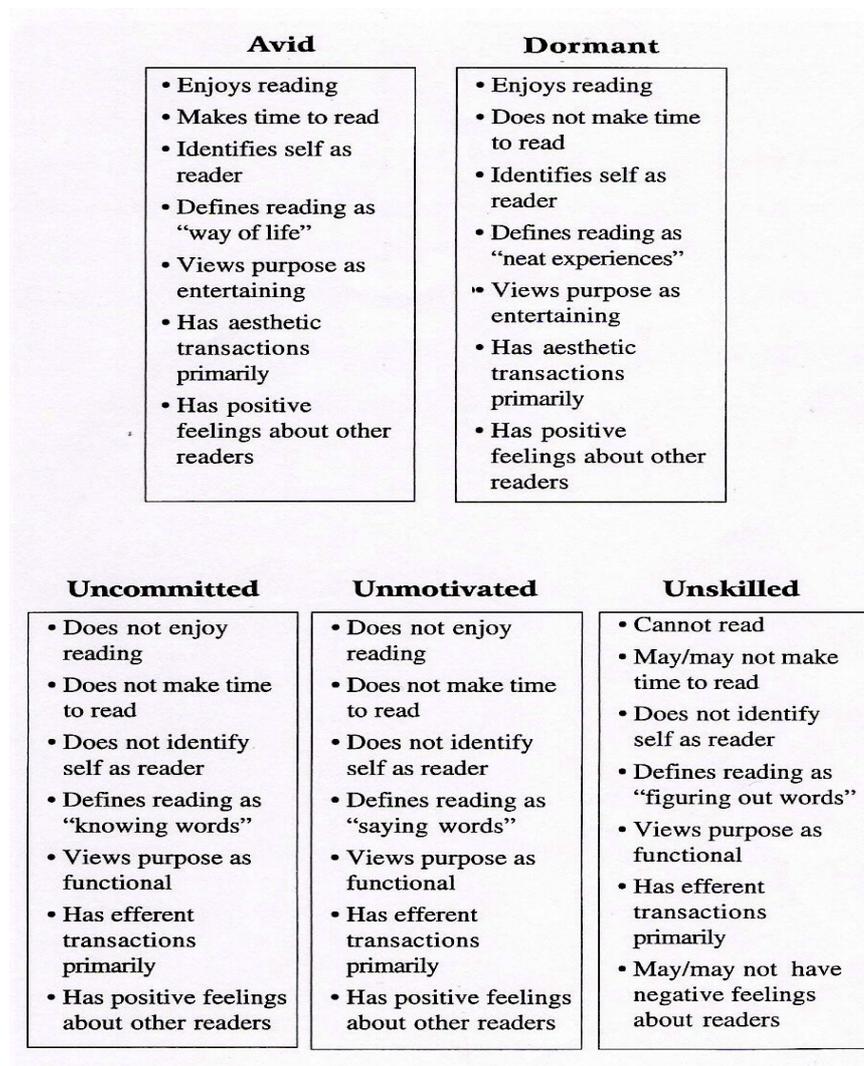
Följande presentation av våra teoretiska utgångspunkter är strukturerad enligt undersökningens tre frågeställningar. Detta innebär att teorikapitlet inleds med Kyleene Beers som behandlar målgruppens förhållande till läsning. I sin forskning redogör hon för olika grupper av ovilliga läsare vilka vi tar fasta på. Dessa resultat är särskilt intressanta för oss eftersom ovilliga läsare inte är en homogen grupp, utan en heterogen med olika attityder och behov vilket Beers teorier belyser. Efter detta avsnitt följer vår teoretiska förankring vad gäller lässtimulerande metoder. Denna utgörs av Beers och Aidan Chambers. Beers knyter de erfarenheter hon har gjort genom sin forskning om ovilliga läsare till metoder som kan vara fruktbara i arbetet med dessa. Chambers modell, ”Läsandets cirkel”, får i vår undersökning teoretisk tyngd eftersom vi anser att den på ett bra och tydligt sätt demonstrerar det mål som bibliotekarien strävar efter att nå, att få de läsovilliga att bli läsande. De resonemang som har varit särskilt intressanta för vår studie har varit de förutsättningar som den vuxne (bibliotekarien) kan sträva efter att ge barnen, så att de ges större möjlighet att kunna läsa och bli läsande. Slutligen redogör vi för Jofrid Karner Smidts teorier genom en presentation av de olika roller som hon menar att bibliotekarier kan inta i det litteraturförmedlande arbetet. Dessa roller anser vi är relevanta då de visar på att det för att förmedla litteratur krävs olika typer av förståelse samt olika tillvägagångssätt. Dessa kan i sin tur kopplas till olika roller som litteraturförmedlaren kan inta.

5.1 Målgruppen: ovilliga läsare

Kyleene Beers, verksam vid Yale University, ägnar sig åt forskning om barn och unga som inte läser trots att de har kunskaperna att göra det. Hon forskar därmed inte kring lästekniska svårigheter eller läshinder som till exempel dyslexi. Beers har använt sig av såväl observationer som intervjuer med både barn och föräldrar för att nå förståelse för barnens agerande i lässammanhang. De åldersgrupper som Beers arbetat med återfinns i såväl låg- och mellanstadium som högstadium (Beers, 1998a). Studierna gäller amerikanska barn. Vi är av uppfattningen att den forskning som Beers bedrivit och de resultat som denna frambringat är relevanta för oss i arbetet med vår undersökning.

Beers skapar fem kategorier av barn och deras förhållande till läsning. Hon utgår ifrån den grupp som uppskattar läsning och låter denna samt de karaktärsdrag som hon menar återfinns hos dessa barn vara utgångspunkt i skapandet av de återstående fyra grupperna (1998b, s. 44). Den läsvilliga gruppen (*Avid Readers*) uppfyller nio kriterier. Utifrån dessa karaktärsdrag skapar Beers sedan de fyra andra kategorierna som samtliga förhåller sig till den niogradiga listan. Dessa fyra kategorier är slumrande läsare (*Dormant Readers*), oengagerade läsare (*Uncommitted Readers*), omotiverade läsare (*Unmotivated Readers*) och lästekniskt okunniga läsare (*Unskilled Readers*) (1998b, s.

45). Den avslutande gruppen, de lästekniskt okunniga läsarna, innefattar de barn som inte lärt sig läsa och inte tillägnat sig de färdigheter som krävs för att tekniskt kunna läsa. Då detta är en grupp som Beers inte arbetar med finns denna grupp inte heller med i hennes fortsatta diskussion.

Figur 1 "Types of Readers" (*Into Focus: Creating Middle School Readers*, Beers, 1998b, s. 45) ¹
© Kyleene Beers.

De grupper som utgör kärnan i hennes resonemang är de slumrande (*Dormant Readers*), de oengagerade (*Uncommitted Readers*) och de omotiverade läsarna (*Unmotivated Readers*). Beers menar att det finns tre avgörande punkter där det utkristalliseras vilken kategori som är aktuell för den enskilda individen. Dessa tre punkter är: vilken tid de lägger ner på att läsa, om de identifierar sig själva som läsare och slutligen vilken inställning de har till de barn och unga som uppskattar att läsa (1998b, s. 50).

¹ Modellen är felaktig vad gäller kolumnen "Unmotivated". I den sista punkten ska "positive feelings" bytas mot "negative feelings"

Slumrande läsare (*Dormant Readers*): Dessa barn är egentligen inte avogt inställda till läsning. De tycker om att läsa och ser sig definitivt som läsare i framtiden. Anledningen till att de inte läser i det nuvarande skedet av livet är att deras tid fylls med så mycket annat som tar deras uppmärksamhet i anspråk (Beers, 1998b, s. 47). Deras inställning till andra barn och unga som läser är positiv (1996a). Ofta har dessa barn blivit initierade i en läsande gemenskap i tidig ålder genom att föräldrar eller andra vuxna läst högt för dem. De slumrande läsarna har också minnen av att de fick ett lånekort på biblioteket som barn eller att de var med och läste ”sommarboken” på sitt hembibliotek² (1996b).

Oengagerade läsare (*Uncommitted Readers*): Denna grupp av barn är negativt inställda till läsning på så sätt att de uppfattar den som en kunskapsmässig prestation. De ser läsning som en färdighet. Gruppen ges ingen upplevelse av det de läser och får inga inre bilder av händelseförloppet som utspelas i texten. Dock är barnen positivt inställda till andra som läser och då de spekulerar om sitt förhållande till läsning tror de att de kan komma att bli läsare i framtiden (1996a). Ofta saknar dessa läsare erfarenheter av högläsning från uppväxten och de har inte heller minnen av att ha haft egna böcker eller ett lånekort på biblioteket (Beers, 1998b, s. 52)

Omotiverade läsare (*Unmotivated Readers*): Denna grupp av barn påminner på flertalet vis om den föregående, de oengagerade läsarna. Här finns dock två skillnader. För det första tycker den omotiverade läsaren illa om andra som läser. För det andra är de omotiverade läsarna bestämda i sin uppfattning om att de inte kommer att vara läsare i framtiden. Beers menar att det på grund av denna inställning är svårare att få denna grupp av barn att känna läsglädje då de har en negativ inställning till dem som läser och att de inte ser sig som potentiella läsare i framtiden (1996a). Liksom de oengagerade läsarna saknar de läsoplevelser från barndomen. Denna grupp av barn är oförmögna att få inre bilder av det de läser och uppskattar att se på TV då de per automatik får bilder presenterade för sig utan att behöva använda den egna fantasin (1996a).

5.2 Lässtimulerande metoder

Av de resultat som framkommit i intervjuer med ovilliga läsare har Beers sammanställt en förteckning på olika metoder för att stimulera dessa barns läslust. Förteckningen återges i sammanskriven form nedan.

De läsovilliga önskar att själv få välja de böcker de ska läsa, gärna från en begränsad samling. Då de läsovilliga kommer till biblioteket upplever de ofta att samlingarna är oöverblickbara och svåra att hitta i. Därför underlättar det om det finns en mindre samling att välja från. Beers ger förslag på en verksamhet, ”The ’Good Books’ Solution”, vilken hon erfarit bidragit till att de läsovilliga barnen och ungdomarna lättare funnit böcker att läsa. I verksamheten får de placera boken de läst i en låda för bra böcker eller i en för dåliga böcker. Därefter får de samtala om varför de placerar boken där de gör. I förlängningen visade det sig att de deltagande barnen och

² Sommarboken är en lässtimulerande åtgärd som flertalet folkbibliotek arbetar med under sommaren. De deltagande barnen läser ett på förhand givet antal böcker och skriver en kortare recension om varje bok. Som belöning erhåller barnet en gåvobok från biblioteket.

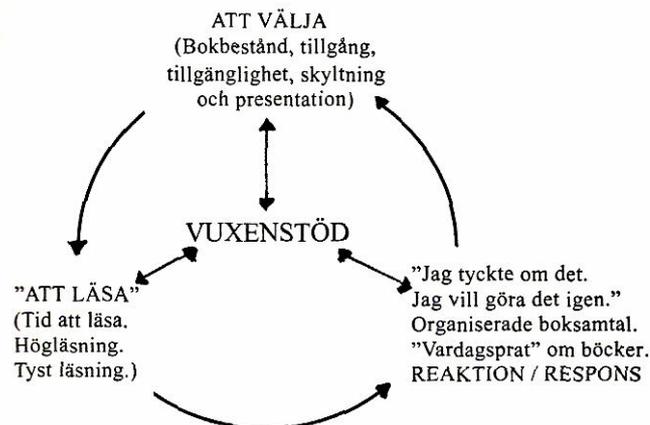
ungdomarna enklare hittar böcker eftersom de gärna tar och läser någon av de böcker som någon annan i gruppen läst (Beers, 1996b). Vidare vill de här barnen gärna läsa illustrerade böcker eftersom de behöver hjälp med att skapa inre bilder då de läser. Dessa böcker får gärna vara facklitteratur. Beers menar att läsande barn till skillnad från läsovilliga helst läser en bok innan de tar del av filmatiseringen av verket medan de senare önskar den omvända ordningen. Även detta bottnar i svårigheten med att skapa inre bilder av det som de läser. I högläsningssammanhang ser de läsovilliga helst att det är en komplett bok som läses istället för enstaka episoder eller kapitel. Under läsningens gång använder de sig av högläsarens gester och tonfall för att skapa sig en djupare förståelse för berättelsen. Slutligen är Beers av uppfattningen att det är en fördel att sammanföra olika konstnärliga uttryck med läsning för att barnen ska få en konkret upplevelse av det som de har läst (Beers, 1998b, s. 58). Exempel på sådana är att teckna eller låta barnen dramatisera om vad de läst eller fått läst för sig (Beers, 1998b, s. 55).

Efter att Beers från 1996 till 1998 besökt klassrum och observerat användningen av ljudböcker är hennes övertygelse stor att detta är ett effektivt medium för att nå de läsovilliga (1998a). En stor fördel med ljudböcker är att barnen kan ta del av litteratur som ligger på deras intellektuella nivå (1998a).

För att möjliggöra en kontakt mellan läsning och läsovilliga barn krävs insikt om att det som inspirerar läsande barn inte nödvändigtvis har samma positiva inverkan på icke-läsande barn. Vidare krävs att förmedlaren uppmärksammar att många av dessa barn föredrar facklitteratur framför skönlitteratur. Av vikt är också att vara införstådd med att dessa barn inte finner det stimulerande att i större grupper dela med sig av sina läserfarenheter (1998b, s. 61). Flera av dessa barn har genom sin skolgång upplevt att deras läsoplevelser och tolkningar av texter varit felaktiga och att de av lärare och andra vuxna inte tagits på allvar. Detta präglar givetvis deras inställning till samtal om litteratur och Beers menar att det i arbetet med denna grupp är av största vikt att bemöta de läsovilliga barnen med respekt (Beers, 1998b, s. 61).

5.2.1 "Läsandets cirkel"

Aidan Chambers, barn- och ungdomsförfattare, föreläsare och lärare, har bland annat skrivit böckerna *Böcker omkring oss - om läsmiljö* (1995) och *Böcker inom oss - om boksamtal* (1998). I dessa båda böcker presenterar han modellen "Läsandets cirkel". "Läsandets cirkel" är enligt Chambers ett diagram som "hjälp oss att knyta ihop varje akt i läsandets drama med nästa" (Chambers, 1995, s. 13). Att välja Chambers "Läsandets cirkel" som teoretisk utgångspunkt kan te sig märklig då vår målgrupp är ovillig att läsa och därför inte ingår i "Läsandets cirkel". "Läsandets cirkel" börjar med ett val av bok, en handling vår målgrupp kan känna stor ovilja inför. En av anledningarna till att vi ändå väljer att låta denna cirkel utgöra teoretisk grund för undersökningen är att vi anser att den på ett bra och tydligt vis demonstrerar det mål som bibliotekarien strävar efter att nå, det vill säga att få in de läsovilliga i "Läsandets cirkel".

Figur 2 "Läsandets cirkel" (*Böcker omkring oss- om läsmiljö*, Chambers, 1995, s. 11)
© Aidan Chambers.

I första steget *Att välja* visar Chambers att ett val av bok måste göras innan läsandet kan påbörjas. Ett val som bland annat påverkas av faktorer som tillgång och tillgänglighet till böcker av olika slag, vilka båda två är nödvändiga faktorer för att barn ska kunna välja böcker att läsa. Det sätt som böckerna presenteras på är av vikt, exempelvis genom skyltning eller muntlig rekommendation (Chambers, 1995, s. 11-13). Nästa steg, *Att läsa*, definierar Chambers som mer än att avkoda ord på ett papper. Läsning består av många olika aktiviteter där avkodning av ord bara är en av dem. Att ägna uppmärksamhet åt en bok är även ett led i att läsa menar Chambers. Han använder sig av begreppet tänkande läsare vilka han menar läser med eftertanke och koncentration. Tänkande läsare använder läsning och de inre bilder som läsning ger som ett sätt att tänka. Läsningen är därmed inte i första hand ett tidsfördriv för dessa läsare (Chambers, 1995, s. 17). Eftersom läsning av böcker och litterära verk kräver uppmärksamhet, tid och koncentration menar Chambers att det är viktigt att förutsättningarna i miljön är sådana att detta kan ske. I denna miljö är det viktigt att undvika att läsaren ständigt blir avbruten. Bekräftelse och respons från den vuxne är också viktiga faktorer för att hjälpa läsaren att utvecklas då de förflyttar sig i "Läsandets cirkel" (Chambers, 1995, s. 13-15). Chambers menar att det finns två slags reaktioner som är viktiga i arbetet med barn som ska bli det som han själv kallar för "tänkande läsare" vilka han demonstrerar i steget *Reaktion och respons* (Chambers, 1995, s. 16). Den ena reaktionen är att barnen, efter att ha läst en bra bok, vill få samma positiva upplevelse igen då de gör ett nytt val och påbörjar ännu ett varv i "Läsandets cirkel". Den andra reaktionen är att barnen uppskattat boken så mycket att de gärna vill prata om den, de vill få respons på det de har läst och dela med sig av sin läsupplevelse till andra. Samtal om böcker kan då enligt Chambers anta två olika former, informellt vardagsprat eller mer organiserade och genomtänkta boksamtal. Båda formerna kan dock leda tillbaka in i "Läsandets cirkel" (Chambers, 1995, s. 16). Chambers skriver att "Alla hinder på vägen för läsare under utveckling kan övervinnas om det till stöd och förebild finns en vuxen som de har förtroende för" (Chambers, 1995, s. 18). Detta är orsaken till att han har placerat kategorin *Vuxenstöd* i cirkelns mitt. Anledningen till att det finns dubbelriktade pilar i cirkeln är enligt Chambers att både den vuxne och barnet lär av varandra (Chambers, 1995, s. 18-19).

5.2.2 Inre och yttre förutsättningar

Chambers diskuterar hur de inre- och yttre förutsättningarna påverkar läsning. De inre förutsättningar som påverkar är bland annat förväntningar, tidigare erfarenheter och kunskaper, sinnesstämning och relationer till andra. Med de yttre förutsättningarna syftar Chambers på den fysiska omgivningen och hur väl den lämpar sig för den aktivitet som vi ska ta oss för. Såväl inre som yttre förutsättningar kan forma inställningen till den aktivitet som ska utföras. Så även med läsning. Är utövaren positivt inställd blir oftast läsningen en positiv upplevelse, är denna däremot negativt inställd, om läsningen upplevs som ett tvång eller en plikt, blir förmodligen läsupplevelsen därefter. På samma vis är omgivningen avgörande. Om miljön är trivsamt och bekväm, blir det lättare att läsa, om läsaren däremot blir avbruten gång på gång är det svårt att få ett sammanhang i läsningen (Chambers, 1995, s. 20-21).

Enligt Chambers finns det fyra grundförutsättningar för en god läsmiljö. Dessa är lästid, högläsning, bra bokbestånd och reaktion/respons till det lästa (Chambers, 1995, s. 50). Chambers betonar vikten av lästid eftersom all läsning tar tid. Det är den vuxne i barnens närhet som ska se till så att denna tid ges. Enligt Chambers är den ideala förutsättningen att varje barn upp till 16-års ålder får en ickestyrd stund till läsning varje dag. Denna lästid ska även vara ostörd och sammanhängande eftersom läsning kräver koncentration. Chambers visar på positiva effekter av att i skolan ha en bestämd tid varje dag då alla läser. En av dessa effekter är påverkan på barnens inre förutsättningar vad gäller läsning då deras inställning till läsning kan bli mer positiv (Chambers, 1995, s. 47-48). Den andra förutsättningen är högläsning. Att lyssna till någon som läser högt är viktigt för barnen inte bara i läsinlärningsstadiet utan även upp genom alla skolår, eftersom barnen genom lyssnandet lär sig hur en text är uppbyggd. Lyssnandet är också en förberedelse inför vad barnen själva kan komma att möta när de läser. Genom att lyssna till någon som läser högt kan barnen slappna av och ta till sig upplevelsen av texten. Högläsning kan även motivera till egen läsning då barnen blir medvetna om att tecknen som är nedskrivna i boken innehåller magiska berättelser. Genom högläsningen kan barnen även ta del av berättelser som de själva inte kan läsa än, men som motiverar dem till att sträcka sig ännu längre till svårare texter. Gemenskap och en sammansvetsande funktion är även de faktorer som Chambers lyfter fram som positiva vad gäller högläsningen, tillsammans med den positiva effekten att alla inblandade får en gemensam upplevelse (Chambers, 1995, s. 66-72). Den tredje grundförutsättningen är ett bra bokbestånd så att barnen kan välja böcker att läsa. Chambers ger en rad tips på hur ett bra bokbestånd kan ordnas. Ett av dem är att se till så att bokbeståndet består i olika typer av genrer till exempel bilderböcker, novellsamlingar och facklitteratur. Det måste även finnas ett bra lånesystem samt personal som ser över beståndet (Chambers, 1995, s. 22-23). Den sista grundförutsättningen som Chambers tar upp är *Reaktion och respons* vilken redogjorts för tidigare och är det tredje steget i "Läsandets cirkel". Detta steg handlar om samtal om böcker och behandlas mer utförligt i hans bok *Böcker inom oss - om boksamtal*.

5.3 Bibliotekariens olika roller

Jofrid Karner Smidt, førsteamanuensis i Bibliotek- og informasjonsvitenskap på Høgskolen i Oslo, frågar sig i artikeln "Bibliotekariens som litteraturformidler" (1994) "om ikke biblioteket i altfor høy grad representerer en *utnyttet ressurs*" (Smidt, 1994,

s. 7) då det finns stora grupper som inte använder biblioteket. Hon menar att det finns anledning att tro att biblioteket skulle kunna göra mer för att nå ut till befolkningen. Ett sätt att göra det enligt Smidt är att skaffa sig kunskap, både om de som använder biblioteket men framförallt om de som inte gör det. Smidt visar i sin artikel på olika sorters förståelse som hon tror att en litteraturförmedlare bör ha för att kunna förmedla litteratur till olika användare. En av dessa förståelser gäller sättet vi läser på och vad det är som bestämmer hur vi uppfattar text. Förståelsen innefattar bland annat kulturell bakgrund och olika erfarenheters inverkan. Denna förståelse knyter hon sedan an till olika roller som bibliotekarien som förmedlare kan ha: bibliotekarien som kritiker och litteraturkännare, bibliotekarien som socialantropolog, bibliotekarien som pedagog, bibliotekarien som marknadsförare och bibliotekarien som vanlig människa (Smidt, 1994, s. 7).

I rollen som kritiker ska bibliotekarien enligt Smidt kunna värdera och välja ut böcker som ska uppmärksammas på biblioteket. En förutsättning för detta menar Smidt är att bibliotekarien har litteraturkännedom. Att vara kritiker innebär bland annat att bibliotekarien har en viss distans till sitt eget sätt att läsa. Bibliotekarien som kritiker och litteraturkännare ska kunna förhålla sig till olika litterära former, både traditionella och experimentella, för att på så sätt kunna hjälpa allmänheten att upptäcka nya författare, olika litteraturgenrer och spännande sätt att läsa på. Det finns olika sätt att förmedla litteratur på, ett traditionellt sätt är genom skyltning av böcker på biblioteket. (Smidt, 1994, s. 9).

I rollen som socialantropolog utgår Smidt ifrån moderna teorier om läsning och tillägnandet av texter. Dessa teorier lägger stor vikt på sammanhang mellan upplevelsen av texten och de kulturella föreställningar som läsaren bär med sig genom läsningen av en text. Ur denna aspekt menar Smidt att bibliotekarien måste vara lyhörd för allmänhetens förväntningar och inse att den egna kulturella utgångspunkten inte är den enda. Genom att bibliotekarien är uppmärksam på den lokala miljö som hon eller han verkar inom, kan hon eller han hålla kontakt med olika användargrupper för att kunna bedöma hur dessa bäst kan erbjudas ett bra och spännande utbud av litteratur (Smidt, 1994, s. 9-10).

I rollen som pedagog försöker bibliotekarien motivera och bygga upp positiva förväntningar till det hon eller han vill förmedla. Hon eller han försöker också övervinna de eventuellt negativa förväntningarna som användarna eventuellt har. Som pedagog anpassar bibliotekarien det material som hon eller han ska förmedla med tanke på svårighetsgrad och nivå. Pedagogen tänker även på hur användarna kan lära sig att använda biblioteket. Sin pedagogiska roll har bibliotekarien, enligt Smidt, nytta av både i det dagliga mötet med användare och i utformandet av utställningar och andra arrangemang på biblioteket (Smidt, 1994, s. 10).

I rollen som marknadsförare är bibliotekarien medveten om att den förmedlingstaktik som är den mest effektiva är den mellan familj, vänner och bekanta. Detta är något som Smidt tycker att biblioteken ska ta fasta på. Exempelvis kan bibliotekarien bjuda in opinionsbildare med stort nätverk till olika arrangemang på biblioteket som sedan kan sprida upplevelserna vidare till andra. När det gäller att bli mer effektiv i att nå allmänheten kan biblioteket lyfta blicken till andra professioner, till exempel kan

professionella marknadsförare lära bibliotekarien att nå ut med bibliotekets verksamhet (Smidt, 1994, s. 10-11).

Den sista rollen som Smidt behandlar, om än något kort, är bibliotekarien som människa. Vi citerar ”Personliggjøring, ja. Hva kan ikke den oppnå som klarar å etablere tillit? Brukaren vil møte et menneske, ikke et kartotek eller en maskin” (Smidt, 1994, s. 11). Bibliotekets användare vill helt enkelt möta en människa som de kan känna tillit till.

6 Litteraturgenomgång och tidigare forskning

Nedan följer en presentation av det urval vi tagit del av inför arbetet med denna undersökning. Texterna är sinsemellan olika till sin karaktär, en del av texterna har en tydlig teoretisk karaktär medan andra är praktiskt förankrade och innehåller konkreta råd för de som arbetar med läsovilliga barn och unga. Vi har gjort bedömningen att nedanstående texter har varit av intresse för oss. Dessa texter kommer att presenteras i enlighet med strukturen av våra tre frågeställningar.

6.1 Målgruppen ovilliga läsare

6.1.1 Förutsättningar för att barn ska kunna bli läsare och känna läslust

För att barn ska kunna bli läsare finns det en del förutsättningar som är viktiga för vuxna i barnets närhet att känna till. Särskilt viktigt är det för de vuxna som arbetar med att stimulera läsovilliga barn och unga till läsning, där ibland bibliotekarierna. Det är viktigt att känna till olika hinder som kan stå i vägen för att barn och unga ska kunna bli läsare samt att känna till orsakerna till varför somliga kan vara ovilliga till att läsa. Men Fox, barnboksförfattare och författare till fackböcker behandlande barns läs- och skrivutveckling, menar att läskunnighet består av tre komponenter: skriftförståelse, språkförståelse och världsförståelse. Först när barn behärskar samtliga av dessa tre kommer en fullständig läsoplevelse att uppnås. Författaren menar att ofta då barn har lässvårigheter så beror detta på att de ger alltför stor tyngd åt en av komponenterna, eller hemligheterna som Fox väljer att benämna dem. Hon menar att detta fokus på en av de tre hemligheterna inte sällan är en produkt av påtryckningar från de vuxna som finns i barnets omgivning. Tendensen är då oftast att skriftspråket upplevs som viktigast (Fox, 2003, s. 91-92). Att bedöma huruvida ett barn kan läsa genom att lyssna till då de läser högt är enligt Fox förkastligt. Om barnet saknar de övriga hemligheterna så blir barnets högläsning enbart en avkodning av ord, vilket inte är samma sak som att kunna läsa (Fox, 2003, s. 89).

Barbara Kiefer, associate professor i läsning och barnlitteratur vid Columbia University, menar att för att lyckas med att skapa ett livslångt kärleksförhållande till läsning krävs att läsovilliga barn hamnar i sällskap av läsvilliga och därmed omges av läsglädje (Kiefer, 2001). Kiefer vänder sig i sin artikel, "An Expert explains how to help kids learn to read... and learn to love it", till såväl skolbibliotekarier som folkbibliotekarier som arbetar med barn. Hon hänvisar till den psykologiska skolan som menar att läsning består av två komponenter, den visuella och den ickevisuella informationen. Den visuella innebär de tryckta tecknen på sidan som läsaren har framför sig vid lästillfället. Den ickevisuella informationen är de erfarenheter och kunskaper som

individens bär inom sig vad gäller språk, böcker och världen i allmänhet. Kiefer menar att om individen enbart behärskar den visuella informationen uppstår ingen egentlig läsning (Kiefer, 2001).

Inger Norberg, lärare och litteraturpedagog på Svenska barnboksinstitutet, skriver i boken *Läslust & Lättläst* (2003) om olika hinder för barns läsning. En del av dessa hinder är kopplade till avsaknad av läsande förebilder, men även till avsaknad av uppmuntran till läsning från föräldrar. En annan faktor som kan hindra barnen att läsa är den stressiga vardag som många barn idag upplever. Många barn idag saknar den tid och den lugn som krävs för att kunna läsa (Norberg, 2003, s. 61). Norberg misstänker också att böcker, speciellt skönlitteratur saknar betydelse för ungdomar som läser lite. Orsaken till detta tror hon beror på att de inte förstår vad de läser ”de kan inte läsa mellan raderna, de förstår inte liknelser, abstrakta begrepp, symbolik, satir och ironi” (Norberg, 2003, s. 61). Även barn och ungas koncentrationsförmåga kan vara ett hinder då den i en del fall inte räcker till för att läsa en hel bok (Norberg, 2003, s. 61). Kiefer poängterar även hon vikten av läsande förebilder och att barn bör omges med litteratur på regelbunden basis (Kiefer, 2001).

Fox betonar vikten av att ge nybörjarläsare självförtroende. Detta åstadkoms till exempel genom att läsa rim och ramsor då dess uppbyggnad ofta möjliggör för den som lyssnar att gissa kommande ord. Detta stärker lyssnaren och skänker därmed självförtroende att avancera i förhållandet till litteratur (Fox, 2003, s. 94-95). Författaren gör även en jämförelse av TV-tittande och läsning. Hon finner det inte alls konstigt att barn som är osäkra på sin läsning hellre väljer att se på TV än att läsa. Hon menar att barn inte upplever att de kan vara dåliga på att se på TV på det sätt som de kan vara dåliga på att läsa. TV-tittande framkallar inte känslan av att vara dålig (Fox, 2003, s. 121). Även Kiefer framhåller bekantskapen med rim och ramsor som betydelsefull. Då med tanke på en annan positiv effekt, nämligen den att barnet genom dessa lär sig språkets struktur vilket är en nödvändighet för att kunna tillgodogöra sig en text (Kiefer, 2001).

Det är viktigt att bibliotekarien utgår från barnens behov och intressen i förmedlingsarbetet. Törnfeldt menar att läsovilliga barn inte är likgiltiga inför läsoplevelser utan har ofta bara mer behov av hjälp att hitta böcker än de läsvilliga barnen. Läsningen är inte endast en avkodningsprocess utan en social aktivitet där det handlar om att se sig själv som läsare. Detta innebär erfarenhet av hur böcker kan närmas, hanteras och umgås med. Dessa erfarenheter saknar många läsovilliga och lässvaga barn (Törnfeldt, 1994a, s. 209).

Ullström vänder sig emot tendensen att gruppera läsovilliga barn och unga i tron om att det är en homogen grupp. Istället bör de som arbetar med dessa barn och unga se dem som egna individer och att i samtalet med dem bli bättre på att bemöta dem (Ullström, 2005, s. 141). Hon menar även att gruppsyck kan få målgruppen att uttrycka en större läsovilja än den enskilde individen egentligen bär på (Ullström, 2005, s. 138-139). Målet med bibliotekariens verksamhet måste enligt Ullström vara att få barn och unga att se läsning som underhållande och inte enbart som ett tillvägagångssätt för att lära sig att behärska det språktekniska (Ullström, 2005, s. 135). Ullström menar att kunskapen om ”underhållningslitteratur” behöver breddas för att kunna möta målgruppen (2005, s. 140).

6.2 Lässtimulerande metoder

Att stimulera de ovilliga läsarna till att känna läsglädje är ingen lätt uppgift för bibliotekarierna eller för andra vuxna som möter denna grupp. Emellertid finns det flera bibliotekarierna, lärare och andra yrkesverksamma personer som har erfarenhet av arbete med denna grupp utav barn och unga, vilka delar med sig av användbara metoder i olika dokument som vi tagit del av. Värt att notera är att de metoder som är gynnsamma för barn som tycker om att läsa inte är lika väl fungerande för dem som inte gör det och tvärtom. Detta är något som Sue McCleaf Nespeca, samordnare av ungdomsverksamhet på bibliotek, uppmärksammar i artikeln "Libraries can attack illiteracy". Hon ifrågasätter vad folkbibliotekarierna gör för att nå läsovilliga barn. Genom att kritiskt granska två vanliga lässtimulerande förestelser på folkbibliotek, sagostunder och sommarboken³, identifierar hon svaga punkter och presenterar förslag på förbättringar av dessa (Nespeca, 1990). Sagostunder på bibliotek är förvisso bra men Nespeca menar att de barn som är där förmodligen har kommit till biblioteket tillsammans med en förälder eller annan vuxen som läser för barnet hemma och som skulle ha kommit till biblioteket oavsett om det var sagostund eller inte (Nespeca, 1990). På samma sätt menar författaren att sommarboken lockar de barn som redan är läsare. För att nå de läsovilliga barnen bör biblioteket marknadsföra sig på de platser som denna målgrupp vistas på, till exempel idrottsplatser. Vidare bör inte antalet böcker eller sidor belönas utan snarare ett uppvisande av fortsatt läsning (Nespeca, 1990).

6.2.1 Bokprat

Bokprat är en vanlig metod som bibliotekarierna använder sig av när de förmedlar litteratur till barn. I det klassiska bokpratet berättar bibliotekarierna om böckernas handling samt läser ett kortare stycke ur någon utav dem. Denna metod kan även vara fruktbar i arbetet med att stimulera läsovilliga barn och unga till läsning. Dock finns det en del att ha i åtanke vid förmedling till denna grupp vilket bland andra Törnfeldt skriver om. Hon menar att det klassiska bokpratet är en bra metod att arbeta med för att förmedla litteratur till läsovilliga och lässvaga. Förmedlaren måste i bokpratet med denna målgrupp sträva efter att urvalet av böcker ska vara brett både ålders- och genremässigt. Både fack-, bilder- och talböcker kan vara aktuella för målgruppen. Törnfeldt påtalar också gynnsamheten med att arbeta med läsovilliga och lässvaga barn i smågrupper, eftersom barnen på så sätt kan få välja böcker i lugn och ro utan att de känner någon press från lärare eller kompisar i klassen. (Törnfeldt, 1994a, s. 205).

Norberg menar att barn som har svårt med läsningen behöver vägledning. Många svaga läsare kan ha stora svårigheter med att ta sig igenom en enkel ungdomsroman eftersom språket kan vara för svårt och handlingen för komplicerad (Norberg, 2003, s. 103). För att underlätta för barn som har svårt med läsningen kan bibliotekarierna vid

³ Sommarboken är en lässtimulerande åtgärd som flertalet folkbibliotek arbetar med under sommaren. De deltagande barnen läser ett på förhand givet antal böcker och skriver en kortare recension om varje bok. Som belöning erhåller barnet en gåvobok från biblioteket.

introducerandet av en bok exempelvis ge glimtar ur boken för att väcka nyfikenhet, prata om svåra ord och fakta innan boken läses, tydliggöra bokens struktur, läsa högt och eventuellt presentera bokens persongalleri (Norberg, 2003, s. 103-104).

6.2.2 Högläsning och samtal om det lästa

Flera författare påtalar betydelsen av högläsning och samtal kring det lästa. Ullström betonar i sin text vikten av att samtala om böcker och litteratur. Hon påtalar vikten av högläsning eftersom denna ger samtliga i åhörarskaran samma möjlighet att ta till sig texten. Inga läshinder finns mellan lyssnaren och högläsaren och därmed kan alla som lyssnar ta texten till sig och efter egna preferenser göra berättelsen till sin egen (Ullström, 2005, s. 151). Hon grundar sitt resonemang på Chambers texter där det betonas att samtal får upplevelsen att växa (Ullström, 2005, s. 154). I arbetet med läsovana bör dock frågorna som inleder samtalet inte vara alltför öppna utan mer detaljerade så att det blir lätt att komma in i samtalet. Ullström menar också att det är viktigt att inte döma de upplevelser och åsikter som yttras i samband med boksamtal (Ullström, 2005, s. 156). För att nå läsovilliga barn och unga med högläsning kan biblioteken använda sig av frivilliga sagoläsare på sommarledigheterna (Nespeca, 1990).

Molly Williams är i sin artikel från 2001 utförlig i skildringen av hur hon arbetat med läsovilliga barn och unga i årskurserna 6-8. Hon är lässpecialist och arbetar utifrån detta perspektiv (Williams, 2001). Hon bygger upp sin metod kring Beers forskningsresultat efter intervjuer med läsovilliga barn och deras föräldrar. Williams främsta arbetsmetod för att nå dessa barn är att arbeta med dem i så kallade ”work shops”. I dessa arbetar de tillsammans med olika metoder som högläsning och ”The Quick Book Share”. Den senare går ut på att deltagarna ska öva sig att prata om böcker i grupp. Under två minuter får de tala om vad de tyckte var bra respektive mindre bra med den bok de läst. 19 av de 22 deltagarna hade markant förbättrat sin läsning efter att ett år passerat. Författaren menar att den största belöningen av de alla är när ett barn som tidigare haft stora problem med sin läsning kan uppleva en positiv förnimmelse av läsningen och se sig själv som en läsare. Williams arbetar med såväl skön- som facklitteratur (Williams, 2001).

Kiefer presenterar en sex punkter lång lista på hur bibliotekarier bör arbeta för att skapa livslånga läsare. Den går i korthet ut på vikten av högläsning och att barn själva får välja vad de vill läsa. Vidare är Kiefer av uppfattningen att barn utvecklas som läsare av att få läsa böcker från olika genrer. Läsupplevelserna kan sedan förstärkas genom att bibliotekarien tillsammans med barnen arbetar med olika uttrycksformer såsom att dramatisera, måla och skulptera. Dessa aktiviteter kan hjälpa barnen att göra upplevelserna av berättelserna mer konkretiserade (Kiefer, 2001).

6.2.3 Litteratur som tilltalar målgruppen

Ofta är det endast skönlitteratur som räknas som läsning i skolan. Emellertid har det visat sig att många barn som är ovilliga att läsa ogärna läser skönlitteratur men har inte samma motstånd mot facklitteratur och serier. American Library Association (ALA) har en sektion för barn och unga, Young Adult Library Services. Denna sektion presenterar varje år en lista över litteratur särskilt tilltalande för läsovilliga barn och unga, ”Quick

Picks for Reluctant Young Adult Readers”. Susan Rosenzweig, bibliotekarie vid University of Rhode Island library school, redogör i sin artikel för hur kommittén lyckades engagera ovilliga läsare att delta i arbetet med att välja ut litteratur till denna lista. Gruppen av medverkande fick en egen sektion med böcker i biblioteket som enbart de deltagande fick låna, de fick låna böckerna obegränsad tid och behövde inte fortsätta läsa böcker som de inte uppskattade. Efter läsning skulle de lämna in betyg på böckerna. Författaren överraskades positivt då gensvaret var mycket stort. Anledningen som ungdomarna gav till deras medverkan var att det antligen var någon som lyssnade på vad de hade att säga (Rosenzweig, 1996). Efter projektets avslutande genomfördes en utvärdering. Det stod klart att vännernas åsikter var av vikt, en del ungdomar som inte varit intresserade av att delta blev intresserade då vännerna anslöt sig till projektet. Inför arbetet med listan hade kommittén tagit fram faktorer som de utgick från var viktiga för att lyckas med att få läsovilliga att lockas till att läsa. Dessa bekräftades av de deltagande ungdomarna. De faktorer som valts ut var bland annat att bokens omslag skulle vara attraktivt, att baksidestexten skulle vara spännande och att det skulle hända någonting i berättelsen redan inledningsvis (Rosenzweig, 1996).

Mary Dayton-Sakari och Ronald Jobe är båda verksamma kring forskning om läsovilliga barn. Dayton-Sakari, professor vid University of Victoria, undervisar i läskurser samt läsprogram för läsovilliga barn. Jobe, professor vid University of British Columbia, arbetar med barnlitteratur. I sin artikel framhåller de att läsovilliga barn ofta är intresserade av fakta i olika former. Författarna menar att de läsovilliga har intressen som andra barn och utmaningen finns i att hitta detta intresse och lyckas knyta det till litteratur (Dayton-Sakari & Jobe, 2003, s. 22). De menar att det är viktigt att läsning av facklitteratur ges samma status som skönlitterär läsning och menar att högläsning även bör göras med facklitteratur (Dayton-Sakari & Jobe, 2003, s. 22). För att välkomna de läsovilliga in i en läsande gemenskap måste även facklitteratur räknas (Dayton-Sakari & Jobe, 2003, s. 27). Författarna presenterar också olika kategorier av genrer som intresserar målgruppen och exemplifierar med litteratur med mycket action, handböcker och ”facts in fiction”, det vill säga skönlitterära texter med tydlig faktabetonad kontextualisering (Dayton-Sakari & Jobe, 2003, s. 25-26).

Jamie Watson och Jennifer Stencel är liksom Rosenzweig medlemmar i ALA’s Quick Picks for Reluctant Young Adult Readers Committee of ALA’s Young Adult Library Services Association. De behandlar i sin artikel ”Reaching Reluctant Readers with Nonfiction” vikten av facklitteratur för läsovilliga. Författarna belyser även att det kan vara svårt för bibliotekarier att hitta bra facklitteratur till läsovilliga då den sparsamt recenseras i tidskrifter ämnade för biblioteksverksamma (Watson & Stencel, 2005, s. 8). En fördel med facklitteratur är att det oftast finns en innehållsförteckning som ger en överblick samt att kapitel inte behöver läsas i följd. Författarna gör även en genusvetenskaplig analys av området då de menar att det ges ut mer skönlitteratur för tjejer än för killar och att det kan vara en anledning till att killar läser i mindre utsträckning. Gemensamt för såväl flickor som pojkar är dock upplevelsen av att skönlitteratur är tydligare förknippat med skolan än facklitteratur (Watson & Stencel, 2005, s. 8).

6.2.4 Samarbete

Ett flertal av författarna som skriver om användbara metoder för att nå läsovilliga poängterar vikten av samarbete med vuxna i barn och ungas omgivning. Nespeca har två förslag, det ena är att biblioteken inför en Children's Outreach Librarian som skulle arbeta huvudsakligen med att nå denna målgrupp (Nespeca, 1990). Det andra inbegriper en förändring av det övergripande problemet i att bibliotekarier inte samarbetar tillräckligt med andra vuxna och organisationer i barnens närhet (Nespeca, 1990). Också Törnfeldt skriver om att en viktig komponent när man vill hjälpa läsovilliga och lässvaga barn att hitta vägen till läsoplevelser är ett nära samarbete med lärare. Anledningen till detta är att hon ser att dessa barn sällan självmant kommer till biblioteket. På så vis är de lämpliga att nå via skolan dit alla barn kommer (Törnfeldt, 1994a, s. 205). Törnfeldt tar upp en viktig aspekt när det gäller samarbetet med lärare, vilken är möjligheten till en öppen och medveten dialog. I denna dialog kan erfarenheter och viktig kunskap utbytas. Bland annat kan bibliotekarier ge lärare tips på böcker och olika typer av medier som kan vara aktuella för läsovilliga och lässvaga barn. De kan även öppna för en dialog om lässvaga barns behov med lärarna och på så sätt öka sin kunskap om dessa (Törnfeldt, 1994a, s. 208). Kiefer instämmer i detta då hon precis som Törnfeldt uppmanar till ett större samarbete mellan yrkeskårerna där bibliotekarierna står för god litteraturkännedom (Kiefer, 2001).

Mycket av den litteratur som behandlar läsfrämjande arbete vittnar om det ansvar bibliotekarier har i att verka för att barn ska få ett positivt förhållande till litteratur. Kiefer påtalar den makt och de möjligheter som bibliotekarier har att skänka barn den läslust som åstadkommer ett livslångt läsande. Då pedagoger ägnar sig åt läsnivåtester och övriga utbildningsmässiga uppgifter kopplade till läsning måste bibliotekarierna kämpa för att barn ska ges ett kärleksfullt förhållande till böcker och läsning (Kiefer, 2001).

6.3 Bibliotekariens roll i det läsfrämjande arbetet

Vi har i våra litteraturstudier noterat att det kan vara svårt att skilja på biblioteket som institution och bibliotekarien som person. Ofta blandas begreppen i litteraturen vilket innebär att när vi i arbetet med att lyfta fram bibliotekariens roll i det läsfrämjande arbetet inte kan undvika att diskutera biblioteket som institution. Vi är medvetna om att det mellan dessa två ting inte är ett likhetstecken. I vår litteraturgenomgång presenterar vi litteratur som behandlar både folk- och skolbibliotek och folk- och skolbibliotekarier.

Åse Kristine Tveit, högskolelektor i litteratur och litteraturförmedling vid Bibliotek- og informationsstudiene på Høgskolen i Oslo, har skrivit boken *Innganger - Om lesning og litteraturformidling* (2004) vilken handlar om litteraturförmedling i allmänhet och inte specifikt till barn och unga. Boken är inte heller enbart skriven ur en bibliotekaries perspektiv utan vänder sig till alla som förmedlar litteratur till andra i sitt dagliga arbete (Tveit, 2004, s. 20-23). Om bibliotekarier skriver Tveit att de idag, oavsett var eller på vilken typ av bibliotek, har någon form av förmedlarroll. Tveit nämner folk- och skolbibliotekarierna som ett exempel på en grupp som använder mycket av sin tid åt att förmedla litteratur. Detta gör de bland annat genom vägledningssamtal, utställningar och boktips. Bibliotekarierna har även funktionen av en kritiker då de bedömer den litteratur som de förmedlar och köper in till biblioteket (Tveit, 2004, s. 21). För att

beskriva förmedlarrollen ytterligare gör Tveit liknelsen mellan en förmedlare och ett tryffelsvin (Tveit, 2004, s. 24). Det vill säga en som är tränad att hitta den åtråvärda skatten, inte för att ta del av den själv, utan för att vidarebefordra den till andra.

I *Skolbibliotekets pedagogiska roll* ger Louise Limberg, professor vid Biblioteks- och informationsvetenskapliga institutionen Högskolan i Borås, på uppdrag av Skolverket en kunskapsöversikt över skolbibliotekets pedagogiska roll. Syftet med denna är att ge ”en fördjupad bild av skolbibliotekets pedagogiska roll, vilka dimensioner denna roll innehåller och vilka innebörder den kan ha för undervisningen och för biblioteket” (Limberg, 2003, s. 18). Limberg menar att till skolbibliotekets pedagogiska roll hör även skolbibliotekariens pedagogiska roll, precis som ekonomiska och personella resurser och organisations- och ledningsstrukturer (Limberg, 2003, s. 18-19). Under avsnittet som behandlar bibliotekariens pedagogiska roller konstaterar Limberg, genom att hänvisa till forskning gjord av Hedenström (1997) McCracken (2001) och Turner (1993) att den mesta av skolbibliotekariens tid går åt till att undervisa och vägleda elever i informationssökning, vilket innebär att skolbibliotekarier får en undervisande ”pedagogisk” roll (Limberg, 2003, s. 48). Rollen beskrivs utav några forskare genom att betona bibliotekariens möte med eleven utifrån dess egna förutsättningar (Stripling, 1996). Flera forskare tar också upp vikten att skapa ett öppet klimat i biblioteket (Dressman, 1997; Rafste, 2001; Stripling, 1996), ett trivsamt klimat där alla känner sig hemma och trygga (Limberg, 1994, s. 49). Även bibliotekariens utvecklande av expertkunnande på litteraturområdet framhävs av många författare (Limberg, 1994, s. 49). Betydelsen av personlig bakgrund som avgörande för rollen är även den aspekt som nämns (Dressman, 1997, genom Limberg, 2003, s. 51).

Limberg konstaterar i kapitlet ”Bibliotekets roll för läsning och litteratur”, att väldigt lite forskning har genomförts de senaste tio åren med specifikt fokus på skolbibliotekets roll för elevers läsutveckling och litteraturläsning (Limberg, 2003, s. 53). Detta tror Limberg beror på att den anses som självklar och oproblematisk (Limberg, 2003, s. 67). Emellertid anser hon att forskningen som bedrivs om barns läsutveckling och läs- och skrivsvårigheter liksom den forskning som förs kring språkutveckling och litteraturläsning kan vara underlag för att förstå och utveckla dess roll (Limberg, 2003, s. 53).

Gunilla Borén, lektor vid Högskolan i Borås, och Limberg tar i sin artikel “Att väcka läslust- något om bibliotekets kreativa roll“, upp en viktig aspekt gällande bibliotekarierollen, nämligen den förändring som bibliotekarien genomgår när hon eller han i sitt läsfrämjande arbete riktar sin verksamhet till lärare och andra vuxna som i sin dagliga yrkesutövning kommer i kontakt med barn. Denna verksamhet ställer andra krav på bibliotekarien. Borén och Limberg frågar sig hur bibliotekarien klarar den balansen av roller, mellan inspiratör och förmedlare, men även mellan pedagog och informatör. Detta är en fråga som de dessvärre inte går djupare in på utan lämnar till läsaren att begrunda. Dock ifrågasätter de om det förändrar något i förmedlingen genom att situationen eventuellt förlorar faktorer som lust och frivillighet när inte längre bibliotekarien utan läraren förmedlar litteraturen till barnen (Borén & Limberg, 1994, s. 37).

Anne Myllylä och Ragnhild Näslunds behandlar i sin uppsats *Barnbibliotekariers förmedlingsarbete med lättläst barnlitteratur* (2004) frågor om hur barnbibliotekarier

arbetar med att förmedla lättläst litteratur till målgruppen för denna typ av litteratur (Myllylä & Näslund, 2004, s. 5). Den målgrupp som författarna utgår ifrån i sin undersökning är barn med läshinder i egenskap av dyslexi, sena läsare, långsamma läsare, lättsvaga elever och läsretarderade elever (Myllylä & Näslund, 2004, s. 2). En av deras frågeställningar är vad förmedlarna anser vara avhängigt i arbetet med denna målgrupp (Myllylä & Näslund, 2004, s. 5). De resultat som Myllylä och Näslund når är främst att det för att förmedla lättläst barnlitteratur krävs tid och möjlighet till individuell rådgivning (Myllylä & Näslund, 2004, s. 69). I uppsatsens slutsatser framhålls till exempel vikten av böckernas placering i det fysiska biblioteket (Myllylä & Näslund, 2004, s. 66). Uppsatsförfattarna ser skillnader i arbetet med lättläst litteratur bland sina informanter. Dessa skillnader menar Myllylä och Näslund är framträdande i rollerna som litteraturkännare och marknadsförare och beror på informanternas olikheter (Myllylä & Näslund, 2004, s. 70). För att kunna arbeta med målgruppen på ett fruktbart vis behöver förmedlaren ha kunskap om barnens intressen och den läshistoria de bär med sig (Myllylä & Näslund, 2004, s. 71).

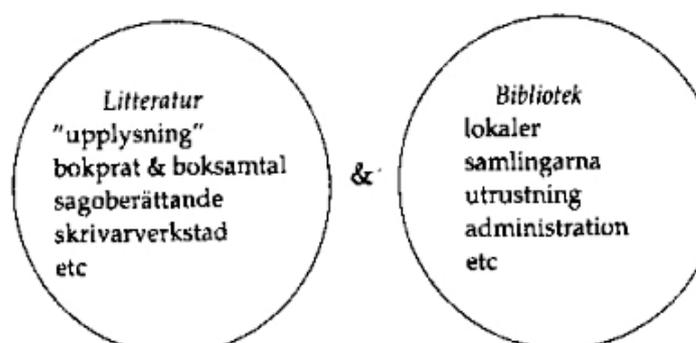
Bibliotekariens läsfrämjande roll beskrivs ofta i anslutning till de arbetsuppgifter eller de förutsättningar som rollen ger dem. Borén och Limberg försöker bland annat besvara frågan om hur barnbibliotekarier ser på sina uppgifter som litteraturförmedlare. För att besvara den frågan hänvisar de till en mindre skriftlig intervju som de genomfört i anslutning till en fortbildningskurs vid Bibliotekshögskolan under juni 1989, där 28 barnbibliotekarier deltog. Under dessa intervjuer framkom det bland annat att barnbibliotekarier ofta understryker sin roll som ”icke-lärare”. De poängterar att de vill inspirera barn till läsning, inte styra dem. Av vikt är även att läsning ska ske utan tvång (Borén & Limberg, 1994, s. 36). Barnbibliotekarierna vill väcka barnens läslust och sedan genom lustfyllda läsupplevelser stödja deras utveckling till läsare. Detta förhållningssätt ifrågasätter dock Borén och Limberg, de ställer sig frågan om de bibliotekarier som är verksamma inom skolan inte måste inta en pedagogroll om de vill arbeta med barns läsutveckling på sikt (Borén & Limberg, 1994, s. 37).

Eva Akenine och Nadine Alvarado utgår i sin magisteruppsats *Jag försöker vara i alla hyllor, Fokusgruppintervjuer på en webbchatt om bibliotekariers roller* (2004) utifrån fyra samhällstrender som författarna menar har inverkat på folkbibliotekariers arbete och tjänster. Dessa är folkbildningen, det livslånga lärandet, datoriseringen och marknadsidéer. De tar också del av styrdokument såsom Bibliotekslagen och har utifrån dessa styrdokument lokaliserat olika roller för bibliotekarier (Akenine & Alvarado, 2004, s. 8). Med utgångspunkt även i Anders Øroms text från 1993 som diskuterar bibliotekariens olika identiteter vid danska folkbibliotek från 1960-talet och framåt väljer författarna att arbeta utifrån roller som de menar utkristalliseras i de olika dokumenten samt i deras empiriska undersökning. Dessa roller är de som ämnesreferent, kunskapsorganisatör, kulturförmedlare, handledare, uppsökare, marknadsförare och informationsspecialist (Akenine & Alvarado, 2004, s. 82). I den empiriska informationsinhämtningen tar författarna bland annat del av informanternas önskan om att utvidga handledaridentiteten, ett konstaterande av att folkbildningstanken fått mindre utrymme till förmån för IT-utvecklingen samt att rollen som uppsökare har förlorat sin tyngd (Akenine & Alvarado, 2004, s. 79). De bibliotekarier som utgjorde informantunderlag i undersökningen framhöll vikten av att bibliotekarierna håller fast vid sin folkbildande roll (Akenine & Alvarado, 2004, s. 83). Informanterna i studien diskuterar inte den litteraturförmedlande rollen särskilt. När detta dock sker handlar det

främst om att urvalsarbetet av litteratur bör vara bibliotekariens uppgift. Om detta arbete blir efterfrågestyrt finns en risk att ”skräplitteratur” ges alltför stort utrymme (Akenine & Alvarado, 2004, s. 79). Författarna menar att uppsatsens större uppgift är att fungera som utgångspunkt i samtalet om de roller bibliotekarier idag har. De anser att de i sitt empiriska material kan skönja en osäkerhet vad gäller vilka kunskaper en bibliotekarie av idag bör besitta (Akenine & Alvarado, 2004, s. 80).

Maria Ledin fokuserar i sin magisteruppsats *Barnbibliotekariers kompetens och kärnkunskaper på området litteraturförmedling och läsfrämjande arbete* (2005), i stor utsträckning på kompetensbegreppet och låter diskussionen kring detta genomsyra uppsatsen (Ledin, 2005, s. 1). Det är främst en av Ledins tre frågeställningar som har varit intressanta för oss i vår undersökning, nämligen den som behandlar barnbibliotekariens syn på den egna yrkesrollen i det läsfrämjande arbetet. Ledins undersökning håller sig inom det fysiska biblioteket och koncentrerar sig på mötet mellan bibliotekarien och användaren (Ledin, 2005, s. 2). Undersökningen innefattar enbart folkbibliotekarier. Uppsatsförfattaren presenterar utifrån sitt empiriska material en pressad situation för landets barnbibliotekarier. Låg status och alltför begränsad arbetstid i förhållande till arbetsbördan är exempel på faktorer som hämmar barnbibliotekarierna i sin yrkesutövning. Detta får konsekvensen att bibliotekarier endast kortare perioder arbetar som barnbibliotekarie vilket innebär att den djupare kunskap som krävs för yrket inte hinner utvecklas (Ledin, 2005, s. 50). Den egna rollen uppfattas som viktig och Ledin ser främst två tydliga uppfattningar kring förmedlarnas uppgifter. Dels att agera stöd för målgruppens språkutveckling och dels att förmedla läsglädje till målgruppen (Ledin, 2005, s. 42). Ytterligare slutsatser som Ledin drar är den att läsfrämjande verksamheten och litteraturförmedling är varandras förutsättningar. För att kunna agera utifrån den roll barnbibliotekarierna axlar menar informanterna att det krävs mer resurser främst i form av tid och även en omfattande förståelse för barn och deras världsuppfattning (Ledin, 2005, s. 51).

I boken *Barnspåret: idébok för bibliotek* (1994) skriver Anna Birgitta Eriksson i kapitlet ”Barnbibliotekets uppgifter” om de två huvudsakliga uppgifter som hon menar att barnbiblioteket har. Dessa uppgifter gestaltar hon i en modell föreställande två separata cirklar.

Figur 3 Barnbibliotekets uppgifter (*Barnspåret: idébok för bibliotek*. 1994, s. 43) © Bibliotekstjänst, Lund samt Anna Birgitta Eriksson.

I ena cirkeln med huvudrubriken *Litteratur* ingår bland annat litteraturförmedlingsuppgifterna upplysning, bokprat, boksamtal, sagoberättande och

skrivarverkstad. I den andra cirkeln med huvudrubriken *Bibliotek* ingår arbetsuppgifter kopplade till det fysiska biblioteket så som lokaler, samling, utrustning och administration. Modellen visar att bibliotekets lokal är en bas för verksamheten men att den litteraturförmedlande verksamheten även kan ske på annan plats exempelvis på dagis, i skolan eller på litteraturläger på annan ort (Eriksson, 1994, s. 43). Dessa två cirklar kommer i barnbibliotekariernas arbete att överlappa varandra mer eller mindre beroende på verksamhet och arbetsuppgift. Emellertid poängterar Eriksson att det trots att överlappningen mellan de båda cirkarna i vissa situationer är liten, är det viktigt att bibliotekarierna inte glömmer att det är litteraturförmedling som de arbetar med på samma sätt som de i det litteraturförmedlande arbetet inte får glömma att poängtera biblioteket och dess möjligheter (Eriksson, 1994, s. 44). När det gäller barnbibliotekarien så ser Eriksson hon eller han som en nyckelperson när det gäller att förmedla litteratur till barn men även till deras föräldrar och vårdare. Ett sätt är genom det utåtriktade läsfrämjande arbetet (Eriksson, 1994 s. 45-46).

7 Presentation av informanter och resultat av empirisk undersökning

All information som används i presentationen av informanterna och resultaten av den empiriska undersökningen nedan kan härledas till den kontakt som vi har haft med våra sju informanter under arbetet med denna undersökning. Denna kontakt har bestått av telefonintervjuer och mailkontakt inför intervjuerna. I de fall där det funnits beskrivningar av verksamheterna har vi tagit del av dessa. Utförligare resonemang kring kontakten med informanterna finns i metodkapitlet.

7.1 Anita

Anita har arbetat som bibliotekarie i drygt ett och ett halvt år. Hon fick sin examen i Biblioteks- och informationsvetenskap för två år sedan. Sedan tidigare har Anita en examen i konstvetenskap och litteraturvetenskap. Den arbetsplats där hon i nuläget arbetar är hennes första anställning. Hon arbetar på ett integrerat folk- och skolbibliotek. Anställningsformen är heltid och 25 % av denna är Anita skolbibliotekarie. Anita ansvarar för skolbiblioteksverksamheten vilket bland annat innebär ansvar för Hcg och Hc(u)-materialet⁴. Verksamheten består i att Anita träffar barn ur årskurs 6-9 i biblioteket för bokprat. Eleverna på skolan går i årskurs 6-9 och är enligt Anita uppskattningsvis 400 till antalet. Det finns en rik spridning vad gäller språk på skolan, informanten uppskattar att 30 % av eleverna har annat modersmål än svenska. Vanliga språk är arabiska, persiska, spanska och engelska.

7.1.1 Verksamheten

Skolbiblioteket håller öppet tre förmiddagar i veckan. Utöver denna tid finns möjlighet att boka bibliotekarien för bokprat eller för läsgrupper. De barn som Anita träffar är i 12-15 års åldern. Urvalet av elever sker av lärarna. Storleken på grupperna som kommer till Anita är varierande. Såväl hel- och halvklass som mindre grupper är aktuella. Det fungerar som bäst när det är 8-10 barn i gruppen åt gången. Antalet träffar varierar mellan en gång i månaden och var fjortonde dag. Kontinuiteten på mötena beror till viss del på lärarna eftersom det är lärarna som bokar in bokmöten med Anita. Det finns dock en medvetenhet om lärarnas inflytande hos Anita och därför försöker hon se till att alla barn på skolan ska få ta del av bokprat oavsett hur aktiv läraren är i detta.

Sammankomsterna sträcker sig oftast över ungefär 40 minuter. Verksamheten bedrivs inte i projektform utan ses av Anita som en pågående verksamhet. Försök till

⁴ Skönlitteratur för barn och unga. Hcg riktar sig främst till 9-12 åringar och Hc (u) till 13-18-åringar.

utvärdering har genomförts vilket bestått i att bibliotekarien brett elever som utgjort deltagare svara på frågor om hur de upplevt verksamheten. Barnen har varit mycket positiva och så även undervisande personal på skolan.

7.1.2 Målgruppen: ovilliga läsare

De barn Anita arbetar med har ofta en negativ upplevelse av litteratur. Hon menar att grupperna av läsovilliga barn är heterogena och att det finns många olika anledningar till att de inte uppskattar att läsa. Exempel på orsaker bibliotekarien nämner är läs- och skrivproblem, dåligt ordförråd och upplevelser av att ej ha hunnit med i skolan då det varit läsning på schemat.

Barnen är påverkade av varandra på så vis att om en i gruppen har läst en bok som hon eller han tycker var bra så vill alla barnen i gruppen läsa just den boken. Anita nämner att en del av barnen är väldigt förtjusta i att lyssna på ljudböcker medan andra inte klarar av det på grund av att de har svårigheter med att hålla koncentrationen uppe tillräckligt länge.

7.1.3 Lässtimulerande metoder

Anita använder sig av bokprat då hon förmedlar litteratur till de smågrupper som kommer till henne på biblioteket. För att skapa en dialog frågar hon om det är någon i gruppen som har läst den bok som hon bokpratar om. Anita försöker även följa upp vad barnen läser så att de som läst boken som det pratas om får berätta lite om den vid detta tillfälle. Att ha överblick över vad det individuella barnet läser ger henne en chans att kunna justera bokvalet till nästa besök om en deltagare upplevt att en bok hon eller han lånade var för svår. Vid bokpraten har Anita även med sig ljudböcker som ett komplement till tryckta böcker.

Anita arbetar för att barnen ska få en positiv bild av biblioteket och försöker därför förankra inställningen om biblioteket som en positiv plats för alla hos barnen. Inför varje möte med grupperna i biblioteket gör Anita i ordning te och tänder ljus för att göra besöket så stämningsfullt som möjligt. Anita vill att mötet med biblioteket och böckerna ska vara en positiv helhetsupplevelse. Hon menar att det är viktigt att alla ska känna sig välkomna till biblioteket, särskilt de som är nervösa och upplever att de inte är bra på att läsa. Under besöket sitter barnen och Anita kring ett bord vilket Anita tror kan göra att stämningen blir mer avslappnad än i ett klassrum.

För Anita spelar samlingen en stor roll i arbetet med denna målgrupp. Det är dels viktigt att ha ett brett urval, dels är samlingens utseende av mycket stor vikt. Hon säger att hon är förtjust i att gallra och att böckerna inte får vara slitna eller lukta illa. Anita nämner som skräckexempel böcker som stått i ett magasin och luktar gammalt när de tas upp och ges till barnen. Facklitteratur bokpratar hon sällan om. De läsovilliga barn och unga som Anita arbetar med uppskattar självbiografier.

Att bibehålla läslusten lyckas bibliotekarien bäst med genom att vara generös med att erbjuda sin hjälp till barnen menar Anita. Med lyhördhet inför deras behov kommer bibliotekarien långt och Anita menar att ”det gäller att gno lite.” Anita återkommer i

intervjun till att det är viktigt att verkligen lyssna på vad barnen säger och att bemöta dem med respekt.

7.1.4 Roll / Roller

Anita är av uppfattningen att det ansvar som bibliotekarier har för att stimulera läsning hos denna grupp av barn och unga är stort. Lika stort som det ansvar som lärarna har. En stor skillnad i jämförelse med lärarna är dock att bibliotekarierna har god kunskap om böcker vilket lärarna ibland saknar. Att värdera vad barnen läser är inte hennes uppgift menar hon. Det viktiga är *att* barnen läser, inte *vad* de läser. Vill de läsa Fem-böcker så får de göra det anser Anita⁵.

7.2 Barbro

Barbro jobbar på ett integrerat folk- och skolbibliotek. Barbro har en bakgrund som förskollärare vilket hon arbetat som i 14 år. Färdig bibliotekarie blev Barbro 2003. Barbro har ett speciellt uppdrag i sin tjänst, hon är avdelningschef och har ansvar för sex stadsdelsfillialer. Som avdelningschef har hon ett ansvar för utveckling av biblioteksverksamheten. Anledningen till att Barbro började arbeta med barn- och skolbiblioteksverksamhet är att hon har en bakgrund som förskollärare, har egna barn och tycker att det är spännande med barn och deras inläring och på vilket sätt den kan påverkas. De barn som Barbro kommer i kontakt med går i årskurs 1-6.

7.2.1 Verksamheten

Den aktuella verksamheten består i små läsgrupper där en bibliotekarie försöker stimulera lässvaga barn till läsning och intressera sig för böcker. Verksamheten kom till då personal på skolan hade upptäckt att barnen fått en märkbart sämre läsförståelse. Många av de barn som ingår i läsgrupperna är lässvaga vad gäller läsförståelsen. Urvalet av barn till dessa grupper gör lärarna vilka även nivågrupperar dem. Barnen i de små läsgrupperna kommer främst från mellanstadiet. Tidsperspektivet för verksamheten är ännu inte bestämt, mer än under den här terminen.

7.2.2 Målgruppen: ovilliga läsare

När Barbro ska beskriva målgruppens inställning till sin egen läsning så säger hon att de tycker att det är tråkigt att läsa, att de är negativa och tycker att det är tråkigt och jobbigt med böcker samt att de inte orkar. Hon tror att den negativa inställningen beror på att vuxna inte lyckats fånga barnens intresse för läsning när de var yngre. Barbro anser även att målgruppen är heterogen, några kan inte läsa alls och stakar sig fram, medan andra är duktiga och tycker att det är roligt. Dock upplever Barbro att det blir färre och färre som är duktiga och tycker att roligt att läsa:

⁵ Fem-böckerna, av Enid Blyton, har i intervjuerna ofta fått stå exempel för litteratur som kan uppfattas som "skräplitteratur" utan större litterär kvalitet.

”[...] innan var det kanske hälften som tyckte att det var kul, nu tycker jag bara att det är några enstaka som själv går bort och hämtar en bok och sätter sig och liksom gör det frivilligt, man får liksom tvinga mycket mer tycker jag”

Barbro tror att alla barn har läslust mer eller mindre, men att det gäller att få uppmuntran hemifrån och i skolan. När det handlar om målgruppens smak så har Barbro erfarenhet av att det främst är film, CD-romspel och tillgången till datorer som efterfrågas på biblioteket. Men hon tror även att de skulle kunna tilltalas av spännande böcker som de kan relatera till själva.

7.2.3 Lässtimulerande metoder

Barbro framhäver att hon utgår från barnen när de kommer och frågar om boktips, vad de har för intressen och vad de brukar göra på fritiden. Det är viktigt anser Barbro att bibliotekarien inte pådyvlar barnen böcker som är främmande för deras verklighet, för då tycker de bara det är ”pest”. Barbro påpekar att hon till skillnad från många lärare och föräldrar har en positiv inställning till att barnen läser serier, hon menar att förbud dödar barnens läsintresse. Barbro är av inställningen att om det finns på biblioteket så ska barnen få låna det. Hon tror mycket på att barnen ska få rätt bok vilket är något hon tycker att bibliotekarien ska lägga ner mycket tid på. Små grupper är även det något som Barbro tror på i det läsfrämjande arbetet vilket ger möjlighet att göra något mer individuellt med barnen.

På frågan om det finns metoder som Barbro inte har provat men som hon tror kan vara fruktbara i arbetet med att stimulera läsovilliga barn till att känna läslust svarar hon möjligheten att utnyttja barnens eget berättande för varandra:

”[...] för barn lyssnar ju väldigt mycket på barn, om då ett barn tycker att en bok är bra så, gör det ju större effekt än att jag säger att en bok är bra, det kanske man skulle kunna ännu mera att man låter barnen stimulera varandra”

Även att gå ut mer i klasserna och prata med barnen tror Barbro kan ha en positiv effekt, att de får berätta vad det är för bok de läser och att bibliotekarien tar dem och det de läser på allvar. Även bibliotekets samling tror Barbro spelar en stor roll, det gäller att ha relevant litteratur och flera exemplar av populära och aktuella böcker samt att utbudet kanske eventuellt skulle kunna styras efter efterfrågan hos barnen. Barbro anser även att det är viktigt att det finns olika typer av medier som till exempel bok och band och DAISY, bland annat för de som är försenade i sin läsning.

7.2.4 Roll/ Roller

Rollen som bibliotekarier kan spela i arbetet med att stimulera läsovilliga barn och unga att bli läsande anser Barbro är oerhört viktig. Det är viktigt att prata med dessa barn, att ge tips och försöka göra biblioteket så attraktivt och överskådligt som möjligt. Viktigt är här de pedagogiska visningarna. Barbro menar att rollen präglas mycket av bibliotekarien som person och den verksamhet som hon eller han är verksam inom. Hon är väldigt tydlig när hon säger att det är viktigt att bibliotekarien själv är aktiv och kontaktar alla som har med barn att göra. Barbro ser det som att biblioteket är en länk till bland annat skola, förskola och föräldrar och läsning. Det är även av betydelse att

göra biblioteket till en lugn och skön plats i och med att många barn idag är väldigt uppskruvade och stressade.

En fördel som rollen ger bibliotekarien jämfört med annan personal som möter barnen, exempelvis lärare, är bland annat att bibliotekarien träffar barnen en begränsad tid, en tid som bibliotekarien kan satsa på och göra så rolig som möjligt. Nackdelen är tidsbrist då Barbro har andra uppgifter vilket gör att hon inte känner att hon hinner göra det som hon skulle vilja. Exempelvis att dagligen kunna arbeta med en barngrupp. En annan begränsning är att hon känner att det är många barn som har svårigheter och att hon inte kan hjälpa alla.

När det kommer till att samarbeta med andra professioner i det läsfrämjande arbetet anser Barbro att bibliotekarien måste samarbeta mycket mer med andra än vad de gör idag:

”[...] jag tror att biblioteket inte får se sig som någon ensam oas, utan vi måste gå in som samarbetspartners mycket mer, både till skola, ja även till förskola tycker jag egentligen”

Barbro exemplifierar arbetet med ”Bokpåsar”, en påse böcker som placeras ut på förskolor och som föräldrarna kan låna hem och läsa för sina barn. På så vis marknadsförs biblioteket och dess utbud. Exempel på andra samarbetspartners är olika idrottsföreningar och scoutföreningar. Bibliotekarien skulle kunna komma ut till läger och presentera böcker som anknyter till den aktuella idrotten eller aktiviteten. Som exempel på en sådan verksamhet berättar Barbro om projektet ”Bok och Bag”⁶

7.3 Carin

Carin har arbetat som bibliotekarie i femton år. Innan hon påbörjade bibliotekarieutbildningen har hon studerat konstvetenskap och spanska. Carin påbörjade även lärarutbildningen men valde att avsluta den innan examen. Den största delen av sitt yrkesverksamma liv har Carin arbetat på det bibliotek där hon nu är verksam. Detta är ett kombinerat folk- och högskolebibliotek. Carin är barnbibliotekarie och ansvarar för denna verksamhet på biblioteket.

7.3.1 Verksamheten

Carin arbetar tillsammans med bibliotekets dramapedagog med en verksamhet som de kallar för bokdrama. Innan verksamheten startades funderade de båda kring i vilken ålder barn får en svacka i sin läsning och väljer att se sig själva som läsovilliga. De kom fram till att detta oftast infaller i 9-10års åldern. Med anledning av detta är det den åldersgrupp som de båda främst arbetat med. Carin och hennes kollega skickade inför sitt arbete ut en förfrågan till samtliga klasser i kommunen. Den aktuella verksamheten är utformad så att barnen besöker verksamheten i hela klasser. Carin och hennes kollega använder sig företrädesvis av lättlästa böcker då de med verksamheten främst vill nå läsovilliga barn. De har även arbetat med särskoleklasser och gjort ett fördjupat arbete

⁶ Bok och Bag är en läsfrämjande uppsökande verksamhet där bibliotekarier fyller en träningsväska med böcker som ungdomarna sedan har med sig då de är på träningsläger.

med bokdrama tillsammans med en klass och dess klassföreståndare. Bokdramat har använts under två terminer, dock inte denna termin då bibliotekarien för tillfället har andra arbetsuppgifter. Bokdramat har fungerat mycket bra och planer finns på att återuppta arbetet så fort som möjligt. Verksamheten ska även utvidgas till att omfatta andra åldersgrupper, till exempel tonårsgrupper. I bokdramat arbetade Carin och hennes kollega uteslutande med tryckta böcker. Varje möte med målgruppen tog ungefär 50 minuter i anspråk.

Någon direkt utvärdering av verksamheten har inte ägt rum. Dock har gensvaret från både målgruppen och lärare varit mycket positivt. Carin menar att barnen fortfarande ett halvår efter tillfällena frågar efter de böcker som har dramatiserats. Hon menar vidare att genom detta arbete har statusen på lättlästa böcker höjts hos barnen.

7.3.2 Målgruppen: ovilliga läsare

I sin verksamhet vänder sig Carin och hennes kollega till alla barn, men finns en stor medvetenhet om de läsovilliga barn som finns i de grupper som de kommer i kontakt med. Carin tycker att det är svårt att säga något särskilt om just dessa barn men menar samtidigt att hon hos en del barn starkt känner att böcker är förknippade med någonting jobbigt och att dessa barn kanske inte ens vill veta av böcker. Detta är något som är viktigt för bibliotekarierna att kunna komma bortom, att förmå barnen att se det positiva bortom det jobbiga.

Som en av de främsta orsakerna till att dessa barn är läsovilliga nämner Carin läsmiljön hemma. Vidare talar Carin om koncentrationssvårigheter, att inte kunna sitta still och lyssna eller läsa. Hon betonar att det krävs en otroligt stor ansträngning från de barn som inte är positivt inställda till läsning. Carin poängterar att hon upplever barnen som mer oroliga nuförtiden. Hennes reflektion rör att barnens vardag idag är mer stressig än tidigare, att det är flera olika ting som strider om barnens uppmärksamhet.

7.3.3 Lässtimulerande metoder

Carin är övertygad om att ett effektivt sätt att nå målgruppen är att kombinera olika kulturyttringar. Det bokdrama som Carin och bibliotekets dramapedagog använt sig av rymmer flera olika arbetssätt. Dels arbetar de båda med att inför barnen dramatisera texten och dels bjuder de in barnen att delta och vara aktiva. Detta sker på olika sätt men Carin menar att det oavsett metod är viktigt att ständigt försäkra sig om att barnen är med på vad som ska hända och frågar dem om det känns bra. Då barnen är deltagare i dramatiseringen har de ibland fått komma upp på ”scenen” och agera efter instruktioner i form av repliker från Carin och dramapedagogen. Vid andra episoder har det passat bättre att gruppen som kollektiv agerar, till exempel gestaltar en skolklass. Vid några tillfällen har bibliotekarien gestaltat olika karaktärer. Carin och dramapedagogen har även spelat upp kortare scener ur böckerna.

Carin ser att en del av framgången ligger i att barnen får ta plats, att de får synas. Att få ha sin klass som publik och att få märkas, det gör det hela mer lustfyllt menar Carin. Hon menar också att bokdramat kan öppna upp för en ny ingång till läsandet och till boken. Då barnen får ett förhållande till boken växer intresset för den:

”[...] ja att man får en annan förförståelse för boken och man får en personlig relation till den om man har fått vara med och fått agera själv, man kan se sig själv i den personen eller föremålet [skratt] som man fick vara, komma upp och gestalta, se på bild i boken - 'åh, det här var jag!'”

Andra metoder som kombinerar flera sinnen menar Carin också skulle kunna fungera på liknande sätt. Till exempel genom att låta barnen teckna och måla eller få arbeta med musik. Carin framhåller vikten av att få målgruppen att känna att det är värt att kämpa för att nå litteraturen, att det ger så mycket när det jobbiga väl kommits igenom.

7.3.4 Roll / Roller

Carin menar att hennes roll i att stimulera målgruppens läslust är stor men komplicerad. Hon uttrycker detta genom att ta upp det problematiska i att det blir tillfälliga möten med målgruppen. Barnens lärare har därmed en bättre uppfattning om vad varje enskild individ kanske skulle uppskatta för bok. Å andra sidan menar Carin att lärarna saknar den kunskap om böcker vilken hon besitter. Skolan bär det största ansvaret för att stimulera läslust men hon menar att det finns en skillnad i hur ansvaret ser ut.

”Biblioteket har ju ett stort ansvar här att på något vis skilja det från skolan, att det blir något annat, att det inte bara är den här nyttoaspekten som man tar fasta på. Det gäller att förmedla att läsning är något roligt, att det är något lustfyllt. Jag tycker att det är vårt ansvar att förmedla det.”

Det är också här, i bibliotekariens roll viktigt att betona lustläsningen. Carin ser fördelar i att vara representant för en friare läsning. Att barnen inte behöver prestera något och att den läsning som hon står för inte är förknippad med skolarbete.

För att arbeta med denna målgrupp krävs att man bemöter barnen med lyhördhet och att man vänder sig direkt till barnet och inte till föräldern eller andra vuxna som kan vara med då barnet besöker biblioteket.

7.4 Doris

Doris har arbetat som sådan i ungefär trettio års tid. Den största delen av denna tid har hon arbetat på det bibliotek hon nu är verksam vid. Biblioteket som Doris arbetar på är ett folkbibliotek. Den läsfrämjande verksamhet som Doris varit engagerad i fungerade som tillvalsämne på ortens högstadieskola i mitten på 1990-talet. Anledningen till att Doris valt att arbeta med barnbiblioteksverksamhet är för hon tycker att barnlitteratur är roligt och läser den mycket av den sortens litteratur själv.

7.4.1 Verksamheten

De ungdomar i årskurs 8 som inte önskade påbörja studier i ett nytt språk utan behövde träna på svenska och läsning valde detta tillvalsämne. Ungdomarna stod själva för urvalet genom att anmäla sig till verksamheten. Gruppen bestod totalt av 28 ungdomar. I detta arbete, som sträckte sig över ett läsår, fick ungdomarna bland annat ta del av bokprat, träffa författare och samtala med dessa, besöka en bokrea och besöka en teaterföreställning. I projektet användes även gåvoböcker som gavs till de deltagande. Genom diverse aktiviteter som samtliga var förknippade med litteratur försökte de inblandade öka ungdomarnas intresse för läsning och böcker. Detta möjliggjordes

genom ekonomiska medel som söktes från Kulturrådet. Bibliotekspersonal, speciallärare och de ungdomar som varit delaktiga i verksamheten hade fortlöpande utvärdering under projektets gång. En sammanställning av dessa skickades sedan till Kulturrådet.

7.4.2 Målgruppen: ovilliga läsare

Doris menar att de ungdomar som valde detta tillval grovt gick att dela in i två grupper. Dels de ungdomar som hade problem med sin läsning och därför vände sig bort från läsning. Dels den andra gruppen som bestod av ungdomar som inte hade tid att läsa för att de till exempel satsade på idrott. I målgruppen för verksamheten fanns även en del ungdomar som hade en problematisk miljö hemma och därmed inte fann den ro som behövdes för att kunna läsa. Doris menar att hon inte alltid visste vem som hade vilka problem eftersom det inte var något som de pratade om när andra hörde på. Ibland kunde hon dock prata med individer i gruppen utan att andra var närvarande och då hade hon en möjlighet att komma dem lite närmre.

7.4.3 Lässtimulerande metoder

I arbetet med detta projekt användes ett flertal olika metoder för att nå ungdomarna. Bibliotekarien var inte närvarande vid alla av dessa. De som utgör delar av vår undersökning var dock bibliotekarien involverad i. Vad beträffar bokprat arbetade Doris tillsammans med en kollega som också var bibliotekarie. Detta upplever Doris som en stor fördel eftersom det resulterade i att olika böcker valdes ut och presenterades eftersom de uppskattade olika typer av böcker. Bokpraten ägde till en början rum i klassrummet för att ungdomarna skulle känna sig hemma. Efter två bokprat i skolan genomfördes de övriga bokpraten på biblioteket. Ungdomarna läste en deckare av en svensk författare som sedan kom för att träffa ungdomarna på biblioteket. Doris upplevde detta som mycket lyckat. De hade då ställt i ordning barn- och ungdomsavdelningen för att göra det mysigt. Det serverades frukt och dryck och de hade tänt levande ljus för stämningens skull. Doris fick känslan av att ungdomarna kände sig vuxna och gavs möjlighet att tala med författaren på lika villkor.

Studieförbundet på orten fungerade som en form av samordnare för verksamheten och bokade in författarbesök och andra aktiviteter.

7.4.4 Roll / Roller

Doris framhåller att den roll som bibliotekarien har inte är en ”kravfylld roll utan en erbjudande sådan.” Doris belyser även ansvaret som bibliotekarien har med följande uttalande:

”Om det ska vara så fint som vi säger att alla ska ha samma rättigheter då är det ju vårt ansvar att se till att dom får det också! Att dom har samma möjlighet att välja som alla andra. Dom behöver lite extra hjälp därför att dom tycker att det är så tråkigt och trist, då är det väl vårt ansvar att försöka göra det så roligt och bra som möjligt.”

Hon påpekar flera gånger under intervjun att hon tror att deltagarna under projektets gång kände att de togs på allvar och att de inblandade vuxna ansträngde sig för att få

ungdomarna att känna sig viktiga. Doris menar att det från de vuxnas sida var en uppriktig önskan att de skulle känna så.

7.5 Erika

Erika har arbetat som bibliotekarie sedan 1990 och har sedan dess både jobbat på skolbibliotek och folkbibliotek. Hon har även gått Kulturvetarlinjen. För tillfället är Erika 1:e bibliotekarie på ett integrerat folk- och skolbibliotek där hon har jobbat i 8 år. Erika ansvarar i sin tjänst som 1:e bibliotekarie för all verksamhet på biblioteket hon jobbar på. Anledningen till att hon började arbeta med barn- och skolbiblioteksverksamhet var för att hon alltid har tyckt om barn. En annan avgörande faktor var hon fick sitt första jobb på ett skolbibliotek en tjänst som hon trivdes i vilket resulterat i att hon blivit kvar. Även hennes intresse för barnlitteratur och läsning är bidragande faktorer.

7.5.1 Verksamheten

Den lässtimulerande verksamhet som Erika bedrev bestod i små grupper av barn vilka tillsammans med henne lyssnade på ljudböcker och samtalade kring det som de lyssnat till. Idén till verksamheten kom från tidigare erfarenheter av arbete med barn och läsning i smågrupper. Erika och hennes kollegor hade märkt att många barn behövde lyssna på böcker. Genom att lyssna på böcker de inte själva klarade av att läsa kunde de få liknande läsoplevelser som de kamrater vilka kunde läsa den tryckta versionen. Målgruppen för verksamheten var de barn som lärarna ansåg hade behov av extra stimulans vad gäller läsningen. Under det första mötet försökte Erika inspirera barnen genom att prata om varför hon själv tycker att det är kul med böcker. Barnen bjöds även på fika för att de skulle känna sig extra välkomna. Erika betonar särskilt vikten av att etablera en relation till barnen och vikten av att de tycker det är roligt att delta i verksamheten.

7.5.2 Målgruppen: ovilliga läsare

De flesta som har ingått i verksamheten har haft inställningen att de tycker att det är tråkigt med läsning, att det är pest när de tvingas läsa i skolan. De läser aldrig hemma eller när de inte måste. Ofta saknar barnen även föräldrar i hemmet som läser. Om barnen läser är det oftast serietidningar. Erika menar att målgruppen inte är homogen vilket innebär att några av barnen kan tycka att det är ok att läsa ibland, men gemensamt för alla är att de aldrig har upplevt läsglädje och aldrig fått en läsoplevelse.

7.5.3 Lässtimulerande metoder

Förutom att lyssna på DAISY-skivor och samtala om det som de lyssnat till brukade Erika berätta historier för barnen. Hon läste poesi och rim och ramsor. Erika tror också att berättande skulle kunna vara en bra metod att använda i arbetet med denna målgrupp. En metod som fungerade mindre bra i arbetet med denna målgrupp var att barnen läste för varandra, vilket berodde på att de ofta var ojämna i sin läsförmåga.

För att kunna bibehålla läsintresset tror Erika att det är bra om barnen får tid att läsa i skolan varje dag samt att tillgängligheten till biblioteket är god. Att ha en samling

innehållande böcker och andra medier som passar dessa barn är jätteviktigt anser Erika. Hon betonar att det viktiga är att barnen läser, vad de läser anser hon att man kan komma in på lite senare. Hon berättar även att lärare ibland kan förbjuda barnen att låna faktaböcker vilket hon anser är fel, det viktiga är återigen att barnen läser. Erika anser att det är bra om det finns olika typer av medier i bibliotekets samling. Hon menar att det kan vara bra att börja med någonting annat än en bok, exempelvis en film som bygger på en bok eller med CD-böcker, det viktigaste är att barnen får berättelsen. När det gäller målgruppen upplever Erika att det är film som faller dem bäst i smaken.

7.5.4 Roll/ Roller

Det viktigaste i bibliotekariens roll anser Erika är att hinna med barnen, att prata med dem, skapa en god relation till dem samt ge dem den hjälp som de behöver. En av fördelarna i rollen som bibliotekarie är att Erika kan hålla en annan relation till barnen än vad lärare kan. Hon undervisar dem inte och har även möjlighet att träffa dem på deras fritid, vilket innebär att barnen ser henne som någonting utanför skolan. Dock uttrycker Erika en önskan om att få undervisa barnen och arbeta lite mer med lässtimulerande metoder på lektionerna. Hon anser att en begränsande faktor i rollen är avsaknaden av auktoritet bland annat i förhållande till barnens föräldrar. De råd hon ger föräldrarna vad gäller deras barn och deras läsning skulle väga tyngre om hon hade mer auktoritet tror hon.

Erika anser att bibliotekarien har ett stort ansvar när det gäller att stimulera läsovilliga barns läslust:

”[...] jag tycker att vi har ett stort ansvar där för det är ingen annan som gör det, eller inte någon annan lärarna försöker väl också och kanske föräldrar på sitt sätt, men jag känner många gånger att gör inte vi det här som vi jobbar med så är det ingen annan som gör det, och vi vet ju hur viktigt det är vi skulle behöva göra det här hela tiden [...]”

Politiker är även en grupp som bär ansvar i detta arbete anser Erika. Också lärare har ett ansvar, vilka Erika tycker kunde arbeta mer med läsfrämjande verksamhet. När det gäller samarbete med andra professioner anser Erika att det är viktigt dels att samarbeta med lärare och dels med dem som sitter på kommundelskontoret så att även de får insikt i bibliotekariens arbete. Även skolledningen och kommunledningen men även politiker skulle Erika vilja samarbeta med. Hon menar att för att få en större förändring och komma framåt är det viktigt att ha beslutsfattare med sig. Ett nationellt samarbete anser Erika skulle kunna vara aktuellt, exempelvis via chatt. Detta skulle kunna vara ett sätt att diskutera och sprida goda erfarenheter vidare. Erika tror att ju mer kunskap bibliotekarien får genom erfarenhet och genom att samarbeta med andra desto bättre blir hon eller han i sin bibliotekarieroll. Exempelvis genom mer kunskap om barns läsinläring. Hon menar att för att utvecklingen ska gå åt rätt håll är det viktigt att bibliotekarien ser olika samarbetsformer. Till exempel kan bibliotekarier arbeta mer med Studieförbund och med barnens fritid. Om bibliotekarien blir bred i sin kompetens kan hon eller han också finna flera vägar att nå dessa barn.

7.6 Frida

Frida tog sin examen 1980. Innan dess har hon arbetat tre år i en bokhandel. Frida har arbetat i många olika kommuner och med barn- och skolbiblioteksverksamhet har hon arbetat med i sjuåttio år. Just nu som barnbibliotekarie på ett där hon har arbetat i fyra år. Frida ansvarar i sin tjänst för hela barnverksamheten på kommunbiblioteket, både för den verksamhet som bedrivs mot barngrupper i kommunen men även för inköp och medieplanering. Hon beskriver sin tjänst som ”spindeln i nätet” vad gäller samarbetet mellan skola och folkbibliotek. Anledningen till att Frida började jobba med barn- och skolbiblioteksverksamhet är både en tillfällighet men även baserat på hennes intresse för litteratur, barnlitteratur och mötet med barn.

7.6.1 Verksamheten

Verksamheten som Frida har arbetat med har gått ut på att samla i första hand de pojkar som har svårt att hitta böcker. Pojkar som har varit rastlösa, har haft lässvårigheter och kommer från familjer utan läsvana. Dessa barn har samlats i mindre grupper där Frida har presenterat ett antal särskilt utvalda böcker för dem som de sedan i lugn och ro har fått välja från. Verksamheten ägde rum på skolans bibliotek, i en miljö där barnen kände sig hemma. Urvalet till dessa grupper har skett genom att lärarna uppmanat eleverna att själva bilda grupper för de som ansåg att de behövde extra bokprat. Vilket visade sig att det oftast blev just de som behövde det mest. Verksamheten var ett begränsat projekt under en termin, behovet kvarstår dock och det kommer med all sannolikhet tas upp igen. Utvärdering har visat att projektet mottagits positivt av både barn och lärare.

7.6.2 Målgruppen: ovilliga läsare

En gemensam erfarenhet som Frida har tillsammans med lärare är att målgruppen har svårt att hitta böcker som de fortsätter att läsa. En av anledningarna till detta tror Frida är att de inte förstår vad de läser och på så sätt inte får någon upplevelse av boken. Ofta handlar det också om ett motstånd till att läsa som bland annat beror på att de inte har fått ett ordförråd som räcker till, att de har svårt att koncentrera sig och lätt blir störda av andra i närheten. Andra orsaker är att de inte sedan tidigare vet vad en läsoplevelse är, att de inte har med sig den erfarenheten hemifrån. Många kan inte heller förklara vad de vill läsa för att de saknar en större läserfarenhet. Frida nämner också att många av barnen har en ”förkärlek” till en typ av böcker som de har svårt att hitta alternativ till:

”[...] det ska handla om mord och blod, det ska handla om traktorer eller sådana här häftiga sporter eller någonting sånt där, och finns det då inte det att erbjuda som precis motsvarar deras förväntningar så är det väldigt svårt att hitta ett alternativ. Det tar tid, det går men det tar tid, och det är den tiden som för det mesta saknas i de här sammanhangen [...]”

7.6.3 Lässtimulerande metoder

Frida talar om vikten av att bibliotekarien inte ska tjata om böcker utan hålla verksamheten på en lustfylld nivå. Av vikt är även att skapa en viss stämning och ett lugn när gruppen samlas. Att verksamheten inte ständigt avbryts eftersom den ska sätta igång något inne i barnet som kräver tid. Förutom bokprat utnyttjar även Frida barnens egen lust att berätta för varandra, bland annat om saker de har läst. En positiv följd av

detta är att barnen påverkar varandra eftersom de är gruppstyrda. Om en i gruppen tycker att en bok är bra kan det inspirera de andra att också läsa den.

Andra metoder som Frida tror fungerar bra i det läsfrämjande arbetet med läsovilliga är bokdramatik eller att bibliotekarien på olika sätt involverar barnen i exempelvis boksamtal och recensioner. För att bibehålla ett läsintresse är det viktigt, anser Frida, att lärare och föräldrar är medvetna om och uppmuntrar barnen till läsning. Även bibliotekets samling spelar en stor roll. Frida framhåller lättlästa böcker och en väl uppmärkt samling som det går lätt att hitta i som framgångsrika medel. Hon anser även att det är viktigt att bibliotekarien kan erbjuda något annat än en traditionell bok, exempelvis en CD-bok. Frida ser CD-böckerna som ett komplement till läsning och som ett sätt att sätta igång själva läsandet.

7.6.4 Roll/ Roller

I rollen som bibliotekarie försöker Frida att förmedla den egna lusten inför det som händer i en bok, hon försöker fånga barnens fantasi i bokpratet, deras inre flöde och deras egna tankar. Hon anser att alla barn behöver få stanna upp och tänka efter, och fångas av en berättelse som inte enbart bygger på rörliga bilder. I dessa berättelser är barnen själva som läsare medskapare. Frida försöker även lyfta fram olika böcker i bokpratet för att kunna fånga upp barnen som människor, och på så sätt visa på att det finns litteratur för alla. De fördelar som Frida ser att rollen ger henne är att hon kan erbjuda en miljö som inte i första hand är en skolmiljö. Där är barnen inte kontrollerade på samma sätt som i skolan utan har större frihet när det gäller att hitta spännande böcker. Hon tror även att barnen känner att hon står på deras sida när det gäller att hitta böcker. De begränsningar som Frida ser att rollen som bibliotekarie ger henne är att hon är en vuxen som är allierad med lärarna, att hon är en auktoritet som kan bidra till det tvånget som många känner inför läsandet. Bibliotekariens ansvar i det läsfrämjande arbetet anser Frida är stort. Lärarna har också ett ansvar, men de har inte alltid tid att sätta sig in i barn- och ungdomslitteraturen. Frida fungerar då som en bokexpert. Frida brukar även gå ut på föräldramöten för att försöka ge föräldrarna en positiv bild av biblioteket.

Frida är positiv till samarbete med andra yrkesgrupper. När det gäller möjliga samarbetspartners för hennes egen del så är det lärare och personal inom fritidssektorn. Hon talar om att möjligheterna är flera då biblioteket är beläget i en större kommun med större utbud. Aktuella yrkesgrupper skulle då kunna vara dramatiker och musiker, människor som kan ta fram det lustfyllda med fantasin och leken. Vid samarbete med andra professioner tror Frida att bibliotekariens roll breddas och utvecklas på ett positivt sätt, genom att hon eller han får upp ögonen för andra verksamheter och får nya inputs.

7.7 Greta

Greta har arbetat som bibliotekarie i tre år, två år som barnbibliotekarie och ett år som skolbibliotekarie på den arbetsplats hon arbetar på nu, ett skolbibliotek. Innan Greta utbildade sig till bibliotekarie studerade hon litteraturvetenskap, svenska och engelska samt en journalistikkurs på folkhögskola. Greta arbetar med skolan på olika sätt, dels läsfrämjande och dels med informationssökning. Hennes tjänst är inriktad mot de yngre

barnen, från förskoleklass upp till årskurs fem. Anledningen till att Greta valde att börja arbeta med barn- och skolbiblioteksverksamhet är för att hon kände att det skulle kunna passa henne att jobba med barn och ungdomar, pedagogik och kultur.

7.7.1 Verksamheten

Greta har arbetat med att göra DAISY-skivor och spelare mer tillgängliga för barnen på skolan. Hon har instruerat lärare och elever om hur talboksspelare fungerar. Hon har också lånat in inläst litteratur till skolbiblioteket. Initiativet till verksamheten kom från en specialpedagog på skolan som uttryckte vikten av att alla barnen skulle få tillgång till berättelser och språk. Verksamheten har främst riktat sig till de barn som varit lässvaga, men även till dem som behöver få upp motivationen och intresset för läsning.

Greta berättar även om en verksamhet som ska startas under denna termin, i vilken hon kommer att arbeta med en grupp av barn som behöver få upp intresset och motivationen för läsning. Initiativtagare till denna verksamhet är en lärare vilken uppmärksammat att vissa barn har svårt att ta till sig tips och vägledning som ges i biblioteket under ordinarie lånetid. Verksamheten kommer bland annat att bestå i bokprat, en läsecirkel och boksamtal i små grupper, där eleverna kan få vara med och utveckla och bestämma. Urvalet ska lärarna stå för, men det är tänkt att både läsovilliga och lässvaga barn ska ingå. Hur länge verksamheten ska pågå kan Greta inte svara på i dagsläget, men om den fungerar bra ser hon en möjlighet att den skulle kunna utökas och bli en del av skolbibliotekets roll på skolan.

7.7.2 Målgruppen: ovilliga läsare

Greta tror att det är vanligt att läsovilliga barn även är lässvaga och att de ofta känner ett motstånd inför och ett ointresse för böcker. Hon säger att hon saknar en djup bild av målgruppen, men att hon tror det finns många orsaker till läsovilja. Hon upplever att det är svårare att ge lästips till dessa barn och att de inte har något intresse av att ta till sig dessa. Greta tycker sig även se att detta ointresse främst gäller skönlitteratur och att målgruppen ibland kan ha intresse för facklitteratur. Inför detta känner sig Greta kluven, hon uttrycker en tvekan om hur barnen tar till sig texten i facklitteraturen som de läser. Kanske lämnar de vuxna dem i sticket om de intar en alltför generös hållning. Hon menar att barnen genom skönlitteraturen får en viss sorts språk och att genren speglar olika mänskliga värden och relationer som kanske inte faktaböckerna gör. Men hon anser också att ett eventuellt läsintresse kan dödas genom att förbjuda facklitteratur. Greta anser även att förutsättningarna för barnen är orättvisa då uppmuntran till läsning spelar en så stor roll i barnens läsutveckling, en uppmuntran som många barn inte får.

Greta har erfarenhet av att målgruppen ofta väljer böcker ovanför deras ”nivå” för att imponera på kompisar eller för att blidka läraren eller bibliotekarien. Medier som faller målgruppen bäst i smaken är film och datorspel. Om målgruppen väljer böcker väljer de gärna fantasygenren eller böcker som är väldigt handlingsbetonade.

7.7.3 Lässtimulerande metoder

När barnen har använt sig av DAISY-spelare har det främst varit genom enbart lyssnande, men de har även fått prova att lyssna och läsa samtidigt. Dock visade det sig att många barn inte uppskattade denna metod då de hellre försökte läsa en lättare bok än

att sitta och följa med i texten samtidigt som de lyssnade. Andra metoder som Greta tror är framgångsrika i arbetet med denna målgrupp är bokprat eller boksamtal, vilka är metoder där bibliotekarien kan få barnen att upptäcka bra böcker som de inte skulle ha upptäckt på egen hand. Andra metoder är att jämföra film och bok. Greta anser att det är fruktbart att använda de flesta etablerade sätten, men att dessa måste anpassas efter målgruppen. För att bibehålla ett läsintresse hos barnen tror Greta att bibliotekarien måste anknyta till det som gett barnen ett intresse, vad gäller litteratur eller annat. Sen är det viktigt att som bibliotekarie försöka avspegla detta i biblioteksbeståndet, att bibliotekarien inventerar samlingen för att exempelvis se om det är någon genre som saknas. Greta tror även att det är viktigt att barnen har ett förtroende för bibliotekarien samt att en regelbundenhet är viktig så att bibliotekarien lär känna barnen.

7.7.4 Roll/Roller

När det gäller rollen i förhållande till exempelvis lärare anser inte Greta att den skiljer sig så mycket åt. En skillnad är att bibliotekarien har ett större ansvar vad gäller kännedom om litteratur. Denna kunskap kan bibliotekarien föra vidare genom mer formella eller informella samtal och bokprat. Litteraturkännedomen ger även bibliotekarien fördelar i det läsfrämjande arbetet då hon kan plocka fram bra böcker som kan intressera barnen. En annan fördel som Greta framhåller är att hon inte uppfattas som lika styrande som lärare av barnen, vilket kan upplevas positivt bland barnen.

De begränsningar som Greta ser i rollen som bibliotekarie är att hon ibland upplever att hon skulle behöva ha en större bredd för genrer och en mer omfattande omvärldsbevakning för att kunna hitta mer tilltalande litteratur till barnen. Andra begränsningar är att hon inte känner barnen lika bra som lärarna gör och inte vet vilka böcker som skulle kunna passa barnet. Hon saknar även återkopplingen med barnen eller lärarna för att få veta vad som händer med barnens läsning då de har lämnat biblioteket. Speciellt viktig är återkopplingen med de läsovilliga barnen. Greta tycker att bibliotekarier har ett särskilt ansvar för att stimulera till läslust hos läsovilliga, emellertid tycker hon att det är svårt eftersom hon ansvarar för så många elever på skolan vilket gör att arbetet lätt hamnar på en allmän nivå för att nå alla. Greta anser även att föräldrar, specialpedagoger och lärare har ett gemensamt ansvar för målgruppen. Faran med det är dock att ansvaret ibland kan falla mellan stolarna. Ett samarbete med dessa grupper är värdefullt anser Greta eftersom man kan föra en diskussion och utbyta erfarenheter. Bibliotekarien kan tipsa om böcker och lärare kan utbyta erfarenheter om barn och om vilken läsning som skulle kunna passa dem. Genom att samarbeta med andra yrkesgrupper tror Greta att bibliotekariens roll får en bättre kvalitet och djup. Kanske kan det vara så att bibliotekarien blir mer specialiserad.

8 Analys och diskussion

8.1 Målgruppen: ovilliga läsare

Utgångspunkten för denna undersökning har varit att det i läsfrämjande verksamheter inte tas hänsyn till den grupp av läsovilliga barn och unga som finns. Under undersökningens gång har vi blivit varse att det även inom vår målgrupp finns en uppsjö av individuella behov. Informanterna gav i intervjuerna uttryck för att målgruppen inte är homogen. Detta är något som även framhålls i den litteratur vi tagit del av. Ullström anser att målgruppen ska ses som enskilda individer istället för en enhetlig grupp. Dessa barn och unga har inte inbördes en identisk läsbakgrund. I gruppen finns de som inte blivit lästa för som barn och de som tidigare haft ett läsintresse men som av någon anledning minskat. Ullström menar att hon i arbetet med denna målgrupp samtalat med högstadieungdomar som under mellanstadiet varit läsvilliga men som nu vänder sig bort från denna aktivitet. Hon menar att det kan vara så att dessa ungdomar nu ger uttryck för en mer negativ inställning till läsning än vad de egentligen har. Denna överdrivna motvilja kan bero på det grupptryck som ungdomar utsätts för och påverkas av i denna ålder (Ullström, 2005, s. 138-139). Så kan det naturligtvis vara. Möjligt är också att det är en bibliotekaries önsketänkande om ett bestående läsintresse som kommer till uttryck här. Ullström är av uppfattningen att de som har varit läsare tidigare är avsevärt fler än de som aldrig blivit lästa för under uppväxten (Ullström, 2005, s. 138). Om så är fallet bör bibliotekarien arbeta för att få individen att förflytta sig från denna position från slumrande läsare. Risker är annars att de stagnerar i denna fas (Beers, 1996a). Flera av våra informanter framhäver betydelsen av att föräldrarna läser för barnen under uppväxten. Greta menar att barnen har olika förutsättningar beroende på om deras föräldrar har läst för dem eller inte, och att det skapar en orättvis utgångspunkt för barnen i deras läsning.

Genom intervjuerna med informanterna i denna undersökning fick vi insikt om att de grupper som Beers använder sig av även existerar bland de barn som våra informanter möter i sitt arbete. Doris är av uppfattningen att det uppskattningsvis finns fem barn i varje klass som är läsovilliga och att det är viktigt att aktivt försöka se denna grupp eftersom de kanske inte hörs och syns på eget initiativ. Erika menar att denna läsovilja inte är åldersbunden utan finns i alla åldrar. Gemensamt för flertalet av våra informanter är att de upplever målgruppens förhållande till läsning som präglad av negativa inställningar. En av informanterna påtalar att hon i sin verksamhet stött på uppfattningen att läsning är det värsta de vet. Det är dock på sin plats att framhålla att alla barn inte är av den uppfattningen. Samtliga barn i verksamheterna vi tagit del av är dock i behov av extra stimulans för att fördjupa läsupplevelsen.

8.1.1 Slumrande läsare och lästekniskt okunniga läsare

Anita, Erika och Frida ger alla tre exempel på barn och unga som tidigare har haft ett läsintresse men som just nu ägnar mer uppmärksamhet åt andra aktiviteter. Det finns även de barn och unga som tycker att det är okej att läsa ibland och andra som tycker att det är roligt att läsa men har svårt med att finna böcker som de lyckas behålla intresset för. De behöver hjälp av bibliotekarien för vägledning. Dessa barn och unga menar vi är placerbara i kategorin för de slumrande läsarna. De är relativt lätta att urskilja och har en grundinställning till läsning som är av positiv karaktär. Dock är det av vikt att betona Beers påpekande av att dessa barn inte alltför länge ska lämnas i detta slummerstadium eftersom de då kanske aldrig träder åter i den läsande tillvaron (Beers, 1996a). Erika delar dock inte denna uppfattning. Hon menar att om ett barn en gång fått intresse för att läsa och därmed upplevt en lustbetonad förnimmelse i samband med kontakten med litteratur så är den inställningen bestående. Låt vara att den i perioder kan vara mindre påtaglig, men den försvinner aldrig fullständigt. Vi är tveksamma till informantens resonemang. Det finns många aktörer som slåss om barn och ungdomars uppmärksamhet idag. I detta resonemang menar vi att det dessutom är möjligt att se mycket av den problematik som i stort präglar bibliotekens verksamheter idag. Bibliotekarierna kan inte ta användarnas uppmärksamhet för given, istället måste bibliotekens verksamheter marknadsföras på samma sätt som de övriga aktörerna marknadsför sig, till exempel idrottsföreningar.

Förutom de slumrande läsarna är även de lästekniskt okunniga förhållandevis enkla att urskilja i gruppen av läsovilliga barn och unga. Samtliga informanter har barn och unga med dessa hinder i sina verksamheter. De barn som ingår i gruppen av lästekniskt okunniga läsare beskrivs av Carin som att de ej knäckt läskoden. Barbro delger oss ett uttryck för de lästekniska hindren då hon berättar att hon och hennes kollegor uppmärksammat att barnen inte kan följa med i lätttexter då de i skolsammanhang ska sjunga.

8.1.2 De oengagerade och omotiverade läsarna

De oengagerade och omotiverade läsarna är svårare att urskilja. Våra informanter skiljer inte lika tydligt som Beers på dessa två grupper. Det är dock vår uppfattning att de båda grupperna finns representerade bland de barn och unga som våra informanter möter. Vi kan inte vara lika detaljerade som Beers är eftersom vi inte har intervjuat barnen. Vår diskussion baseras enbart på de erfarenheter som våra informanter har av läsovilliga barn och unga. Även dessa ger stundtals uttryck för otillräcklig kännedom om orsaker till den enskilda individens läsovilja. Att informanterna och Beers gör en sinsemellan annorlunda kategorisering av målgruppen har med största sannolikhet att göra med att bibliotekarierna bemöter barnen som användare medan målgruppen i Beers forskning har utgjort informantunderlag. Det är en omöjlighet för våra informanter att ha en lika omfattande inblick i målgruppen som en forskare inom ämnet har.

8.2 Inre förutsättningar

För att bibliotekarien ska nå en förståelse för de attityder och de förhållanden som läsovilliga barn och unga har till läsning måste kännedom om och en förståelse för de inre förutsättningar de bär på uppnås. En medvetenhet hur dessa inre förutsättningar

påverkar barn och unga samt de aktiviteter de ska ta sig för, exempelvis läsning, är en nödvändighet. Då dessa i hög grad kommer att påverka resultatet av olika lässtimulerande verksamheter som bibliotekarien genomför tillsammans med dem (Chambers, 1995, s. 21). Enligt Chambers kan dessa inre faktorer vara tidigare erfarenheter, förväntningar och relationer till andra individer (Chambers, 1999, s. 20-21). I informanternas beskrivningar av läsovilliga barn och unga återkommer iakttagelser kring avsaknad av förmåga att skapa inre bilder utav den lästa texten. Många saknar också förståelse för vad de läser. Enligt Frida är detta ett exempel på varför de inte kan få någon upplevelse av läsning. Orsaken kan vara att de läsovilliga är hämmade i sin förmåga att använda sin fantasi.

Precis som att tidigare erfarenheter kan påverka inställningen till läsning kan avsaknaden av erfarenheter påverka den samma. Beers talar om att en del av de barn och unga hon mött upplever att inget händer när de läser, att de inte får några inre bilder (Beers, 1998b, s. 58). Beers diskussion kring svårigheten att skapa inre bilder vid läsning är möjlig att sammankoppla med Kiefers resonemang från psykologvistik. Tanken om att läsning består av två komponenter, den visuella och den ickevisuella, kan i själva verket ses som en förklaring till denna problematik. För en del läsovilliga barn och unga består läsning enbart av den visuella läsningen det vill säga att ljuda en text. Ickevisuell läsning består av de erfarenheter som finns sedan tidigare lästillfällen men också av erfarenheter av allehanda karaktär. Utan dessa erfarenheter blir läsningen meningslös och utan innehåll (Kiefer, 2001). Som ett led i denna iakttagelse menar Barbro, Erika och Frida att de läsovilliga hellre ser på TV och film. Carin säger att en del inte vill veta av böcker överhuvudtaget och Greta menar att de hellre spelar dator- och TV-spel istället för att läsa. Ingen av våra informanter resonerar kring att en av anledningarna till att de läsovilliga hellre ser på TV eller film än läser kan vara att de som är osäkra i sin läsning hellre ägnar sig åt dessa medium. De kan vid TV-tittande inte känna ett misslyckande, eller känna sig dåliga vid utförandet av dessa aktiviteter (Fox, 2003, s. 121).

En majoritet av våra informanter talar om att de upplever att läsovilliga barn och unga har koncentrationssvårigheter, vilket de tror kan bero på att de bär på en inre stress. Denna kan böttna i många olika saker både i yttre faktorer som till exempel oroligheter i hemmet och inre faktorer så som en upplevelse av otillräcklighet i samband med läsning. Detta är något som Beers inte behandlar vilket vi anser är en brist i hennes resonemang. Dessa koncentrationssvårigheter är inte en direkt orsak till läsovilja vilket kan vara en anledning för Beers att utelämna det. Dock menar vi att en stressig miljö är en tämligen dålig förutsättning för att i tidig ålder lyckas inleda en positiv relation till läsning. Frida uttrycker det:

”[...] det är ju det att det är sådant motstånd, att det är så ansträngande att läsa för många. Det är jobbigt att sitta still och koncentrera sig när man istället kan sitta och spela ett häftigt TV-spel där det händer någonting hela tiden. [...] en text kan vara en väldigt långsam historia, även om man förstår det som man läser så är det ju ett långsamt medium, om man jämför med allt annat som finns. Det är ju den biten i vår kultur som är jobbig, eftersom man lever med allt det här häftiga klickandet och plippandet och pipandet och att det ska hända något, medan tankarna aldrig får tid att fastna i huvudet [...]”

8.3 Yttre förutsättningar och en god läsmiljö

Enligt Chambers kan barnens inre förutsättningar förändras genom faktorer i omgivningen. Exempelvis kan barnen ges lästid vilket är en av Chambers grundförutsättningar för en god läsmiljö. Han exemplifierar med en regelbunden ickestyrd lässtund varje dag, vilken han menar kan inverka på att barnens inställning till läsning kan förändras och bli mer positiv (Chambers, 1995, s. 47-48). Detta är en förutsättning för att barnen ska fortsätta att läsa när de väl känt läsglädje vilket också Erika påpekar. Hon menar att det är viktigt att lärarna fortsätter att jobba med barnen i skolan, och ger dem tid att läsa varje dag.

Men det räcker oftast inte med en regelbunden lässtund för att de ovilliga läsarna ska ändra inställning. Förutom lässtimulerande metoder, som vi kommer att diskutera nedan, kan de vuxna i barnens och ungdomarnas omgivning se till så att miljön runt omkring dem blir så fördelaktig som möjligt för att de ska kunna ägna sig åt läsning. Chambers talar om en god läsmiljö (Chambers, 1995, s. 50). Att biblioteket blir ett lugnt och skönt ställe där barnen kan få den koncentration de behöver för att läsa. För precis som Chambers skriver så sker läsningen bäst på ett ställe där miljön är sådan att det går att koncentrera sig, där barnen inte ständigt blir avbrutna (Chambers, 1995, s. 15). Många av de läsovilliga har som tidigare nämnts koncentrationssvårigheter varpå det är ännu viktigare att eftersträva att de får tid och lugn. Frida har i sin verksamhet gett dessa förutsättningar tyngd:

”[...] det är också viktigt att man får en viss stämning när man sitter, att man har det här lugnet och att man har ögonkontakt, det ska inte vara några som kommer försent, det ska inte avbrytas av massa annat där plötsligt folk rusar in i lokalen, det är väldigt viktigt, att man får vara koncentrerad och samlad på det här, därför att det ska sätta igång någonting inne i det här barnet och då kan inte det avbrytas hela tiden på grund av andra fäniga saker, det är väldigt viktigt, det är ännu viktigare än vad man tror [...]”

Flertalet av våra informanter arbetar i mindre grupper med lässtimulerande metoder. En av anledningarna till detta kan vara avhängigt de läsovilligas koncentrationssvårigheter. I en mindre grupp kan ett lugn lättare skapas och gruppsycket från andra minska.

I en del fall är det de vuxna i omgivningen som orsakar instabilitet. Doris påtalar att en del ungdomar hon har mött haft det svårt hemma på grund av sociala problem. Dessa hemförhållanden skapar varken fysiskt eller emotionellt goda förutsättningar för läsning. I dessa fall kan det vara ännu mer betydelsefullt att biblioteket kan bistå med en lugn miljö.

Den tredje förutsättningen för en god läsmiljö är enligt Chambers ett bra bokbestånd (Chambers, 1995, s. 50). Detta är även en förutsättning för att de läsovilliga ska kunna välja litteratur att vilja läsa och komma in i ”Läsandets cirkel”. Det ska finnas en tillgänglig samling böcker som barnen kan välja ifrån (Chambers, 1995, s. 11-12). Det gäller bland annat precis som vår informant Anita säger att se till så att samlingen är attraktiv för målgruppen, anpassad efter intresse och med ett brett urval av lättläst litteratur, DAISY-skivor, tecknade serier med mera. Våra informanter påtalar betydelsen av att i olika verksamheter presentera olika typer av litteratur, anpassad till målgruppen. Problematiken kan vara att de läsovilliga inte vill välja några böcker att läsa. Rosenzweig menar att barnen kan ha ett motstånd till att läsa skönlitteratur men att

motståndet inte gäller andra typer av genrer till exempel facklitteratur och serier (Rosenzweig, 1996). För att kunna tilltala denna målgrupp kan ett brett sortiment av litteratur vara ovärderligt. Denna diskussion om vad barnen ska läsa för typ av litteratur förekommer bland de flesta av våra informanter. Anita, Barbro och Erika är av uppfattningen att barnen ska få läsa vad de vill, bara de läser medan Greta är mer tveksam då hon är osäker på om bibliotekarien med en alldeles för ”slapp” inställning lämnar barnen i sticket. Hon menar att hon tidigare haft en inställning mer lik Anitas, Barbros och Erikas men att hon nu känner en tvekan till om barnen verkligen tar till sig berättelsen genom dessa medier, att de kanske bara bläddrar och tittar på bilder. Dock poängterar hon att de kan ta till sig berättelserna på andra sätt, till exempel genom samtal och genom att lyssna på ljudböcker. Erika är av uppfattningen att barnens val av litteratur och medier inte behöver kommenteras i nuläget utan kan istället komma på fråga vid ett senare stadium i läsningen. Det har också visat sig att våra informanter upplever att andra vuxna i barnens närhet är av annan uppfattning än de angående vad barnen ska få läsa. Många gånger har lärare och föräldrar en annan uppfattning då de anser att barnen främst ska läsa skönlitteratur, vilket vår informant Barbro erfarit.

Frida har genom erfarenhet uppmärksammat att många barn kan ha svårt att hitta böcker i biblioteket. Eftersom många av de läsovilliga barnen och ungdomarna ofta är främmande i biblioteksmiljöer understryker Frida att bibliotekarien kan underlätta för de läsovilliga att välja böcker genom att presentera en begränsad noga utvald samling böcker. Detta är något som styrks av Beers som har erfarenhet av att läsovilliga barn ofta tycker att bibliotekets samling är överblickbar och svår att hitta i. På så sätt är en mindre begränsad samling att välja ur att föredra (Beers, 1998b, s. 58). Beers ger förslag på en verksamhet, ”The ’Good Books’ Solution”, vilken hon erfarit bidragit att de läsovilliga barnen och ungdomarna lättare funnit böcker att läsa. I verksamheten fick målgruppen placera boken de läst i en låda för bra eller i en för dåliga böcker. Detta leder i förlängningen till att målgruppen enklare hittar böcker eftersom de gärna väljer de böcker som någon annan i målgruppen läst (Beers, 1996b).

I detta stycke rörande yttre förutsättningar behandlar vi de två första stegen i Chambers ”Läsandets cirkel”, vilken introducerades i teorigenomgången. Det första steget vilket är *Att välja* visar på vikten av ett rikt bokbestånd som tilltalar målgruppen, det andra *Att läsa* innefattar faktorerna lästid och läsmiljö, vilka båda ger förutsättningar för att barnen ska kunna bli läsande (Chambers, s. 11-17). Nästa steg *Reaktion och respons* kommer att behandlas i avsnittet om samtal och berättande.

8.4 Påverkan och stöd av vuxna

En positiv inställning till läsning är något som alla våra informanter strävar efter att barnen och ungdomarna i de olika verksamheterna ska nå. Erika delger oss om vikten av att barnen ska känna sig välkomna i och inte känna sig straffade i den särskilda verksamheten, något som även Greta instämmer i. Detta är utav vikt av samma anledning som diskuterats tidigare, det vill säga inställningen hos läsovilliga barn och unga. De inre förutsättningarna de bär på kommer att påverka den aktivitet som de ska utföra (Chambers, 1995, s. 20-21). Om de är negativa och ser deltagandet i verksamheten som ett straff kommer hon eller han agera därefter. För att uppnå trivsel och försöka bidra till en positiv inställning hos dem är det enligt flera informanter utav

vikt att bibliotekarien möter läsovilliga barn och unga med respekt. Anita, Barbro och Carin anser att det är viktigt att bibliotekarien är lyhörd och visar intresse för läsovilliga barn och unga, deras intressen och behov. Doris menar att genom att bibliotekarien låter dem känna sig utvalda och viktiga i verksamheten kan hon eller han bidra till att inställningen hos individen blir positiv. Likaså anser Erika och Greta att bibliotekariens tillgänglighet är betydelsefull samt dennes vilja att ge tid till och uppmärksamhet åt läsovilliga barn och unga. Bibliotekarien bör undvika, enligt Erika, att vara moraliserande över vad de ska läsa. Denna inställning relaterar till diskussionen kring skön- respektive facklitteratur eller kvalitet- respektive skräplitteratur. Enligt Beers är detta utav vikt eftersom målgruppen flera gånger under sin skoltid har upplevt att deras läsupplevelse och tolkning av det lästa varit felaktig och att de inte tagits på allvar av de vuxna (Beers, 1998b, s. 61). Chambers visar på vuxenstödet vikt då han i sin modell ”Läsandets cirkel” placerar kategorin i dess mitt. Han menar att hinder i läsningen kan övervinnas då det som stöd och förebild finns en vuxen som individen har förtroende för (Chambers, 1995, s. 18-19).

Anita talar om den påverkan som vuxna har på läslusten men ur ett annat perspektiv. Hennes irritation är påtaglig då hon berättar att läroplanen kräver att ungdomarna ska läsa arbetarförfattare. Hon exemplifierar med författaren Per Anders Fogelström. Litteratur som hon menar att läsare är mogna för först i tjugoårsåldern. Att de vuxna är en faktor att räkna med i dödandet av läslusten tar även Barbro upp då hon riktar kritik mot de föräldrar som inte låter barnen låna de böcker som de själva vill läsa. Detta gäller såväl antal böcker som vilken typ av böcker.

Både den litteratur vi tagit del av och informanternas svar visar på vikten av att ge barnen och ungdomarna positiva upplevelser av litteratur när de är små. Informanterna är rörande eniga kring den stora betydelse som föräldrars läsvanor har för barns och ungas förhållande till litteratur vilka omnämns på två olika sätt. Dels handlar det om huruvida föräldrarna utgör läsande förebilder för barnen det vill säga om de läser själva. Dels handlar det om att skapa en läsvänlig miljö hemma där barns och ungas läsning uppmuntras och att de blir lästa för. Både Kiefer, Norberg och våra informanter framhåller vikten av läsande förebilder i hemmet som viktiga faktorer och avsaknaden av dem som hinder för läsning (Kiefer, 2003; Norberg, 2003, s. 61). Det är även viktigt att föräldrarna är medvetna säger Frida:

”[...] Ja det bygger ju på att läraren och föräldrarna är medvetna om, eller framförallt föräldrarna då, vikten av att det inte går att sluta att intressera sig för det här med barnens läsning bara för att läraren kan säga att ’nu har läsningen kommit igång’, nu flyter det, utan det är viktigt att man fortsätter hela tiden hemma sen, uppmuntrar och tar tid och ser till så att barnet läser [...]”

8.5 Lässtimulerande metoder

8.5.1 Anpassat bokprat för läsovilliga

En metod som används av de flesta av våra informanter på ett eller annat sätt är det traditionella bokpratet som i informanternas fall är anpassat efter läsovilliga barn och unga. Dessa är svårare att inspirera därför krävs ofta en extra ansträngning vilket Anita

beskriver som ”det gäller att gno lite”. För att lyckas med bokpratet med dessa barn och unga är det möjligen viktigare än vid ”vanliga” bokprat att lyckas pricka in deras intressen. Utmaningen för bibliotekarier i detta arbete ligger i att finna litteratur som kan knyta samman läsovilliga barns och ungas intresse med litteraturen (Dayton-Sakari & Jobe, 2003, s. 22). Till exempel bör bibliotekariers kunskap om populärkultur vara god (Ullström, 2005, s. 140).

Kunskapen om populärkultur inbegriper också en orientering i filmkunskap. Att låta filmer som är populära hos dessa barn och unga utgöra utgångspunkter för samtal om böcker är användbart och en alternativ väg (Ullström, 2005, s. 118). Något som uppenbarar sig som en röd tråd i den forskning och litteratur om läsovilliga barn och unga vi tagit del av är den centrala roll som facklitteratur innehar. Anmärkningsvärt är att ingen av våra informanter talar om facklitteratur i samma utsträckning. Faktum är att enbart två av de bibliotekarier vi intervjuat nämner facklitteratur som något de förmedlat till de läsovilliga. Det bör betonas att ingen av de sju informanterna bokpratade om facklitteratur. I de fall som facklitteratur förmedlats har det i ett fall rört sig om fjärrlåneservice då barnet efterfrågat böcker om det aktuella ämnesområdet. I det andra fallet var det en skoluppgift där facklitteratur behövdes för att slutföra arbetet. Att även inkludera facklitteratur i bokprat ser vi som en självklarhet för att locka läsovilliga barn och unga till läsning. Det faktum att ingen av informanterna arbetar med denna form av litteratur finner vi beklagligt och även märkligt. Att facklitteratur inte används i läsfrämjande arbete kan sammankopplas med den lägre status som läsning av facklitteratur har i jämförelse med skönlitteratur (Watson & Stencel, 2005, s. 8). Vi vill understryka att vi är medvetna om att det kan vara svårare att bokprata om facklitteratur än skönlitteratur av den enkla anledningen att facklitteratur inte lyfts fram på samma vis som skönlitteratur. Vanligtvis recenserar inte facklitteratur för barn i någon större utsträckning i de tidskrifter som ges ut för yrkesverksamma inom bibliotekariebranschen. För att få kunskap om det som intresserar läsovilliga barn och unga rekommenderas bibliotekarierna att utforska sortimentet hos bokhandlar. Givetvis är dock dialogen med dessa barn och unga det främsta sättet att få ta del av vad de önskar sig (Watson & Stencel, 2005, s. 8). För att få dem att läsa är det dock av vikt att de får läsa om det som de verkligen är intresserade av (Dayton-Sakari & Jobe, 2003, s. 22). Att de verkligen har intressen vittnar intervjuerna med bibliotekarierna om. Frida påpekar till exempel att ungdomarna är intresserade av böcker vars handling kretsar kring mord, blod, traktorer och sport. Hon upplever att om hon inte kunde erbjuda barnen detta så försvann deras intresse fort. Dayton-Sakari & Jobe nämner en genre som kan fungera som den gyllene medelvägen för de förmedlare som inte vill öppna upp för facklitteraturen, nämligen de skönlitterära verk som har en tydlig faktabetonad kontext. Exempel på sådan litteratur är självbiografier, biografier, populärvetenskap och historiska romaner (Dayton-Sakari & Jobe, 2003, s. 25-26; Watson & Stencel, 2005, s. 8). Anita belyser just denna iakttagelse då hon berättar att självbiografier är mycket populära hos läsovilliga barn och unga. Det är såväl självbiografier om idoler som om tragiska livsöden som engagerar. Dayton-Sakari & Jobe hävdar att även facklitteratur måste ges lika stort värde som skönlitteratur om de ska finna det önskvärt att ingå i en läsande gemenskap (Dayton-Sakari & Jobe, 2003, s. 27).

Något som Barbro och Frida har positiv erfarenhet av vid bokprat är att barnen inspirerar varandra och rekommenderar böcker. En av anledningarna till detta är att barnen är gruppstyrda och ofta lyssnar på varandra.

”[...] för barn lyssnar ju väldigt mycket på barn, om då ett barn tycker att en bok är bra så, gör det ju större effekt än att jag säger att en bok är bra, det kanske man skulle kunna ännu mera att man låter barnen stimulera varandra [...]”

(Barbro)

Rosenzweig som tidigare i denna uppsats presenterats för läsaren i samband med ”Quick Picks for Reluctant Young Adult Readers” talar om liknande erfarenheter som Barbro och Frida vad gäller barn och ungas inbördes påverkan på varandra. Då Rosenzweig försökte engagera dessa till att delta i arbetet med att läsa och recensera litteratur var den avgörande faktorn för individens medverkan i en del fall att en nära vän redan var involverad i läsprojektet (Rosenzweig, 1996). Att kamratpåverkan är en faktor att räkna med på flera vis ser vi även hos Ullström som betonar att grupstrycket kan få de unga att uttrycka sig mer negativt än de egentligen kan stå för (Ullström, 2005, s. 139).

8.5.2 Bokdrama och andra konstnärliga ingångar till litteraturen

För att kunna ge barnen en alternativ ingång till litteraturen och läsandet kan bibliotekarien använda sig av metoden bokdrama vilket informanten Carin har en positiv erfarenhet av. Faktorer som gör bokdramat lyckat är att barnen genom att agera kan få en personlig relation till berättelserna, de kan se sig själva i rollerna, de är delaktiga och får vara med själva vilket ofta upplevs lustfyllt.

”[...] ja att man får en annan förförståelse för boken och man får en personlig relation till den om man har fått vara med och fått agera själv, man kan se sig själv i den personen eller föremålet [skratt] som man fick vara, komma upp och gestalta, se på bild i boken - 'åh, det här var jag!’”

Kiefer framhåller den iakttagelse som Carin gör då Kiefer i sina förslag på läsfrämjande aktiviteter talar om såväl bokdrama som andra konstnärliga arbetsmetoder. Kiefer menar att då barn får arbeta med aktiviteter knutna till det som de läst eller fått läst för sig så skapas en djupare förståelse. Passager i berättelserna som ur barnens synvinkel är abstrakta kan i dessa aktiviteter anta en mer konkret form (Kiefer, 2001). På samma sätt som Carin talar om den personliga relationen till berättelserna som uppstår i arbetet med bokdrama så talar alltså Kiefer om en djupare förankring av litteraturen hos målgruppen. De övriga förslag som Kiefer presenterar sammanfaller i hög utsträckning med de förslag på tänkbara aktiviteter som våra informanter uttrycker. Exempel på sådana är att måla och skulptera. Andra metoder som tidigare nämnts är jämföra film och bok, diktskrivning och sagoberättande.

8.5.3 Samtal och berättande

Chambers talar om två olika sorters reaktioner som är viktiga för att barnen ska bli det han kallar för ”tänkande läsare”, vilket är tredje steget, *Reaktion och respons*, i modellen ”Läsandets cirkel”. Den ena är att barnen gärna vill ha samma läsupplevelse igen, och den andra är att de vill prata om det som de har läst (Chambers, 1995, s. 16). Dessa samtal är även de grundförutsättningar, enligt Chambers, för en god läsmiljö (Chambers, 1995, s. 50). Hos de läsovilliga barnen uppstår kanske inte dessa reaktioner och viljan till samtal spontant vilket kan bero på negativa upplevelser kring utelämnandet av tidigare läsupplevelser (Beers, 1998b, s. 61). Detta innebär att den

vuxne får arbeta mer aktivt och medvetet med samtal och berättande. Vår informant Barbro är medveten om detta och framhäver vikten av att barnen ska få berätta och dela med sig av sina upplevelser med en vuxen som tar dem på allvar. Också Ullström menar att det är viktigt att inte döma de upplevelser och åsikter som yttras i samband med boksamtal (Ullström, 2005, s. 156). Doris har positiva erfarenheter av en verksamhet där ungdomarna fick möta en känd författare, där hon upplever att en av de bidragande faktorerna till att samtalet med författaren blev lyckat var att ungdomarna kände att de deltog i diskussionen på lika villkor.

Några informanter lyfter fram samtal om det som barnen har läst eller lyssnat till som ett bra sätt att stimulera till läsande. Erika nämner att hon efter att hon lyssnat på en bok tillsammans med barnen, brukar uppmana dem att prata om de inre bilder de skapat till berättelsen de lyssnat till. Hon för även samtal kring skillnader mellan bok och film. I anslutning till detta vill vi återknyta till Kiefers resonemang om att läsningen består i flera komponenter, inte enbart avkodning av den tryckta texten. Läsning består även av den icke-visuella informationen vilken barnen genom högläsning och samtal kring det de lyssnat till kan framkalla (Kiefer, 2001). Genom att deltagarna i gruppen samtalar kring upplevelser av miljö, huvudpersoner med mera i berättelsen kan barnens fantasi stimuleras och utvecklas. En förmåga de behöver erövra för att kunna få en riktig läsupplevelse. Kiefer menar att läsning först kan uppstå då dessa två, den visuella samt den ickevisuella informationen kan tillgodogöras av barnet (Kiefer, 2001)

Frida menar att barnens egen lust att berätta för varandra kan utnyttjas i ett tillåtande klimat. Williams visar på positiva effekter i arbetet med ”The Quick Book Share”⁷ där barnen fick öva på att tala om sina läsupplevelser inför andra (Williams, 2001). I samtalet kan bibliotekarierna också utnyttja effekten av att barnen påverkar varandra, Barbro menar att barnens egna rekommendationer till varandra ger mer effekt än om hon rekommenderar en bok.

8.5.4 Högläsning och lyssnande

Högläsning är en viktig metod när det gäller att stimulera läsovilliga barn och ungdomar till läsning vilket litteraturen och våra informanter är rörande överens om. Genom lyssnandet till högläsning ges barnen tillfälle att lära sig hur en text är uppbyggd och en förberedelse för vad de själva kan komma att möta när de läser ges (Chambers, 1995, s. 66-72). Enligt Norberg behöver många av de ovilliga läsarna vägledning i sin läsning, vilket de kan få genom högläsning (Norberg, 2001, s 103-104). Barnen kan använda sig av högläsarens gester och tonfall för att skapa en djupare förståelse för berättelsen (Beers, 1998b, s. 58).

Högläsning kan även ge barnen tillgång till och intresse för berättelser och böcker. Flera av våra informanter påtalar högläsningens men även ljudbokens möjlighet när det gäller att få tillträde till berättelser som kanske är för svåra för dem att läsa själv. Erika är den av våra informanter som ger högläsningen och lyssnandet störst utrymme. Hennes verksamhet visar på positiva resultat, vilket resulterat i att specialläraren på skolan visat intresse för verksamheten. Erika berättar om DAISY- spelarens möjlighet att ställa in

⁷ Läsfrämjande verksamhet för läsovilliga barn och ungdomar, se ”Litteraturgenomgång” s. 29

hastigheten på det upplästa vilket innebär att barnen kan lyssna i sin egen takt, samt möjligheten att lyssna och läsa samtidigt. Det råder dock delade meningar huruvida detta är en bra metod, att låta barnen lyssna och följa med i texten samtidigt. Beers forskning har visat på positiva effekter, likaså en speciallärare på skolan som Erika samarbetar med. Dock har Greta en annan erfarenhet. Hon menar att barnen vill göra antingen eller, det vill säga läsa en lättare bok eller lyssna på en svårare. Kanske beror dessa skilda åsikter på barns individuella behov samt orsaken till att de är läsovilliga. I detta fall anser vi att bibliotekarien bör vara lyhörd och låta barnet själv välja ifall de vill läsa och lyssna samtidigt eller läsa respektive lyssna enbart. Det viktigaste är att bibliotekarien upplyser barnen om alla tre möjligheterna och låter dem prova på dessa.

Vi vill framhäva den positiva effekten av, vilket både Ullström och Chambers, påtalar att högläsning ger samtliga i åhörarskaran samma möjlighet att ta till sig texten, högläsningen bidrar till en gemensam upplevelse där alla kan känna sig delaktiga (Ullström, 2005, s 151; Chambers, 1995, s. 72).

8.5.5 Sommarboken

I arbetet med läsovilliga barn och unga bör fortsatt läsning premieras snarare än omfånget av läsningen, det vill säga antalet sidor eller böcker. I detta sammanhang kritiserar en av de vanligast förekommande läsfrämjande aktivisterna på landets folkbibliotek, nämligen sommarboken⁸ (Nespeca, 1990). Sommarboken har inte förts på tal i någon av de intervjuer vi genomfört med våra informanter. Detta skulle kunna ses som bekräftande vad gäller Nespecas kritik mot verksamheten. Kanske är denna aktivitet inte anpassad efter den läsovilliga grupp av barn och unga. Möjligen är sommarboken ett exempel på en sådan aktivitet som inte kan anpassas efter "allas" behov. Vi är dock av övertygelsen att om även facklitteratur, serier och ljudböcker godkändes i läsningen till Sommarboken skulle fler barn och ungdomar vilja och kunna delta. Det är vår förståelse att en majoritet av landets folkbibliotek enbart accepterar skönlitteratur. Vi är medvetna om att sommarboken har ett upplägg som kanske inte fungerar för målgruppen.

8.6 Utåtriktad verksamhet och samarbete

För att nå alla barn och speciellt de som inte kommer till biblioteket självmant krävs samarbete, men det kan också krävas att bibliotekarien kommer ut i målgruppens miljö. Även om det de senaste åren uppkommit ett visst intresse för de barn som inte läser och som inte kommer till biblioteket menar Nespeca att det fortfarande är så att bibliotekets verksamheter främst är till för de barn som redan är invigda i en läsande gemenskap (Nespeca, 1990). Hon menar att biblioteket måste lämna det fysiska biblioteket för att nå dessa barn och unga som inte har möjlighet att komma till biblioteket (Nespeca, 1990). Denna inställning delas av flertalet av de informanter som ingår i vår undersökning. Barbro ser biblioteket som en länk till andra verksamheter som kommer i kontakt med barn. I detta fall utgör Carin ett utmärkt exempel på ett lyckat samarbete

⁸ Sommarboken är en lässtimulerande åtgärd som flertalet folkbibliotek arbetar med under sommaren. De deltagande barnen läser ett på förhand givet antal böcker och skriver en kortare recension om varje bok. Som belöning erhåller barnet en gåvobok från biblioteket.

där hon tillsammans med en dramapedagog gick ut till skolorna för att genom bokdrama stimulera till läsning. Carin beskriver vinsten av detta samarbete som omfattande och att det skapade ett mervärde för samtliga inblandade. Flera informanter är av uppfattningen att biblioteket inte kan se sig själv som en ensam oas utan måste blicka utåt. Flera av de förslag som Nespeca ger på hur biblioteket skulle kunna nå ut med sin läsfrämjande mission är redan omsatta i handling hos en del av våra informanter. Till exempel arbetar bibliotekarierna tillsammans med förskolor i sammanställandet av bokpåsar som finns på flera förskolor. Likaså arbetar bibliotekarier på olika håll i landet med Bok & Bag⁹. På Carins bibliotek arbetar också en musikhandledare med kombinerade musik- och bokstunder. Detta menar vi är ett ypperligt exempel på att kombinationen av olika estetiska uttryck med fördel kan bilda en lyckad förening. Nespeca önskar sig dock ännu mer utåtriktad verksamhet och menar att biblioteket kan marknadsföra sig på de platser barn vistas som till exempel idrottsplatser. Detta återfinns i flera av informanternas svar över tänkbara samarbetspartners men som i nuläget inte används. Exempel på samarbetspartners som under intervjuerna nämndes är socialarbetare, idrottsföreningar, scouter och studieförbund. Det finns i nuläget ett samarbete med landets barnavårdscentraler. Doris är den enda utav informanterna som är av åsikten att ett samarbete med socialarbetare skulle vara fruktbart. Hon menar att ett sådant samarbete skulle kunna underlätta i kontakten med individen.

Erika är den informant som betonar vikten av att tänka sig ett samarbete med kommunledning, skollledning och övriga beslutsfattare. Detta menar vi tyder på en visshet om vikten av att marknadsföra verksamheten och vikten av att visa på vad biblioteket åstadkommer.

Vidare föreslår Nespeca även att det på biblioteket kan anordnas sagostunder där frivilliga läser högt (Nespeca, 1990). Detta finns också på biblioteken runt om i landet. Vi är dock av uppfattningen att det är ett märkligt förslag från artikelförfattaren eftersom detta är en verksamhet som äger rum i det fysiska biblioteket och därmed enligt författarens tidigare resonemang enbart vänder sig till de redan initierade barnen.

Informanterna nämner genomgående lärarkåren som en lämplig samarbetspartner. Detta är en övertygelse som delas av många av de författare vars texter vi tagit del av under denna undersökning. Skolbibliotekarier och lärare bör ha ett nära samarbete för att uppmuntra läsovilliga barn och unga att läsa (Kiefer, 2001). Även bibliotekarier sinsemellan bör samarbeta, barn- och skolbibliotekarier rekommenderas ha ett utbyte för att nå så bra resultat för dessa som möjligt (Nespeca, 1990). Givetvis är även föräldragruppen en viktig part att arbeta med. Flertalet av våra informanter och en stor del av den litteratur vi tagit del av betonar vikten av lässtimulans i hemmet, såväl i form av läsande förebilder som högläsningstillfällen (Fox, 2003, s. 36; Norberg, 2003, s. 61).

⁹ Bok och Bag är en läsfrämjande uppsökande verksamhet där bibliotekarier fyller en träningsväska med böcker som ungdomarna sedan har med sig då de är på träningsläger.

8.7 Bibliotekariens olika roller i det lässtimulerande arbetet

Samtliga av informanterna påpekar att bibliotekarier har ett stort ansvar vad gäller att stimulera till läslust hos barn och unga oavsett om de är läsande eller läsovilliga.

” [...] i första hand är det ju ändå skolans uppgift, men jag tycker samtidigt att biblioteket har ett stort ansvar här och att på något vis skilja det från skolan med läsningen, att det blir något annat att det inte bara är den här nyttoaspekten som man tar fasta på utan här gäller det att förmedla att läsning är något roligt, att det är någonting lustfyllt så det tycker jag är vårt ansvar att kunna förmedla det.”

(Carin)

I enlighet med Smidt kan våra informanternas svar kopplas till de olika roller som hon har beskrivit i sin artikel ”Bibliotekarien som litteraturförmedlar” vilken vi presenterat tidigare. Vi har också genom de svar som våra informanter delgivit oss kunnat finna två roller som vi anser är karaktäristiska för bibliotekarier i det läsfrämjande arbetet, rollen som inspiratör och rollen som samhällsanalytiker. Dessa två roller kommer även de att presenteras och diskuteras mer utförligt i detta avsnitt. Avslutningsvis presenterar och diskuterar vi även de möjligheter och begränsningar som ryms i bibliotekarirollen.

8.7.1 Bibliotekarien som kritiker och litteraturkännare

Att det är viktigt att ha god litteraturkännedom i rollen som litteraturförmedlare är litteraturen vi tagit del av samt de flesta av våra informanter ense om. Carin anser att det är viktigt att ha läst en del barnlitteratur för att ha ett lager att ösa ur vid förmedling till målgruppen. Erika påtalar möjligheten att efter att ha väckt ett läsintresse kunna styra in barnen på andra berättelser. Detta kräver enligt henne kunskap om olika litterära former och verk. Erika och Frida jämför sig med lärarna då de till skillnad från dem ser sig själva som kunskapsinnehavare om och experter på böcker. Som en del i denna roll är bibliotekariens arbete med att välja ut bra böcker som ska presenteras vilket flera av våra informanter gör genom bokprat. Vi har redan tidigare påtalat vikten av ett lämpligt urval i förhållande till målgruppen, vilket bibliotekarien som kritiker och litteraturkännare har kunskap att göra (Smidt, 1994, s. 9).

Greta gav i intervjun uttryck för en viss distans gentemot de läsovilliga barnens litterära smak vilket hon delvis trodde berodde på sin ålder, att hon var en medelålders bibliotekarie. Vi menar att det, oavsett bibliotekariens egen ålder, föreligger ett ansvar att undersöka vad som skulle kunna intressera målgruppen för att sedan omsätta denna vetskap i en lämplig aktivitet. För att erhålla vetskap om tänkbara intressen hos målgruppen finns flertalet metoder inom omvärldsbevakning att tillgå. I denna arbetsuppgift är till exempel Internet en ovärderlig källa till kunskap. Inte att förglömma är även målgruppen själv givetvis den bästa källan för att få kunskap om vad ungdomar verkligen vill ha. I samtalet med dessa kommer bibliotekarien kanske närmre sanningen än genom någon annan källa. Smidt påtalar vikten i rollen som kritiker och litteraturkännare att bibliotekarien ska ha lätt för att förhålla sig till olika typer av litterära former (Smidt, 1994, s. 9). På samma sätt anser vi att det är utav vikt att bibliotekarier som arbetar med barn kan förhålla sig till den litteratur som hon eller han förmedlar. Smidt refererar i sin artikel till en intervju där betydelsen av att bibliotekarien själv läst de böcker som ska förmedlas till barnen för att få dem att läsa lyfts fram (Smidt, 1994, s. 8). I förlängningen är detta utav vikt då bibliotekarien som

kritiker och litteraturkännare ska kunna få sina användare att upptäcka nya författare, genrer och nya sätt att läsa på, exempelvis genom att lyssna på ljudböcker (Smidt, 1994, s. 9). Rollen som kritiker betonas även av Tveit, där bibliotekarien bedömer den litteratur hon eller kan köper in till biblioteket och förmedlar (Tveit, 2004, s. 21). Många av våra informanter har detta ansvar i sin tjänst. En faktor som kan stå i vägen för en tilltalande samling för läsovilliga barn och unga är ekonomin, vilket Erika påtalar är anledningen till att det inte finns mer film på biblioteket. Detta är ett medium som tilltalar läsovilliga barn och unga menar hon.

8.7.2 Bibliotekarien som socialantropolog

I rollen som socialantropolog utgår Smidt från teorier som betonar sammanhanget mellan upplevelsen av texten och de kulturella föreställningarna som läsaren bär med sig (Smidt, 1994, s. 9-10). Dessa kulturella skillnader anser Smidt är viktiga för bibliotekarien att vara lyhörd till (Smidt, 1994, s. 10). Genom intervjuerna med våra informanter har vi blivit medvetna om att det kan finnas en distans mellan vad läsovilliga barn och unga uppskattar för litteratur och medier i jämförelse med bibliotekariernas inställning till dessa. Barbro är något kluven inför detta då hon menar att å ena sidan att det är viktigt att utgå ifrån barnet men å andra sidan vill ge dem något annat än vad de efterfrågar som kan stimulera deras fantasi. Denna kluvenhet är inte något vi tror är unikt i sammanhanget utan kan kanske kopplas till andra roller som exempelvis kritiker och litteraturkännare. Dock anser vi att detta kan vara en kärna i varför många barn är läsovilliga. Barnen kan känna att det som de önskar inte finns på biblioteket vilket kan ge dem en negativ uppfattning. Att vara lyhörd har vi vid flera tillfällen betonat betydelsen av, dock kan det enligt Greta vara svårt att veta vad barnen vill ha då hon ibland känner sig distanserad till barnens verklighet och behov. Hon känner att eftersom hon är lite äldre kan det ibland vara svårt att veta vad som tilltalar barnen. Vi tror att om bibliotekarien har en öppen dialog med barnen och inser att alla har olika kulturella bakgrunder vilket innebär att vi läser på olika sätt och önskar att läsa olika typer av litteratur vilket vi uppfattar olika. Anita är emellertid väldigt öppen och fördomsfri när hon förmedlar litteratur och tar barnens önskemål på allvar:

”[...] man måste ta dem på allvar, är de intresserade av vissa saker så måste man kämpa för att fixa de böckerna, det var en som tvunget skulle ha en bok om Paris Hilton och det var ju inget bibliotek i hela stan som köpt in den och kommer aldrig att göra det heller, men en annan stad har köpt in den så jag har skickat en förfrågan om ett fjärrlån [...]”.

Frida uttrycker också hon en förståelse för att barnen är olika som människor och på så sätt även önskar sig olika typer av litteratur vilket hon försöker erbjuda i sin verksamhet.

8.7.3 Bibliotekarien som pedagog

Insikten hos informanterna om att denna målgrupp kräver stor ansträngning är väl förankrad. Likaså erfarenheten om att traditionella verksamheter måste anpassas efter målgruppen för att visa på nya ingångar till läsning. Doris, Frida och Greta anser att bibliotekarien måste kunna erbjuda något till alla, och då är det bra att ha insikt i olika typer av behov men även attityder hos målgruppen. De menar att för att lyckas i arbetet med dessa barn krävs en förståelse hos bibliotekarien för målgruppens svårigheter med att tillgodogöra sig läsning. Carin understryker att barnen behöver mycket motivation

och uppmuntran. Smidt menar att i rollen som pedagog ska bibliotekarien försöka bygga upp positiva förväntningar till det hon eller han ska förmedla, samt eventuellt överbrygga negativa inställningar (Smidt, 1994, s. 10). Dessa förväntningar, positiva som negativa, skulle vi vilja koppla ihop med bibliotekariens förståelse för de inre förutsättningarna som barnen ger uttryck för och bär med sig i de olika verksamheterna. Bibliotekarien kan genom att uppnå en förståelse för att hon eller han genom att förändra de yttre förutsättningarna kan påverka barnen att få en mer positiv inställning till läsning. Dessa förutsättningar är bibliotekarien som pedagog väl medveten om. Likaså visar våra informanter upp vetskap om detta genom sina aktiviteter; Barbro genomför pedagogiska visningar av bibliotekets samling för att barnen ska lära sig hitta i biblioteket och på så sätt inte känna sig främmande inför denne. Frida visar på medvetenhet angående vikten av ett begränsat urval för dem som har svårt att hitta litteratur. Carin har hittat en alternativ ingång till läsning vilket visat sig fungera väldigt väl. Greta och Erika arbetar med lyssnandet, även det en ingång till läsandet. Slutligen visar Anita på en medvetenhet om vikten av en positiv känsla, en god stämning i anslutning till den aktivitet som ska äga rum, i det här fallet i form av att bjuda på te. Bibliotekarien som pedagog behandlas utförligt av Limberg, som bland annat menar på att bibliotekarier som arbetar på skolbibliotek har en undervisande ”pedagogisk” roll, dock är det i hennes resonemang relaterat till informationssökning. Hon skriver vidare att anledningen till att så lite forskning bedrivits kring skolbibliotekariens läspedagogiska roll är att den anses självklar och oproblematiserad (Limberg, 2003, s. 53; 67). Vi vill här precis som Limberg kommentera vikten av att forskning kring denna bedrivs då denna roll är framstående för många bibliotekarier. Rollen är också viktig då det visar sig att allt fler barn är omotiverade till och har svårigheter med läsning.

8.7.4 Bibliotekarien som marknadsförare

Enligt Smidt är bibliotekarien som marknadsförare medveten om effektiviteten av förmedling av litteratur mellan familj och vänner (Smidt, 1994, s. 10-11). Många av våra informanter framhäver effekten av att barnen får rekommendera litteratur till varandra. Många gånger har det visat sig att denna metod är mer effektiv än när bibliotekarien själv rekommenderar böcker. Barn lyssnar till barn. I informanternas svar kan vi urskilja tre olika mottagare av marknadsföringen, läsovilliga barn och unga, andra vuxna som möter dessa samt politiker och beslutsfattare. Den främsta marknadsföringen mot läsovilliga barn och unga, kan bland annat ta sig i uttryck via bokprat, skyltning av böcker samt via bibliotekets hemsida. Anita betonar vikten av att böckerna är fräscha och tilltalande. Bibliotekarierna kan även marknadsföra sitt utbud och sin verksamhet genom en bokdepå utplacerad på ett ställe där barn och unga ofta vistas på exempelvis fritidsgårdar. Förutom som marknadsföring kan detta fungera som ett steg i den lässtimulerande verksamheten i att nå de barn som inte självmant kommer till biblioteket.

Ett led i den lässtimulerande verksamheten kan vara den marknadsföring som bibliotekarier riktar mot lärare, föräldrar och andra vuxna som möter barnen. Barbro och Greta exemplifierar med att rekommendera bland annat ljudböcker som de själva kanske inte upptäckt, men kan dra nytta av i undervisningen. Andra förslag som våra informanter delgett oss är att gå ut på föräldramöten och informera, både om litteratur och om bibliotekets verksamhet men också om konsekvenserna av att inte kunna läsa.

Erika var den som tydligast poängterade den tredje mottagaren av marknadsföringen, politiker och beslutsfattare. Hon menar att bibliotekarier måste sträva efter att skapa förståelse för bibliotekariers viktiga roll bland politiker och skol- och kommunledningar:

” jag menar skollidningar och ledning inom kommunen som fattar olika beslut och politiker, där skulle jag vilja ut mera, för man kan inte förändra i samhället om man inte har dem med sig, vi kan ju stå och stampa på vårt lilla ställe och jobba för våra saker men sprids det inte till en bredare massa så kommer vi aldrig komma framåt, det är något att jobba vidare, att kunna utveckla den här verksamheten och att de förstår hur viktigt det är för barns framtid”

(Erika)

8.7.5 Bibliotekarien som människa

Många av informanterna betonar vikten av att låta förtroende och respekt prägla relationen mellan bibliotekarie och barn. Barnen måste kunna känna tillit till bibliotekarien och denna uppstår då bibliotekarien visar prov på lyhördhet mot deras behov. Smidt menar att användaren vill möta en människa, inte en maskin, som de kan känna förtroende och tillit till (Smidt, 2004, s. 11). Denna tillit kan även den påverka de inre förutsättningarna hos barnen, då de genom en god relation till bibliotekarien kan komma att bli mer välvilligt inställda till den litteratur och de medier de förmedlar. Att verksamheten i någon mån påverkas av bibliotekarien och dess personliga inställning och bakgrund är något som en del av våra informanter påpekar. Barbro menar att verksamheten beror på bibliotekariernas inställning och vad det är som det ska satsas på vilket hon inte anser är bra. Detta resonemang förekommer även i den forskning som Limberg tagit del av (Dressman, 1997, genom Limberg, 2003, s. 51). Doris framhäver den positiva effekten av att bibliotekarierna är olika som människor och på så sätt föredrar olika typer av litteratur.

8.7.6 Bibliotekarien som inspiratör

Eftersom vi under arbetet med undersökningen uppmärksammade tendenser i informanternas svar som vi ansåg inte gick att placera i de rollbeskrivningar som Smidt redogjort för, har vi gett dessa eget utrymme i analysen. Den ena av dessa roller är bibliotekarien som inspiratör. Likheter mellan denna roll och rollen som marknadsförare förekommer, liksom mellan flera andra av redan presenterade roller. Vi upplever dock att Smidts konstruktion av marknadsföraren är alltför snävt tilltagen för att rymma den förmedling av lust som våra informanter ger uttryck för. Flera av våra informanter påtalar det betydelsefulla i att inspirera och förmedla en lustfylld stämning i de olika verksamheterna. Erika uttrycker detta genom att berätta om att hon vid det första tillfället då hon möter barnen brukar berätta om varför hon tycker att böcker är så kul. Frida försöker även hon inspirera genom att förmedla den egna lusten för läsning och vad hon anser är den största behållningen, hon säger:

”[...] det jag försöker fånga hos barnen i bokpratet det är ju liksom deras fantasi, deras inre flöde och deras egna tankar, det här som vi behöver allihopa att stanna upp och tänka efter, att fångas av en berättelse som inte i första hand bygger på rörliga bilder, att det är du själv som är medskapare [...]”

Rollen som inspiratör är även den viktig då den precis som många andra utav Smidts roller kan bidra till att barnens negativa föreställningar i förhållande till läsning kan vändas till positiva. Men inspiratören måste själv tycka att det är roligt att läsa för att vara trovärdig i sin roll.

Informanterna framhäver även vikten av att inspirera lärare, föräldrar och andra bibliotekarier. Erika pratar om att sprida goda erfarenheter till andra vuxna som möter målgruppen, så att även de kan ta till sig utav dessa och eventuellt använda dem i sin verksamhet. Detta talar även Carin om då hon vill inspirera lärare att använda sig av bokdrama i sitt arbete. Hon påtalar vikten av att lägga det på en enkel nivå så att det är lätt att ta efter. Att engagera och uppmuntra föräldrar att läsa för sina barn talar Frida om och Greta om att informera och samtala med lärare om olika metoder att arbeta med böcker, exempelvis med ljudböcker och boksamtal.

8.7.7 Bibliotekarien som samhällsanalytiker

Kategorin bibliotekarien som samhällsanalytiker är viktig beroende på att de iakttagelserna som våra informanter har gjort förklarar deras situation och de förutsättningar de har att utgå ifrån i sitt arbete. Till skillnad från rollen som socialantropolog där bibliotekarien utgår ifrån den egna lokala målgruppen, reflekterar bibliotekarien som samhällsanalytiker om samhällstrender och förändringar i samhället i stort. Förändringar som kan komma att beröra bibliotekariens arbete. Dessa förändringar kan till exempel vara dokumenterade i de rapporter som visar på att läsning får en mindre plats i samhället och TV-tittande en större. Som en följd av detta menar Frida på att det ibland känns som om hon jobbar i bakvatten. Doris och Frida uppmärksammar en förändring vad gäller människors läsvanor, då även vuxna i större utsträckning är förut föredrar att lyssna på ljudböcker. Doris menar på att det kan bero på att många vuxna även de har det jobbigt med sin läsning och att folk har så ont om tid och är så stressade att de gör andra saker under tiden de lyssnar till en bok. Tiden och de rådande samhällstrenderna påverkar barnen och på så sätt även bibliotekarierna och deras litteraturförmedlande och läsfrämjande arbete.

En annan sida av samhällsanalytikern är den vilken Erika beskriver då hon belyser bibliotekariens viktiga roll med tanke på att allt fler barn och unga har svårigheter med läsningen. Hon ser bibliotekariers arbete och kompetens som viktiga faktorer för att kunna motverka denna trend.

8.7.8 Möjligheter och begränsningar i rollen/ rollerna som bibliotekarie i det lässtimulerande arbetet

De möjligheter och begränsningar som innesluts i bibliotekarierollen behandlas inte i någon större utsträckning i den forskning vi tagit del av. Därför saknar dessa avsnitt i analysen i samma utsträckning den teoretiska förankring som tidigare avsnitt i analysen har. I dessa följande avsnitt är det istället informanternas resonemang som får utgöra stommen i analysen.

Erika är en av de informanter som starkt framhåller möjligheten att skapa en annan slags relation till barnen än vad andra yrkesgrupper som möter barnen kan göra. Flera

av våra informanter har tagit fasta på den utgångspunkt som framhålls i litteraturen kring läsovilliga barn och unga, vikten av att inte se dem som en homogen grupp utan som enskilda individer. Informanterna har delgett oss goda exempel då barnen uttryckt läsglädje. Anita berättar om en pojke som var ovan vid att läsa men som efter sommarlovet blivit medlem i en bokklubb vilket han lyckligt berättade för henne. Carin berättar en liknande historia:

[...] en pappa med en pojke som kommit in i stort sett dagen efter [ett bokdrama] och varit sugna på att låna någon bok och pappan har sagt att 'åh, det här är den första bok han har läst sedan han började lära sig läsa', och varit jätteglad, [...] den här pojken har faktiskt blivit lässugen. Det är ju de här små sakerna som man får ta vara på och då känns det som att 'det här är inte så dumt då!'"

Den glädje som våra informanter ger uttryck för då de berättar liknande anekdoter menar vi tyder på att de lyckas i arbetet med att se barnen som individer och inte främst som medlemmar i en enhetlig gemenskap.

Flera informanter valde att omedelbart se vilka möjligheter de har i jämförelse med lärarkåren. Erika menar att hon som bibliotekarie kan se barnen på ett annat sätt. De informanter som arbetar på integrerade skol- och folkbibliotek eller folkbibliotek menar även att de då träffar barnen och ibland deras föräldrar på biblioteket utan att det är i skolsammanhang. Detta upplevs av informanterna som något positivt. Kontakten med bibliotekarien förknippas då inte med skolan. Doris sammanfattar vad många informanter uttrycker då hon säger att bibliotekarier inte har någon "[...] kravfylld roll utan en erbjudande roll". Informanterna talar gärna om att de inte kräver några motprestationer från barnen vilket ofta krävs i de sammanhang barnen läser i skolan. Som en konsekvens av det prestationslösa anser sig informanterna också vara mer tillåtande vad gäller vad målgruppen vill läsa.

"[...] vill de läsa serier så låt dem göra det, det är ju också lite tabu det här, att lärarna säger att nej de får inte läsa serier eller att föräldrar säger det, då brukar jag säga att låt honom läsa det, för då kommer han att läsa böcker också, för då finns det ju ändå det intresset för serier så dödar man det också, vad har man då? Till det barnet, nej jag får inte ens låna det vad jag vill, låt dem låna vad de vill, [...] jag tror att man ibland på biblioteket dödar sig själv nästan när man lägger för mycket värderingar i det, finns det på biblioteket så måste man få låna det ju.. [...] men allt det här nejandet och begränsandet det tror jag är väldigt farligt"

Att bibliotekariens roll inte präglas av auktoritet på samma sätt som till exempel lärarens belyser våra informanter på olika vis. Majoriteten av informanterna tycker det är positivt att de inte har samma kontrollerande position som andra som arbetar med barn och unga. Erika delger oss en delvis annorlunda uppfattning då hon relaterar auktoriteten mot föräldrar istället för mot barnen som det tidigare handlat om. Hon säger nämligen att hon stundtals kan önska sig mer auktoritet. Hon framför dessa tankar med ett skratt, då hon säger att hon önskar sig mer auktoritet i förhållande till föräldrar då det handlar om att betona vikten av att läsa för barn. Vi väljer likväl att presentera hennes resonemang kring detta eftersom vi finner det intressant, inte minst med tanke på våra teoretikers betoning av föräldrarnas påverkan på målgruppens läsning.

Doris menar genom att säga att kontinuitet är en förutsättning som krävs för att bibliotekarien ska kunna se de individer och behov som ryms i gruppen. Ytterligare en

aspekt av den problematik som begränsar bibliotekarien vad gäller möjligheten i att lyckas hitta rätt bok till rätt individ finns i att bibliotekarien oftast inte har fördjupad kunskap om varje enskild individ vilket till exempel barnens lärare har. Till skillnad från Greta som uttrycker ovanstående kan Doris se en fördel i att inte vara insatt i individernas bakgrund.

”Det är ju lite grann problematik att dom kanske inte direkt säger att ’jag kan inte låna hem en bok för det är så stökigt hemma’, att föräldrarna slåss och så vidare man känner lite granna att det handlar om deras integritet att man inte kan krypa in under skinnet på dom som lärarna kanske kan göra ibland. Och det kan ju vara en begränsning men det kan ju också vara en styrka att man inte vet. Man tar dom rakt upp och ner. Man vet att här är det nån som behöver lite extra lässtimulans men inte varför.”

Under en av intervjuerna ventilerades skepticism mot ”de äldre bibliotekarier” som tror att barnen per automatik kommer till biblioteket utan att bibliotekarien själv behöver anstränga sig. Informanten menar att det krävs engagemang och aktivitet från bibliotekarien för att lyckas nå denna målgrupp. En annan skepticism var den Anita uttryckte angående obligatorisk läsning av klassiker. Hon tycker inte att det är märkligt att barn inte vill läsa dessa när det ges ut så mycket bra barn- och ungdomslitteratur idag. Även om inte våra informanter menar att yrkesverksamma inom bibliotekariekåren kan utgöra hinder på vägen drar vi den slutsatsen utifrån det vi tagit del av i intervjuerna i denna undersökning. Om barn och unga utsätts för resonemang som ovanstående kan det givetvis innebära att en tveksam biblioteksbesökare blir än mer tveksam om hon eller han möter motstånd i sitt närmande av läsning. Detta skulle kunna ses som en begränsning i rollen eftersom målgruppen då bär med sig negativa erfarenheter som kan försvåra arbetet för den bibliotekarie som arbetar för att nå den läsintresserade gruppen.

Greta resonerar kring att bibliotekarien kanske inte har den kunskap om barn och ungas läsning och om olika läsprocesser som behövs för att arbeta med specialiserad verksamhet mot dessa barn och unga.

”[...] möjligtvis att man klampar in på något som man inte har kompetens för riktigt, [...] egentligen skulle man som bibliotekarie behöva förstå mycket mer, jag skulle vilja förstå mycket mer om läsprocesser både vad det gäller lässvårigheter och läsovilliga, det skulle jag absolut vilja förkovra mig i.”

En begränsning som samtliga informanter redogör för är de ekonomiska och tidsmässiga resurser de har att röra sig inom. Det är knappa marginaler och eftersom det sällan är möjligt att ägna sig helhjärtat åt en utvald grupp finns alltid ett visst mått av otillfredsställelse av detta slag. Carin nämner också att hon hade velat följa upp konsekvensen av hennes läsfrämjande arbete.

9 Slutsatser

Vilka attityder menar bibliotekarier att de kan finna hos läsovilliga barn och unga i åldern 9-15 år?

Under arbetet med denna undersökning har det uppkommit skillnader mellan den teoretiska bas vi haft i Beers jämfört med de svar som informanterna gett oss i intervjuerna. Beers arbetar utifrån uppfattningen att det finns fyra grupper av läsovilliga barn och unga. Dessa är lästekniskt okunniga, slumrande, omotiverade och oengagerade läsare. I informanternas svar kan vi identifiera de lästekniskt okunniga och de slumrande läsarna relativt oproblematiskt. De omotiverade och de oengagerade läsarna är dock svåra att särskilja. Vi utgår från att detta beror på att Beers har intervjuat läsovilliga barn och unga medan vi intervjuat de bibliotekarier som arbetar med dessa. Informanternas resonemang kring målgruppens förhållande till sin läsning skiljer sig på några punkter från det resonemang som Beers för. Till exempel talar inte informanterna om läsovilliga barn och ungas förhållande till andra som till skillnad från dem uppskattar läsning, vilket är centralt i Beers forskning. Våra informanter framhåller att det till exempel förekommer individer som varit läsare men som i nuläget ägnar sin uppmärksamhet åt andra aktiviteter. Detta diskuterar även Beers då hon väljer att kategorisera dessa som slumrande läsare. Informanterna framhåller att flera av de läsovilliga barnen är stressade och har koncentrationssvårigheter vilket inverkar negativt på deras förhållande till läsning. Detta är något som Beers inte använder sig av som en faktor då hon diskuterar läsovilliga barn och ungas förhållande till sin läsning (Beers, 1998b). Vi anser att detta är en intressant skillnad. I denna undersökning har även den påverkan som föräldrar har på läsovilliga barn och ungas förhållande till läsning fått utgöra en betydande del. Såväl informanter som forskare betonar detta som en avgörande influens på barns och ungas inställning till läsning.

Det mest framträdande vad gäller informanternas uppfattningar av läsovilliga barn och ungas förhållande till läsning är att läsning är förknippat med svårigheter av olika slag. Informanterna framhåller även den negativa inverkan på läsning som stress har. Många av informanterna betonar även att läsning upplevs som tråkigt och jobbigt för dessa barn och unga.

Hur kan folk- och skolbibliotekarier stimulera till läslust hos läsovilliga barn och unga i åldern 9-15 år?

Vi vill koppla samman resonemanget ovan med Chambers beskrivningar av de inre förutsättningar som målgruppen bär med sig. Dessa inre förutsättningar kan till exempel vara personliga erfarenheter vilka kommer att påverka de aktiviteter, i det här fallet

läsning, som barn och unga tar sig för (Chambers, 1995). Denna förståelse är viktig för bibliotekarien att känna till då den kommer att påverka dennes verksamhet.

Genom förståelsen för att läsovilliga barns och ungas inre förutsättningar kan påverkas genom lässtimulerande metoder och faktorer i den yttre miljön kan bibliotekarier påverka läsovilliga barns och ungas inställningar till läsning. En sådan faktor kan vara att ge barnen en regelbunden ickestyrd lässtund varje dag. Att skapa en lugn omgivning där barn och unga får lugn att läsa utgör en väsentlig del i Chambers resonemang, något som även våra informanter framhåller tydligt (Chambers, 1995). Flertalet av informanterna beskriver hur de eftersträvar att kunna erbjuda barnen en stressfri miljö. Detta åstadkoms till exempel genom att samla de läsovilliga barnen och ungdomarna i smågrupper.

I Chambers modell "Läsandets cirkel" börjar all läsning med ett val, i detta steg är tillgängligheten till olika typer av genrer och medier av betydelse. När barnen och ungdomarna väl gjort ett val går hon eller han över i nästa steg vilket är att läsa. För att kunna läsa menar Chambers precis som många av våra informanter att de behöver tid och lugn. När de väl har läst ut till exempel boken är det utav vikt att det finns en vuxen vilken barnet kan samtala med kring boken och eventuellt få vägledning till att välja något nytt att läsa (Chambers, 1995). I detta steg har flera av våra informanter påtalat vikten av lyhördhet inför deras behov. De har också påtalat vikten av att kunna tillgodose deras önskemål, utan någon större innehållsmässig värdering. Samtliga av våra informanter och mycket av den litteratur vi tagit del av framhäver möjligheten att utnyttja andra vägar till läsning än genom den traditionella boken. Högläsning ges stort utrymme precis som lyssnandet på ljudböcker. Även samtal kring det lästa har visat sig vara en fruktbar metod då barn och unga inspireras av att lyssna till andra barn och ungas läsupplevelser. Bibliotekarier vinner mycket på att engagera barnen och ungdomarna i olika aktiviteter i anslutning till böcker och litteratur, exempelvis bokdrama. Genom att medverka i dramatiserandet av en bok eller en berättelse får barnen och ungdomarna en ingång till berättelsen då de kan relatera till dessa upplevelser senare i sin läsning. De blir på ett sätt medskapare och får en personlig relation till berättelsen. Läsovilliga barn och unga har ofta svårigheter med att skapa inre bilder när de läser vilket kan bidra till dess ovilja i förhållande till läsning. De metoder vi presenterat ovan kan samtliga bidra till att hjälpa dem att skapa dessa inre bilder.

För att kunna nå läsovilliga barn och unga är det viktigt att nå dem i den miljö där de befinner sig till exempel i skolan. Därför är det även utav vikt att bibliotekarier samarbetar med andra vuxna som möter dem i sin vardag. Skolan utgör även en arena för bibliotekarierna att etablera en kontakt med barnens och ungdomarnas föräldrar. Bibliotekarien kan arbeta förebyggande genom att på föräldramöten informera om vikten av en god läsmiljö i hemmet. På samma sätt kan bibliotekarien genom ett samarbete med lärare inspirera dessa till att använda olika metoder för att stimulera till läsning.

Vilken roll/roller kan folk- och skolbibliotekarierna spela i den lässtimulerande verksamheten mot läsovilliga barn och unga i åldern 9-15 år?

Vi har i arbetet med denna undersökning lyckats identifiera samtliga av de roller som Smidt presenterar i sin forskning, kritiker och litteraturkännare, marknadsförare, socialantropolog, pedagog och vanlig människa (Smidt, 1994). I de intervjuer vi genomfört med bibliotekarier som arbetar med läsovilliga barn och unga har vi dessutom tyckt oss se ytterligare två roller, inspiratör och samhällsanalytiker. Att dessa roller är identifierbara menar vi indikerar att bibliotekarierollen är ytterst komplex. För att lyckas i arbetet med läsovilliga barn och unga krävs att bibliotekarien inte begränsar sig i synen på den egna rollen utan har en förmåga att anpassa sig efter den situation hon eller han befinner sig i och den användare hon eller han har framför sig. Genom att inta dessa olika roller uppvisar bibliotekarierna förståelse för olika sätt att tänka kring samt agera efter i det läsfrämjande arbetet. Rollernas skillnader till trots interagerar de ständigt med varandra och kompletterar således varandra i det bibliotekariska arbetet. De bibliotekarier som utgjort informantunderlag i denna undersökning framhåller att de till skillnad från andra som arbetar med läsovilliga barns och ungas läsning kan representera en lustbetonad läsning. I jämförelse med till exempel lärare kräver informanterna inga motprestationer vid läsning utan menar själva att de har en kravlös roll. De upplever att det är en av de största tillgångarna i deras roll som bibliotekarie.

Tre angreppssätt som bildar en helhet

För att få förståelse för läsovilliga barns och ungas attityder och förhållande till läsning måste bibliotekarien vara medveten om de inre förutsättningar de har och bär med sig i förhållande till läsning. Dessa inre förutsättningar kommer att påverka arbetsgången och resultatet av den lässtimulerande verksamheten. Dessa inre förutsättningar, däribland ovilja och intresse för läsning, kan bibliotekarien överbrygga genom att påverka de yttre förutsättningarna. Genom att de läsovilliga barnen och ungdomarna ges tid att läsa varje dag i en miljö som är lugn kan dennes inställning till läsning komma att bli mer positiv. Även de lässtimulerande metoder som bibliotekarien använder sig av i sitt arbete kan hjälpa till att övervinna negativa inställningar hos de läsovilliga barnen och ungdomarna. Exempel på sådana metoder är bokdrama där barnen och ungdomarna själva får vara med och agera, eller genom högläsning eller lyssnandet till ljudböcker vilket ger alla en gemensam läsoplevelse. I det anpassade bokpratet kan bibliotekarien visa på olika typer av litteratur och medier anpassade till målgruppens behov. Genom den komplexa rollen som bibliotekarie, vilken inbegriper flera olika roller, kan hon eller han genom sin förståelse arbeta på olika sätt för att stimulera läsovilliga barn och unga till läsning.

Vi har i denna undersökning genom våra frågeställningar visat på tre olika håll från vilka bibliotekarien kan närma sig den problematik som omgärdar läsfrämjande verksamhet mot läsovilliga barn och unga i åldern 9-15 år. När förståelsen för dessa tre uppnås skapas en helhet vilket borgar för bibliotekariens möjlighet att skapa läsare. Dessa olika aspekter syns i litteraturen men även i de svar som framkommit i intervjuerna med våra informanter.

Vi är av uppfattningen att de bibliotekarier som ingått i denna undersökning i stor utsträckning lyckas i uppgiften att se de barn och unga som är läsovilliga som enskilda individer. Ullström hävdar kanske tydligast av de forskare vi i denna undersökning refererat till vikten av att inte låta de läsovilliga barnen bilda en homogen samling för bibliotekarien. Det är en avgörande faktor för verksamheten goda resultat att

bibliotekarien lyckas i detta (Ullström, 2005, s. 138). Att våra informanter lyckas i detta menar vi är beundransvärt.

Litteraturförteckning

Akenine, Eva & Alvarado, Nadine (2004). *Jag försöker vara i alla hyllor*. Högskolan i Borås, 2004:81.

Barnspåret : idébok för bibliotek (1994). Eriksson, Anna- Birgitta, Gisselquist, Lisbeth, Nilsson, Uno, Rydsjö, Kerstin m.fl. Lund: Bibliotekstjänst.

Beers, Kylene (1996a). No time, no interest, no way!, Part 1, *School Library Journal*, Vol. 42:2, ss 30-34.

Beers, Kylene (1996b). No time, no interest, no way!, Part 2, *School Library Journal*, Vol. 42:3, ss 110-114.

Beers, Kylene (1998a). Listen while you read, *School Library Journal*, Vol. 44:4, ss. 30-36.

Beers, Kylene & Samuels G. Barbara (red.) (1998b). *Into Focus : Understanding and creating middle school readers*. Norwood: Christopher- Gordon Publishers Inc.

Boken ITiden : betänkande från utredningen om boken och kulturtidskriften (1997). Stockholm: Fritzes. (Statens offentliga utredningar 1997:141).

Borén, Gunilla & Limberg, Louise (1991). Att väcka läslust : något om bibliotekets kreativa roll. *Svensk biblioteksforskning : meddelande från centrum för biblioteksforskning*, Nr. 2 s. 34-40. Göteborg: Göteborgs Universitet.

Bourque, Linda B. & Eve P. Fielder (2003). *How to conduct telephone surveys*. 2. uppl. Thousand Oaks, Calif.: Sage.

Chambers, Aidan (1998). *Böcker inom oss : om boksamtal*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Chambers, Aidan (1995). *Böcker omkring oss : om läsmiljö*. Stockholm: Nordstedts.

Dayton-Sakari, Mary & Jobe, Ronald (2003). Reluctant readers choose nonfiction : Just Give Me the Facts!, *Bookbird*, Vol. 41:1, ss. 21-27.

Edlund, Annika (2005). Utan böcker- ingen chans. *På tal om böcker : om bokprat och boksamtal i skola och bibliotek*. s. 32-35. Lund: Bibliotekstjänst.

- Ehrin, Lina (2003). *Det handlar om att hitta rätt bok till rätt tillfälle : en undersökning av läsfrämjande verksamhet för ungdomar i åldern 13-19 år*. Högskolan i Borås, 2003:41.
- Eriksson, Anna Birgitta (1994). Barnbibliotekets uppgifter. *Barnspåret : idébok för bibliotek*, s. 43-46. Lund: Bibliotekstjänst.
- Fox, Mem (2003). *Läsa högt : en bok om högläsningens förtrollande verkan*, Ystad: Kabusa böcker.
- Holme Magne, Idar & Solvang Krohn, Bernt (1997). *Forskningsmetodik : om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Kiefer, Barbara (2001). An expert explains how to help kids learn to read ... and learn to love it, *School Library Journal*, Vol. 47:2, ss. 48-53.
- Kulturpolitik* (1997). (Elektronisk)
Tillgänglig: <www.regeringen.se/content/1/c4/17/87/32aadd60.pdf>, s. 49 & 209
(Regeringens proposition 1996/97:3). Stockholm.
- Kulturpolitikens inriktning* (1995). Stockholm: Fritzes. (Statens offentliga utredningar 1995:84).
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Ledin, Maria (2005). *Barnbibliotekariers kompetens och kärnkunskaper på området litteraturförmedling och läsfrämjande arbete*. Högskolan i Borås, 2005:82.
- Limberg, Louise (2003). *Skolbibliotekets pedagogiska roll : en kunskapsöversikt*. (2 uppl.). Stockholm: Skolverket.
- Myllylä, Anne & Näslund, Ragnhild (2004). *Barnbibliotekariers förmedlingsarbete med lättläst barnlitteratur*. Högskolan i Borås, 2004:87.
- Nationalencyklopedin*. Tillgänglig: <<http://www.ne.se> (2006-03-14)>.
- Nespeca McCleaf, Sue (1990). Libraries can Attack Illiteracy, *School Library Journal*, Vol. 36:7, ss. 20-23.
- Norberg, Inger (red.) (2003). *Läslust och lättläst : att förebygga och reparera lässvårigheter och bevara läslusten*. Lund: Bibliotekstjänst.
- På tal om böcker : om bokprat och boksamtal i skola och bibliotek* (2005). Lund: Bibliotekstjänst.
- Repstad, Pål (1999). *Närhet och distans : kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

- Rosenzweig, Susan (1996). Books that hooked 'em: reluctant readers shine as critics, *American Libraries*, Vol. 27:6, ss. 74-77.
- Smidt, Jofrid Karner (1994). Bibliotekarien som litteraturformidler. *Bok og bibliotek*, Årg 61 Nr 2 s. 6-11. Oslo: Statens bibliotekstillsyn.
- Trost, Jan (1997). *Kvalitativa intervjuer*. (2.uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Tveit, Åse Kristine (2004). *Innganger : om lesing og litteraturformidling*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Törnfeldt, Maria (1994a). Att väcka läslust hos lässvaga barn och ungdomar. *Barnspåret : idébok för bibliotek* s. 205-210. Lund: Bibliotekstjänst.
- Törnfeldt, Maria (1994b). Stimulating Children to Read : a Project Concerning Poor and Unwilling Readers, *Swedish Library Research/Svensk Biblioteksforskning 1994:1*.
- Ullström, Margaretha (2005). *Samtal på bibliotek : om samtalet som arbetsmetod i biblioteksarbetet*, Lund: Bibliotekstjänst.
- Watson, Jamie & Stencil, Jennifer (2005). Reaching Reluctant Readers with Nonfiction, *YALS Young Adult Library Services*, Vol. 4:1, ss. 8-12.
- Wilhelmsson, Wiviann (red.) (2000). *Som fisken i vattnet : Barnens väg till språk och läsande*. Lund: Bibliotekstjänst.
- Williams, Molly (2001). Making connections : A Workshop for Adolescents who struggle with reading, *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 2001 Vol. 44:7, ss. 588-603.
- Ögland, Malin (2002). *Skolans bibliotek : om att utveckla samarbetet mellan skolbibliotek och arbetslag*. Stockholm: Statens kulturråd.

Informantförteckning

- Intervju med bibliotekarie Anita, 2006-03-28.
- Intervju med bibliotekarie Barbro, 2006-03-30.
- Intervju med bibliotekarie Carin, 2006-04-03.
- Intervju med bibliotekarie Doris, 2006-04-03.
- Intervju med bibliotekarie Erika, 2006-04-05.
- Intervju med bibliotekarie Frida, 2006-04-07.
- Intervju med bibliotekarie Greta, 2006-04-12.

Bilaga 1

Hej!

Vi heter Linda Eriksson och Jenny Magnusson och studerar biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet. Under våren 2006 läser vi vår sista termin och kommer att skriva vårt examensarbete.

Vi intresserar oss för hur svenska folkbibliotek uppfyller de krav som åligger folkbiblioteken, enligt t.ex. bibliotekslagen, på att stimulera läsning hos målgruppen barn och unga. Vi är särskilt intresserade av att undersöka om det finns några verksamheter som riktar sig till barn inte är intresserade av läsning. Vilka läsfrämjande verksamheter bedriver man för denna grupp av barn, hur arbetar man för att väcka deras läslust? Räcker det t ex med vanligt bokprat för att fånga upp de barn som är inte är roade av läsning? Målgruppen för vår uppsats är ännu inte fastslagen utan är avhängig de svar vi får på denna förfrågan. Önskvärt är dock barn i årskurs 1-9.

Utgångspunkt tas från de styrdokument som finns för folkbibliotek, t.ex. bibliotekslagen, de kulturpolitiska målen och Unescos folkbiblioteksmanifest, där det poängteras att ”Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning” (SFS 1996:1596), ”Folkbibliotekets huvuduppgifter är att verka för läskunnighet, information, utbildning och kultur bland annat genom att: 1 Skapa och stärka läsvanor hos barn redan från tidig ålder” (Svenska Unescorådets skriftserie 2/2000, s. 10).

Vi befinner oss än så länge i planeringsstadiet men hoppas kunna komma i kontakt med olika läsfrämjande verksamheter för denna målgrupp och söker såväl informanter som inspiration för att kunna genomföra detta arbete.

Välkomna att kontakta oss, lasframjande@hotmail.com,
er hjälp är värdefull för oss!

Hälsningar Linda & Jenny

Bilaga 2

Hej!

Vi heter Linda Eriksson och Jenny Magnusson och studerar biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet. Under våren 2006 läser vi vår sista termin och kommer att skriva vårt examensarbete.

Vi intresserar oss för hur svenska skolbibliotek uppfyller de krav som åligger skolbiblioteken, enligt t.ex. bibliotekslagen, på att stimulera läsning hos målgruppen barn och unga. Vi är särskilt intresserade av att undersöka om det finns några verksamheter som riktar sig till barn inte är intresserade av läsning. Vilka läsfrämjande verksamheter bedriver man för denna grupp av barn, hur arbetar man för att väcka deras läslust? Räcker det t ex med vanligt bokprat för att fånga upp de barn som är inte är roade av läsning? Målgruppen för vår uppsats är ännu inte fastslagen utan är avhängig de svar vi får på denna förfrågan. Önskvärt är dock barn i årskurs 4-9.

Utgångspunkt tas från de styrdokument som finns för skolbibliotek, t.ex. bibliotekslagen, ”Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning” (SFS 1996:1596).

Vi befinner oss än så länge i planeringsstadiet men hoppas kunna komma i kontakt med olika läsfrämjande verksamheter för denna målgrupp och söker såväl informanter som inspiration för att kunna genomföra detta arbete.

Välkomna att kontakta oss snarast möjligt, lasframjande@hotmail.com,
er hjälp är värdefull för oss!

Om ni har projektplaner och dylikt i pappersform skicka gärna dessa till:

Jenny Magnusson
XXXXXXXXXXXXXXXXXX
XXXXXXX Malmö

Hälsningar Linda & Jenny

Bilaga 3

Hej,

Då vi tidigare talades vid i telefon och bokade tid för intervju berättade jag att jag och min uppsatspartner sammanställt några frågor kring ämnesområdet för vår undersökning. Vi bifogar härmed dessa frågor. Syftet med dessa frågor är dels att du som informant ska ges en möjlighet att tänka igenom vårt ämnesområde innan intervjutillfället och dels för att vi ska få bakgrundsinformation om den verksamhet du bedrivit eller bedriver. Vi hoppas därmed kunna utforma intervjutillfället på ett bra sätt så att båda parter får ut så mycket som möjligt av intervjun.

Intervjun kommer att behandla områden som: bibliotekariens roll/roller i läsfrämjande arbete för den specifika målgruppen, förståelse för målgruppens behov och hur bibliotekarien mest framgångsrikt kan stimulera denna grupp av barn och unga till att känna läslust.

Intervjuerna kommer att spelas in på bandspelare för att sedan transkriberas, det vill säga skrivas ner. Samtliga uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt vilket innebär att det inte någonstans i uppsatsen kommer att framgå vem som är informant i uppsatsen eller var informanten är verksam. Namn kommer att fingeras och då eventuella citat från intervjuerna kommer att publiceras i uppsatsen kommer dessa enbart att kunna härledas till det fingerade namnet.

Om det finns några måldokument eller verksamhetsbeskrivningar som vi inte tagit del av så ber vi dig att skicka dessa till oss.

Jenny Magnusson

XXXXXXXXXXXXXXXXXX

XXXXX Malmö

Vi ber dig svara på frågorna i mailform och skicka dina svar till oss innan intervjutillfället så att vi kan ta del av dina svar i planeringen av intervjun. Vi är medvetna om att en del svar på våra frågor står att finna i de dokument om verksamheten som vi tagit del av. Vi väljer trots detta att ställa dessa frågor på nytt för att möjliggöra att öppna upp för nya infallsvinklar på ämnesområdet.

Vi uppskattar att du tar dig tid och möjliggör vår undersökning kring läsfrämjande verksamhet för läsovilliga barn och unga!

Om du har några frågor om undersökningen eller inför intervjun är du naturligtvis välkommen att kontakta oss på lasframjande@hotmail.com.

Tid för intervju är den xx april kl. xx.xx, telefonnummer xxxxxxxxxxxx. Om du behöver kontakta oss när du oss på xxxxxxxxxxxx (Linda) eller xxxxxxxxxxxx (Jenny)

Vänliga hälsingar Linda & Jenny

Bilaga 4

Förberedande frågor inför telefonintervju

Hur skulle du beskriva målgruppen för din verksamhet?

Hur ser arbetet med denna målgrupp ut?

Hur sker urvalet av barn och unga till denna verksamhet?

Vad bidrog till att denna specifika verksamhet startades?

Hur ser tidsperspektivet ut för din verksamhet? Är den tänkt som en tillfällig insats eller en över tid pågående verksamhet?

Utvärderas verksamheten på något sätt?

Tack än en gång för att du ställer upp som informant i vår undersökning!

Bilaga 5

Intervjuguide

Intervjun är indelad i tre delar som grundar sig på undersökningens frågeställningar. Ta den tid på sig som du behöver för att svara på frågorna. Det gör ingenting om det blir tyst emellanåt. Om du skulle vilja spara en fråga till senare går detta bra, säg bara till. Jag startar inspelningen nu.

Information om Respondenten

Vad har du för utbildning och yrkesbakgrund?

Hur länge har du arbetat som bibliotekarie? /barn- eller skolbibliotekarie?

Hur länge har du arbetat på den arbetsplats som du är på nu?

Vilka ansvarsområden har du i din tjänst? Arbetsuppgifter?

Varför valde du att börja arbeta med barn- skolbiblioteksverksamhet?

Den aktuella målgruppens förhållande och attityder till läsning

Vad anser du är utmärkande för målgruppens förhållande till sin egen läsning?

Anser du att det finns skillnader vad gäller förhållandet till läsning inom denna grupp av barn och unga?

Vilka är skillnaderna?

Om sådana skillnader finns, hur uttrycker sig dessa i din verksamhet?

Upplever du att målgruppen tidigare har haft läslust men att denna har minskat/försvunnit på grund av olika orsaker?

Vilka?

Vad kan ha orsakat denna minskning?

På vilket sätt?

Bibliotekariens läsfrämjande metoder i arbetet mot den aktuella målgruppen

Vilka metoder och medel använder du dig av när du förmedlar litteratur till denna målgrupp?

Vilka metoder upplever du är framgångsrika i arbetet med att stimulera till läslust hos den aktuella målgruppen?

Vad tror du beror det på att just dessa varit framgångsrika?

Finns det metoder som du upplevt varit mindre framgångsrika?

Varför?
På vilket sätt?

Kan du tänka dig att det finns andra metoder än de som du använder som skulle kunna stimulera till läslust hos denna målgrupp?

Vilka?

Hur kan man efter att ha stimulerat till läslust bibehålla detta läsintresse tror du?

Vilken roll anser du att bibliotekets samling spelar i verksamheten mot denna grupp?

Vilken roll anser du att typen av medier spelar i verksamheten mot denna grupp?

Vilken typ av medier tror du/ upplever du faller målgruppen bäst i smaken?

Hur förhåller du dig till det?

Speglas målgruppens smak i utbudet i biblioteket?

Bibliotekariens roll i det läsfrämjande arbetet mot den aktuella målgruppen

Vilken roll eller roller menar du att bibliotekarien har i att stimulera läslust hos dessa barn?

Hur skulle du beskriva den rollen eller rollerna?

Vilka fördelar skulle du vilja säga att denna roll eller dessa roller ger dig?

Vilka begränsningar skulle du vilja säga att denna roll eller dessa roller ger dig?

Vilket ansvar anser du att bibliotekarien har vad gäller att stimulera läslust hos den aktuella målgruppen?

Tycker du att det finns någon annan som har ansvar för att stimulera läslust hos denna målgrupp?

Hur tycker du att bibliotekarierollen/rollerna skiljer sig från andra professioner som möter denna grupp?

Fördelar?

Begränsningar?

Anser du att det finns något att vinna på att samarbeta med andra professioner i det läsfrämjande arbetet?

På vilket sätt?

Vilka grupper skulle kunna vara aktuella/ värdefulla att samarbeta med?

Vad tror du händer med bibliotekariens roll/ roller i den läsfrämjande verksamheten då man samarbetar/ tar hjälp utav andra professioner?

Förändras den?

På vilket sätt?

Det var de frågor som jag hade, finns det något som du skulle vilja tillägga?

Tack för att du tog dig tid att delta i vår intervjuundersökning! Om vi skulle behöva återkomma med kompletterande frågor, finns det möjlighet att kontakta dig igen då?

(Jag stänger av inspelningen nu).